

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT

UDGIVET AF NATIONALØKONOMISK FORENING

REDAKTIONSUDVALG:

C. V. BRAMSNÆS · H. P. GØTRIK · F. ZEUTHEN

REDAKTØR: CARL IVERSEN

*

1940

78. BIND · 5.-6. HEFTE

*

INDHOLD:

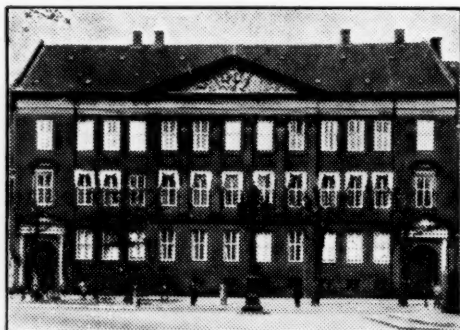
	Side
STATENS BESKÆFTIGELSESPLEANER. Af <i>F. Zeuthen</i>	225
DEN SVENSKES PRISPOLITIK. Af <i>Erik Lundberg</i>	243
SAMHANDEL UNDER CLEARINGFORHOLD. Af <i>H. P. Gøtrik</i>	262
EKONOMISKA ANPASSNINGSPROBLEM I FINLAND. Af <i>Hugo E. Pipping</i>	276
DØDELIGHED OG KRIG. Af <i>Hans Cl. Nybølle</i>	293
ET STYKKE FRANSK DOGMEHISTORIE FRA EFTER- KRIGSTIDEN. Af <i>Arne Lund</i>	308
INTERNATIONAL LITTERATUROVERSIGT.....	323
BOGANMELDELSER (se Omslagets 3. Side).....	338
NATIONALØKONOMISK FORENING:	
Generalforsamling November 1940.....	336
Medlemsliste pr. 31. December 1940.....	342

TITELBLAD og INDHOLDSFORTEGNELSE
til nærværende Aargang medfølger dette Hefte.

GYLDENDALSKE BOGHADEL · NORDISK FORLAG
KØBENHAVN · MCMXL

DEN DANSKE LANDMANDSBANK

AKTIEKAPITAL: KRONER 50.000.000,—
RESERVEFOND: KRONER 34.000.000,—

**Hovedkontor: Holmens Kanal 12
København K.**

44 Filialer i København og Omegn - 53 Filialer i Provinsen

KAPITAL-FORVALTNING

Frie og baandlagte Kapitaler modtages til Forvaltning. Reglement tilsendes paa Forlangende. (Telf. 6500, Lokal 343).

VÆRDIPAPIRER modtages i Opbevaringsdepot. (Gebyr 50 Øre aarligt af 1000 Kr. nom. Beløb. Min. 2 Kr.).

AKTIER og OBLIGATIONER
købes og sælges.

BOXER udlejes.

HUSLEJEINDBETALINGER modtages.

Alle Forespørgsler besvares omgaaende af vore Afdelinger og af vort Hovedkontor
Central 6500 Lokal 65.

Telegram-Adresse: LANDMANDSBANK

STATENS BESKÆFTIGELSESPLEANER

FOREDRAG I NATIONALØKONOMISK FORENING DEN 8. NOVEMBER 1940

Af F. ZEUTHEN

REGERINGEN har nu med en enkelt Undtagelse faaet vedtaget de Love, som tilsammen udgjorde den store Beskæftigelsesplan, og disse Love har faaet den størst mulige Tilslutning baade i Rigsdag og Presse. Man skulde da synes, at alting nu vil gaa af sig selv, og at det bedste var at vente med yderligere Drøftelse, til Virkningerne forelaa.

Hertil er at sige for det første, at disse Beskæftigelseslove i ganske overvejende Grad kræver Initiativ og aktiv Medvirkning fra private og Kommuner. Bortset fra en begrænset Mængde Statsarbejder stiller Staten Tilskud og Laan til Raadighed. For det andet er de vedtagne Beskæftigelseslove kun en Begyndelse og under de nuværende Forhold bliver en stadig Tilpasning til de skiftende økonomiske Forhold sikkert nødvendig. Endelig kan der navnlig være Grund for os her til at drøfte, hvorledes en kraftig Beskæftigelsespolitik kan passes ind i Landets økonomiske Liv og økonomiske Politik.

Beskæftigelsesspørgsmaalet nu maa naturligvis ses i Forbindelse med de foregaaende Aars Arbejdsløshed og Arbejdsløshedsproblem. Selv om vi lader alle Spørgsmaal om en eventuel Stigning i Arbejdsløsheden i de sidste 10 Aar og om Sammenligning med Udlandet ligge, kan man vist være enige om, at en gennemsnitlig Arbejdsløshedsprocent paa 20 ligesom det store Antal langvarigt arbejdsløse, vi har haft, rummer Misforhold, der ikke kan affærdiges som naturnødvendige. Vi stod her med en gammel uløst Opgave, da Krigsforholdene gav os ny og vanskeligere Opgaver at løse.

Forventningen om en kommende stor Arbejdsløshed finder tilsyneladende ikke Støtte i Arbejdsløshedstallene. I Sommeren 1939 var Arbejdsløsheden paa Grund af Rustningskonjunkturen lavere,

end den havde været i alt Fald den sidste halve Snes Aar. I de første Krigsmaaneder naaede man ikke højere end i de foregaaende Aar. De høje Tal i Begyndelsen af dette Aar beroede delvis paa den strenge Vinter. Og selv senere har Niveauet ikke ligget kendeligt over Niveauet 1938 og langt under det værste Aar 1932.

Til Trods for at den store Arbejdsløshed saaledes endnu ikke har vist sig, kan man alligevel regne med, at den vil komme, saafremt der ikke sker væsentlige Forandringer i Forholdene. Manglen paa Raastoffer vil, hvis man fortsætter med de reducerede Tilførsler, gøre sig gældende i stigende Grad, efterhaanden som Lagrene svinder ind. Det drejer sig ikke mindst om Træ og Jern samt Brændsel til Drivkraft. Desuden er der Tekstilstoffer, vegetabiliske Olier, Gummi og meget andet samt Manglen paa Foderstoffer, der fører til Reduktion af Landbrugets Besættninger, som igen vil ramme andre Erhverv. I Byggefagene, hvor der endnu denne Sommer har været nogenlunde normalt Arbejde med Færdiggørelse af Huse foruden forskelligt ekstraordinært Krigsarbejde, er Antallet af nyanmeldte Bygninger gaaet katastrofalt ned. Alene Materiale manglen synes at udelukke et Fler-tal af Arbejderne paa dette Omraade fra at faa normal Beskæftigelse. For samtlige Arbejdere maa man —uden Forandring i den ydre Situation¹⁾ eller uden særlige Indgreb — vente, at Arbejdsløsheden i Løbet af nogle Maaneder kommer mindst paa Højde med Tallene i Vinteren 1932—33.

Bekæmpelse af denne truende Arbejdsløshed er under den nuværende Situation paa en Gang særlig vigtig og særlig vanskelig. Ligesom ved tidligere Lejligheder gælder det i første Linie om at hjælpe de arbejdsløse, d. v. s. at hæve store Dele af Befolkningen op fra et Understøttelsesniveau paa 25—30 Kr. pr. Uge til 80—100 Kroner (eller noget mindre, hvor Arbejdsfordeling kommer til Anvendelse). Denne Indtægtsforøgelse er naturligvis særlig vigtig under den herskende Dyrtdid. Selve det Formaal at skaffe Beskæftigelse — vel at mærke nyttig og fornuftig Beskæftigelse — i Stedet for Lediggang, er ogsaa Ofre værd. Naar man imidlertid i særlig Grad under den nuværende Krise, som er en Knapheidskrise og ikke en Overflødhedskrise, maa foretrække Arbejde frem for en Forhøjelse af Understøttelserne, er det, fordi der er Behov for Arbejdets Resultater — hvis ikke de kan foreligge hur-

¹⁾ Beskæftigelsen af danske Arbejdere i Tyskland, ca. 25.000 midt i December, maa ogsaa tages i Betragtning.

tigt, saa dog i en Fremtid, som ellers let vil blive haardere og fattigere end Tiden før Krigen. Desuden maa vi nu vise, at vi kan klare vore Sager.

Paa den anden Side er Vanskelighederne utvivlsomt særlig store i Øjeblikket, men de synes ikke uovervindelige. Mangelen paa Materialer maa nødvendigvis føre til, at man i stort Omfang i Stedet for at tilfredsstille Øjeblikkets nærmeste Behov vælger saadant Arbejde, som i det hele lader sig sætte i Gang for Tiden, selv om det kun i begrænset Udstrækning forøger de knappe Forsyninger straks eller i den nærmeste Tid. Desuden kan det ikke undgaas, at Indtægtsforøgelsen for et stort Antal arbejdsløse maa medføre en vis Reduktion i Forsyningerne af knappe Livsgoder for den øvrige Befolkning og — hvad jeg senere skal komme ind paa — gennem øget Knaphed og forstærket Prisbevægelse vil bidrage til at vanskeliggøre Løsningen af nogle af Øjeblikkets andre økonomisk-politiske Spørgsmaal. I Modsætning til Materiale manglen drejer det sig her kun om Organisationsspørgsmaal — altsaa Spørgsmaal, der under de nuværende Forhold skal løses. Den gamle paradoksale Formel, at vi ikke har Raad til at sætte Arbejde i Gang, indeholder en Resignation af Hensyn til bestaaende Institutioner og Rettigheder, som vi næppe har Raad til at anvende for Tiden.

Medens der i de foregaaende Tiaar — Tiden siden den sidste Verdenskrig — har været en noget for letsindig Tilbøjelighed til stadig at leve paa improviserede, midlertidige Kriseordninger i Haab om bedre Tider, maa man snarere nu kunne tillade sig Foranstaltninger, saasom Tilskudsordninger, der kun kan være af midlertidig Karakter. Alligevel kunde meget tale for nu, da Tingene dog kommer ud af deres sædvanlige Folder, at benytte Lejligheden til at skabe Ordninger, som ogsaa vil modvirke den kroniske Arbejdsløshed, man har haft i den foregaaende Periode. Dette gælder saa vel med Hensyn til Ordningen af Arbejdsforholdene som med Hensyn til Indretningen af de permanente Rammer for en Konjunktur- og Sæsonpolitik.

Jeg skal her nævne nogle Lovomraader, som man er kommet ind paa allerede før selve Beskæftigelsesplanen. For det første er der Arbejdsfordelingsloven blandt Kriselovene fra Slutningen af Maj. Danmark har hidtil, maaske navnlig paa Grund af et veludviklet Understøttelsessystem, været langt tilbage med Hensyn til Anvendelse af nedsat Arbejdstid og skiftende Arbejdshold. Det

er nu lykkedes ved frivillige Ordninger, støttet ved Lovens Kompensation for tabt Arbejdstid, at skaffe Plads til 25.000 flere Arbejdere, ved at disse og 75.000 andre nøjes med gennemgaaende $\frac{3}{4}$ af fuldt Arbejde. Faren ved en saadan Ordning, at man binder for mange til Fag i Tilbagegang, er jo ikke aktuel, saa længe der ikke opstaar utilfredsstillet Arbejdsbehov paa noget Omraade.

Ved en anden af Kriselovene søgte man at gøre Arbejdsanvisningen og Fremskaffelse af Arbejde paa Landet mere virksom ved Nedsættelse af lokale 3-Mands Udvalg. Endvidere har Arbejdsfordelingsnævnet (for hele Landet) faaet til Opgave at søge gennemført Foranstaltninger i Fag, hvor Tilgangen er for stor, samt paa Omraader, hvor der er Mangel paa Arbejdskraft. Der kan her afholdes Udgifter til Uddannelse m. m. Det er vel rigtigt, at Arbejdsanvisningen for saa vidt er »effektiv« her i Landet, som der faktisk sker Anvisning, hvor Arbejdskraft begæres, og at der ikke under de senere Aars Arbejdsløshed har vist sig mere omfattende Mangel paa Arbejdskraft, for saa vidt Arbejdsvilkkaarene ikke har været væsentlig daarligere end paa andre Omraader. En mere aktiv Ledelse af Arbejdsmarkedet kan dog blive nødvendig. Bliver der atter Brug for det store Flertal af Landets Arbejdere, maa man regne med, at Erhvervs- og Fagfordelingen vil blive en helt anden under ny Betingelser. Det vil derfor være af Betydning i Tide at faa en Ledelse af Arbejdsmarkedet med Evne til ogsaa at løse Problemet om Overførelse af Arbejdere mellem Fagene. Det er ikke alene Tyskland, men ogsaa Sverige, man kan lære af paa dette Omraade¹⁾. Den nuværende fagvise Organisation af Arbejdsløshedsforsikringen og i Forbindelse dermed af Arbejdsanvisningen har sikkert haft sine store Fordele. Ved en højere Grad af planøkonomisk Politik under stærkt skiftende ydre Betingelser kan det dog blive nødvendigt i højere Grad at understrege den faglige Bevægelighed.

Det tredie Spørgsmaal, som jeg skal komme lidt ind paa her, er Lønspørgsmaalet og Statens Stilling hertil. Udviklingen kan her karakteriseres ved Overenskomsten af 31. Oktober i Fjor om fuld Pristalsregulering, Loven af 30. Maj om det for Regulering af Arbejdslønnen gældende Pristal, Tillægsloven af 23. September om begrænset Lønregulering for de lavest lønnede og tilsvarende Bidrag til Arbejdsfordelingsfonden paa 3 Kr. ved Beskæf-

¹⁾ A. Thorson: Arbetsmarknadens reglering. 1940; og Finn Munch-Petersen: Svensk Arbejdsmarkedspolitik i Socialt Tidsskr. Sept. 1940.

tigelse af højere lønnede. (Ved den forestaaende Revision af Arbejdsfordelingsloven bliver der god Lejlighed til at fjerne dette negative Beskæftigelsestilskud paa 150 Kr. om Aaret). Efter den sidste Lov og Statsministerens Udtalelse den 3. Oktober synes Stillingen at være, at man gerne vil bevare et fast Niveau for Pengelønnen; men hvis det ikke lykkes at undgaa for stærk Stigning i Prisen for Livsfornødenhederne, vil man se sig nødsaget til igen at foretage en vis Forhøjelse. Lavere Pengeløn i Forhold til Priserne paa færdige Varer maa antages at have en vis beskæftigelsesfremmende Virkning. Men hertil kommer, at Standsning af en fortsat Stigning af Pengelønnen og andre Indtægter, hvad der igen forudsætter en Begrænsning i Stigningen ogsaa i Priserne paa Livsfornødenheder, er en Betingelse for en aktiv Beskæftigelsespolitik uden inflatoriske Virkninger, hvad jeg senere skal komme nærmere ind paa.

Regeringens første Beskæftigelses- eller maaske rettere Arbejdsplan foreligger nu. Valget af Arbejdsmraader er som nævnt bestemt af den herskende Mangel paa udenlandske Materialer. Hvor det er muligt, søger man som ved Varmeisoleringen straks at hjælpe paa Knapheden paa Forbrugsvarer. Da dette kun er muligt i stærkt begrænset Omfang, søger man at udbygge Landets fremtidige Produktionsmuligheder, enten forholdsvis hurtigt som ved Støtten til Bygning af Ensilagebeholdere eller mere i det lange Løb og med særligt Henblik paa Fremtidens muligt forandrede Produktionsvilkaar som ved Landvinding og Anlægsvirksomhed. Endelig tager man Sigte paa Befolkningens direkte Forbrug i en længere Fremtid ved Anlæg af Stier, Sportspladser, Biblioteker, Sognegaarde o. s. v.; — og det er en rimelig Tanke, at nødvendiggør Forholdene, at Beskæftigelsespolitik og anden økonomisk Politik kræver Ofre nu, giver man til Gengæld Befolkningen haandgribelige fremtidige Værdier. (Man giver ikke blot Rente til Laangiverne, men ogsaa en vis Betaling til de Dele af Befolkningen, som deltager mest føleligt i den af Prisstigningen bevirkede Tvangssparen. Betalingen bestaar dels i et Kapitaludstyr, som er vel indrettet til at øge Fremtidens Beskæftigelse og Forsyning, dels i de her omtalte, varige, kollektive Forbrugsgoder). Medens tidligere Nødhjælpsarbejder gerne har haft den tragiske negative Afgrænsning: Ting, som det ellers ikke kunde betale sig at udføre, omfatter Beskæftigelsesplanen en Række af den højeste officielle Sagkundskab inden for samtlige Ministerier opstillede positive

Maal om det mest ønskelige Arbejde. Iøvrigt overlades Gennemførelsen i Enkelthederne i stor Udstrækning til Privatpersoner og Virksomheder samt Kommuner, som faar Adgang til Tilskud og Laan. Dette har utvivlsomt en Svaghed sammenlignet med store Anlægsarbejder, som Staten, hvis den vil, har Magt til at sætte i Gang forholdsvis hurtigt. Med den Tilslutning, Beskæftigelsesplanen har faaet i Rigsdag og Presse, og den Villighed til Arbejde for fælles Maal, som synes at herske i Befolkningen, skulde der dog for Tiden være gode Betingelser for Anvendelse af Lovene. En fortsat supplerende Propaganda vil dog være af Betydning. Regeringen bør her selv medvirke ved Siden af det Arbejde, som kan udføres af Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse. Vi kender jo her hjemme officiel Færdselspropaganda. I Sverige har man nylig set Statspropaganda for det store Forsvarslaen og er nu i Gang med — hvad der baade har prismæssig og beskæftigelsesmæssig Interesse — at søge at dirigere Forbruget over fra de saakaldte Knaphedsomraader til Overskudsomraaderne¹⁾. Altsaa: spar paa Tøjet og andet, der kræver knappe udenlandske Materialer, og brug den overflødige Arbejdskraft, der er gratis for Landet som Helhed! Det er værd at mærke, at den svenske Beklædningsbranche loyalt er gaaet med i denne Sparepropaganda, d. v. s. negativ Reklame.

Det er oplyst, at Beskæftigelseslovene, saafremt de udnyttes fuldt ud, vil bringe 50.000 Mand i Arbejde; i hvor lang en Periode siges ikke udtrykkeligt. Under en almindelig Konjunkturedgang kunde man regne med, at den primære Beskæftigelse med selve det igangsatte Arbejde vilde give sekundær Beskæftigelse til et meget stort Antal paa Grund af den øgede Efterspørgsel efter Forbrugsvarer, ved at Indtægten steg fra Understøttelse til Løn, og ved at Entreprenører og andre samtidig fik en kraftig Indtægtsforøgelse. Betingelserne for en saadan fordoblet Udløsning af Købekraft er dog ikke til Stede nu i større Udstrækning. Paa den anden Side er det naturligvis en Forudsætning for Beskæftigelsesplanen, at der ikke sker en saadan Indskrænkning af den ordi-

¹⁾ Skriftserien: Aktiv hushållning utgiven af Statens Informationsstyrelse. Iøvrigt m. H. t. Sveriges Politik i Øjeblikket se Bertil Ohlin: Produktionsmöjligheternas utnyttjande under partiell avspärning og Erik Lundberg: Mellan inflation och deflation, Ekonomisk Tidskrift, September 1940; samt Alf Johansson: Inför en arbetslöshetskris og I. Svennilson: En svensk uppbyggnadsprogram, i »Tiden« Nr. 7 og 8.

nære Adgang til Kredit, at nyt Arbejde og ny Indtægt opvejes ved en Begrænsning af normal Beskæftigelse og Indtægt.

50.000 Mand i Arbejde vil være et godt Bidrag, men kun en delvis Løsning af Beskæftigelsesspørgsmaalet, hvis Arbejdsløsheden ellers vilde naa op paa 200.000 eller mere. En stor Rest maa der sikkert blive i en Vinter med Mangel paa Materialer og højst usikre Fremtidsforventninger. Bedres de ydre Forhold ikke, bliver der sikkert Brug for en kraftig Indfrielse af Regeringens Løfte om Fortsættelse med Beskæftigelsespolitikken — ogsaa fordi visse Dele af Planen kan vise sig mindre virkningsfulde eller hurtigt maa ændres paa Grund af ændrede Forudsætninger. Det er derfor værdifuldt, at Planlægningen sker i den intimeste Kontakt med Statsmagten og hele Administrationen og i Kontakt med Behandlingen af Tidens andre økonomiske Problemer. Denne Planlægning sker gennem et Beskæftigelsesudvalg bestaaende af 8 Ministre med Statsministeren som Formand. Saa vidt jeg forstaaer, er det ogsaa Hensigten at organisere den undersøgende og udførende Del af Arbejdet i mere faste Former. Ogsaa i Fredstider vil et Beskæftigelses- eller Økonomiudvalg helt eller delvis bestaaende af Ministre i Forbindelse med et statsligt Konjunkturinstitut, som man har det i Sverige, og en Beskæftigelsescentral være af stor Betydning for Gennemførelsen af en konjunkturudjævnende Politik og for Opnaaelse af størst mulig Enhed mellem de forskellige Grene af Statens erhvervsmæssige, sociale og finansielle Politik samt Landets Penge- og Kreditpolitik. En Fordeel ved den nuværende Beskæftigelsesplan skulde netop være, at den Enhed mellem de forskellige Magter, som man tit tidligere har savnet, nu skulde være etableret. Man kører ikke godt, naar man samtidig sætter fuld Kraft paa fremad og slaar Bremserne i.

Vi skal nu se paa, hvad der skal udføres efter Beskæftigelsesplanen og iøvrigt kan udføres inden for forskellige Omraader.

Foranstaltningerne inden for Landbruget tager overvejende Sigte paa Udvidelse og Forbedring af de dyrkede Arealer, d. v. s. Foranstaltninger, som først i Løbet af en Aarrække vil give øget Høstudbytte. Dette gælder navnlig med Hensyn til de større Udtørningsarbejder, Landvindingsarbejderne. Her kan man formentlig kun regne med at faa Dækning, saafremt man afskriver Udgiften til det Arbejde, som ellers vilde gaa tabt paa Grund af Ledighed. Støtte til de mindre Afvandings- og Dræningsarbejder, Grundforbedringerne, som nu vil blive forstærket, har siden 1933

spillet en Rolle ogsaa som Arbejdsløshedsforanstaltning og har desuden stor produktiv Værdi. Alle disse Bestræbelser for at udvide og forbedre Arealet vil navnlig faa Betydning, hvis den gamle Tilførsel af Foderstoffer ikke kommer i Gang efter Krigen. Den udvidede Støtte til Anskaffelse af Ensilagebeholdere er et Led i Omlægningen af Landbruget. Man har ogsaa nævnt en eventuel Støtte til Anskaffelse af Kogere til Foderkartofler. Det er iøvrigt et Spørgsmaal, hvor meget der fra Statens Side kan gøres for at fremme tiltrængte Omlægninger i Landbruget ved Tilskud og Laan. Der kan maaske snarere blive Spørgsmaal om f. Eks. at sikre Minimalpriser for Industriplanter eller andre nye Salgsafgrøder samt give øget Støtte til Forsøg, Oplysning og Propaganda. Tanken om et almindeligt Tilskud til Merbeskæftigelse inden for Landbruget, som ellers rummer en Række Farer for Misbrug, vil det formentlig ogsaa være forsvarligt at søge gennemført under de nu herskende, virkelig ekstraordinære og midlertidige Betingelser. Det vil virke mere alsidigt end speciel Støtte til enkelte Produktioner. Man kan maaske i nogen Grad dække sig mod Misbrug af Merbeskæftigelsestilskud ved foruden Forøgelse af Arbejdertallet at kræve en paaviselig arbejdskrævende Omlæg eller Udvidelse af Driften, saasom Overgang til mere arbejdskrævende Foderplanter eller Industriplanter paa en væsentlig Del af Arealet. Støtte beregnet i Forhold til Produktionsudvidelse i Stedet for i Forhold til Beskæftigelsesudvidelse er vist praktisk uigennemførlig paa Grund af de mange Afgrøder, som findes i det danske Landbrug, hvor Arbejdsudvidelse paa et Punkt kan opvejes af Indskrænkning paa et andet.

Hele Omlægningen fra animalsk til vegetabilsk Produktion vil iøvrigt bidrage til at forstærke Sæsonsvingningerne i Landbrugets Beskæftigelse og øge de store Vanskeligheder ved Landbrugets Afskedigelse af Folk, som det selv senere faar Brug for, og som det ikke selv forsørger i Vinterperioden. Paa dette Punkt lige saa vel som med Hensyn til Byggeriet, hvor en Sæsonudjævning kan medføre en stærkt tiltrængt Billiggørelse, er der Mulighed for at lade de ekstraordinære Forhold danne Udgangspunkt for Løsning af gamle Sæsonproblemer.

I Forbindelse med Landbruget kan nævnes Støtten til Skovplantning, der forekommer naturlig under den nuværende Situation. Navnlig hvis der plantes ny Skov, skulde det synes forsvarligt nu at forcere Fældningen meget stærkt. Skovene kan ogsaa hjælpe

lidt paa Landbrugets Sæsonsvingninger, men dette kan vel aldrig blive af større Betydning som i vore nordiske Nabolande.

Nogen større varig Udvidelse af Beskæftigelsen paa Byerhvervenes Bekostning er næppe tænkelig uden en gennemgribende Forarmelse af Landet. Den stærke Forøgelse af Arbejdet paa Landet maa bortset fra mulig Udvidelse af Gartneri og andre Specialkulturer blive midlertidig. Iøvrigt maa det dreje sig om at sikre Landbruget mod stærk Afgang af den bedste Arbejdskraft og overvinde Sæsonvanskelighederne.

Tiden er vanskelig for Igangsættelse af ny Industrier. Der trænges vel navnlig til Fremstilling af let bearbejdede Raastoffer, helst saadanne, som i alt Fald delvis kan fremstilles af danske Naturprodukter eller Affaldsstoffer. I Betænkningen fra Arbejderbevægelsens Erhvervsraad er nævnt en hel Række af saadanne Industrier. Oprettelsen af et forholdsvis beskedent Staalværk under Statens Medvirken kan ses som en Begyndelse. Den i Sommer oprettede Kreditfond paa 100 Mill. Kr. skulde vel netop kunne hjælpe til Oprettelse af den Art meget store Virksomheder. Det vilde være ønskeligt, om Forholdene hurtigt blev saa meget afklarede, at man i det mindste kunde begynde paa den grovere Del af Anlægsarbejderne. Spørgsmaalene om Fremstilling eller Besparselse med Hensyn til Drivkraft vil det ogsaa være ønskeligt at tage op, ligeledes Spørgsmaalet om Udnyttelsen af Kloakslam til Gødning.

Byggeriet har lige siden forrige Verdenskrig i Perioder modtaget Støtte i skiftende Former som Laan, Tilskud, Garantier og Skattelempelse samtidig ud fra boligpolitiske og beskæftigelsespolitiske Synspunkter. Erhvervet egner sig ogsaa godt til beskæftigelsesudlignende Indgreb. I Øjeblikket synes Manglen paa Materialer dog at danne en meget snæver Grænse for Byggeriets Omfang, saa snæver, at andre Vanskeligheder, der kan bero paa Omkostningsniveau og Finansiering, bliver af sekundær Betydning. Beskæftigelsesplanen søger som bekendt her at omgaa Hovedvanskeligheden ved at give Støtten til det mindre materialekrævende Byggeri: 1) Istandsættelsen af Landbrugets Bygninger, herunder baade Avlsbygninger og Karlekamre, 2) Bygning af Arbejderboliger paa Landejendomme samt 3) Bygningsistandsættelse og Varmeisolering i Byejendomme. De særlige økonomiske Argumenter, der kan anføres for disse Former for Byggearbejde er iøvrigt: Landbygningernes Forfald under daarlige Perioder for Landbruget, Trangen til Forbedring af Stalde m. m. og til at be-

holde den gode Arbejdskraft ved Landbruget, Vanskeligheder ved Reparation af Byejeendommene under Huslejereguleringen og Brændselsbesparelser ved Varveisolation.

Medens privat Arbejde er sat i Forgrunden, har offentligt Arbejde ogsaa en Plads inden for denne Plan. Dette Arbejde kan blive af alle mulige Arter. Det er naturligvis vigtigt, at de styrende Myndigheder ogsaa forstaaer, at der intet vindes ved at spare paa dansk Arbejde i Driften, naar man dermed blot forøger Ledigheden. At standse ordinær Beskæftigelse i Statens og Kommunernes Tjeneste for at faa Raad til den ekstraordinære synes lige saa bagvendt som at standse den normale private Virksomhed. Har man ikke Raad til at opretholde offentlige Tjenesteydelser i ønsket Omfang, vil det mest nærliggende være en midlertidig Nedsikring af alle Statens Lønninger.

Blandt de offentlige Anlægsarbejder er der sket en vis Forskydning, idet Cykle- og Gangstier foruden de andre Velfærdsanlæg for den almindelige Befolkning, Kultur- og Sportsforanstaltninger er kommet frem i Forgrunden ved Siden af de foregaaende Aars ensidige Motorisering af Landevejene, som hidtil er fortsat mekanisk ud fra den noget ensidige, finansvidenskabelige Teori, at Bilister i Modsætning til Tobaksrygere og Alkoholister har en særlig Form for permanent Ejendomsret til de Skatter, de betaler, og intet skal betale for de Ubehageligheder, de tilføjer deres Medmenesker. Vi kan iøvrigt alle glæde os over, at Trafikministeren nu forbereder en systematisk Ordning af Udbygningsarbejdet for alle Landets Veje under ét. Af store Trafikplaner foreligger i Øjeblikket Femernruten i mere beskeden Form; Elektrificering og Indføring af Slangrupbanen til Byens Centrum har ogsaa været drøftet. Man skal imidlertid være i højeste Grad forsigtig med at binde Kapitaler i meget kostbare Trafikanlæg i en Tid, hvor der trænges haardt til Arbejdsudstyr, som kan beskæftige Hundredtusinder af Mennesker og formentlig kan bidrage mere end yderligere Trafikforbedringer til Tilfredsstillelse af Befolkningens Behov i en Fremtid, der tegner sig usikker og forholdsvis ugunstig. Saafremt der ikke findes anden Mulighed for Udnyttelse af tilstedeværende Produktionskræfter, kan man dog gaa med til adskilligt ellers uprofitabelt, og m. H. t. ArbejdsMulighedernes Mængde og Betingelserne for relativ hurtig Realisation er Trafiken jo velegnet.

Hovedmassen af Arbejde efter Beskæftigelsesplanen skal udføres uden særligt Indgreb i Arbejdsvilkaarene. Arbejdet, der ud-

føres efter den endnu ikke vedtagne Lov om »Iværksættelse af Arbejde og Beskæftigelse af arbejdsløse«¹⁾ — d. v. s. Arbejde, som udføres af Staten med Bekæmpelse af Arbejdsløsheden som væsentligt Formaal, eller hvortil Kommunerne faar Tilskud, skal dog fortrinsvis udføres ved Hjælp af langvarigt arbejdsløse og af Forsørgere eller af Ikke-Forsørgere over 50 Aar. Arbejdstiden er her efter Forslaget 40 Timer og den beregnede Akkordfortjeneste 50 Kr. paa Landet og 60 Kr. i København, d. v. s. noget under den tariffmæssige Betaling for Arbejdsmænd²⁾. Ogsaa for Arbejde i Ungdomslejrene gælder en nedsat Arbejdstid, og der gives foruden Opholdet kun en beskeden Pengeløn. For saa vidt Beskæftigelsen i disse Tilfælde kan ses delvis som Behandling af gennemgaaende ikke fuldt erhvervsdygtige i en Tilvænningsperiode, foreligger der ikke noget Brud med almindelige Lønprincipper. Men selv om dette maatte være Tilfældet, er det næppe stor Nytte til at rejse en teoretisk Diskussion herom under Øjeblikkets Vilkaar. Derimod kan der være Grund til ogsaa her at gentage de Argumenter, der ud fra erhvervsmæssige og beskæftigelsesmæssige Synspunkter taler imod Gennemførelsen af tvungen Arbejdstjeneste for hele Aargange af unge her i Landet. Ordningen vil afbryde de unges Uddannelse og naturlige Tilknytning til Landbrug og andre Erhverv. De Arbejdere, som den danske Beskæftigelsesplan omfatter — og iøvrigt det Arbejde, som er mest tiltrængt her i Landet — er ikke store ensartede Massearbejder som Autostradaer og store Fæstningsanlæg, men findes lokalt og fagligt spredt rundt i Landet. Desuden vil det være meget svært i Landets mange Smaavirksomheder paa økonomisk og praktisk Maade at faa gennemført den Indsættelse af ældre arbejdsløse i Stedet for de unge indkaldte, hvilket skulde være den beskæftigelsesmæssige Fordel ved Planen om Arbejdstjeneste. Om der kan findes andre Motiver til tvungen Arbejdstjeneste end Hensynet til Produktion og Uddannelse, skal jeg ikke blande mig i.

Jeg skal ikke komme nærmere ind paa tekniske Enkeltheder i Lovene, saasom Støttens Form og Størrelse. Tilskudene til de forskellige Arter af Byggearbejde og Grundforbedring vil beløbe sig til $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ af de vigtigste Udgifter. Hertil kommer Adgangen til Laan. Med Hensyn til Landvinding kan gives $\frac{2}{3}$ i Tilskud og

¹⁾ Vedtaget af Rigsdagen den 11. December.

²⁾ Hertil er under Behandlingen i Rigsdagen føjet en Bestemmelse om 50 Øre pr. Time for de manglende Timer, naar man en Uge ikke naar op paa 40 Timer.

Resten som Laan. Ogsaa med Hensyn til offentlige Arbejder kan man komme meget højt. Hvor meget der skal til for at sætte Folk i Gang, afhænger sikkert af meget andet end Pengene. Om Støtten virker som Foræring til enkelte Privatpersoner, kan ikke være afgørende, hvis der skabes større Værdier for det øvrige Samfund.

Det er af stor Betydning, at Midlerne til Laan og Tilskud skal tilvejebringes ikke ved Skatter, men ved Laan. Dette sker over en særlig Konto paa Statsregnskabet, som kaldes Beskæftigelsesfonden, ved Optagelse af korte Statslaan i Form af rentebærende Skatkammerbeviser eller Statsobligationer med en Løbetid paa indtil en halv Snes Aar. For at denne Finansiering skal faa effektive beskæftigelsesmæssige Virkninger forudsættes naturligvis, at den ikke giver Anledning til kompenserende Reduktion i Landets ordinære Beskæftigelse og Kreditgivning.

Den herskende Pengerigelighed og Stigningen i Obligationskurserne aabner gunstige Betingelser for Finansiering baade af Beskæftigelsesfonden, der efter den foreløbige Plan kan løbe op til 200 Mill. Kr., og den i Sommer oprettede Kreditfond paa 100 Mill. Kr. — hvoraf vist dog kun en lille Del er taget i Brug — og ogsaa for Finansieringen af privates Indsats i Henhold til Planen. Man er her ved et omdiskuteret Problem. Da Pengerigeligheden beror paa Realisation af Besætninger og Lagre i Forbindelse med Øjeblikkets særlige Handelsforhold over for Udlandet, har der med Støtte i Erfaringerne fra sidste Krig været talt om at sterilisere de indvundne Pengereserver. Det er ogsaa rigtigt, at det vil betyde et Kapitaltab for Landet letsindigt at importere Luksus eller Varer til opskruede Priser for Penge, som det senere vilde være muligt at anvende til en Import, der muliggør en Genopbygning af realiserede Kapitalværdier. Og det er ligeledes rigtigt, at de Landmænd og Forretninger, som har realiseret, baade for deres egen Skyld og for andres Skyld gerne enten direkte eller indirekte skulde give Pengene en produktiv Anvendelse¹⁾. Det er imidlertid en Misforstaaelse — om man vil en Overdrivelse — af det rigtige i

¹⁾ Under Diskussionen efter Foredraget udtalte Nationalbankdirektør *Bramsnæs*, at det vilde være rigtigt, om de ved Realisationerne indkomne Beløb blev steriliseret for den første Modtager. Pengene kunde saa gennem Udlaan af Staten eller andre gives en produktiv Anvendelse. Noget større Likviditet vilde muligvis blive nødvendig. Iøvrigt maatte man til sin Tid overvinde de Vanskeligheder, som maatte opstaa, naar de oprindelige Ejere igen skulde forny Besætninger og Lagre.

Steriliseringstanken at tro, at vi bevarer Kapitalerne og Landets Velstand bedst ved blot at betale Gæld til hinanden eller erhverve ny Fordringer paa hinanden. Ved en saadan passiv Politik vil megen Arbejdskraft og megen Produktionskapacitet, som kunde være anvendt til Fremstilling af nye Kapitalgenstande, gaa tabt for altid. Det rigtige i Steriliseringsidéen er imidlertid, at der foreligger en meget vigtig og meget vanskelig Opgave for Landets Pengevæsen: samtidig med en Udnyttelse af Produktionskræfterne at bevare den fornødne Likviditet og Solvens. Paa dette Omraade som paa andre synes dog for Tiden det vigtigste at være, at sætte Produktionshensynet i Spidsen og tilpasse Organisationen hertil, selv om det skal koste Ofre og Besvær.

Som jeg allerede har været lidt inde paa, kan Beskæftigelsen sikkert ikke under de nuværende Betingelser sættes stærkt i Vejret uden Ofre fra den hidtil beskæftigede Befolkning. Den ny Beskæftigelse har kun i meget begrænset Omfang Muligheder for at øge Vareforsyningen i dette og næste Aar. Dette kan ske i et vist Omfang ved Fremstilling af indenlandsk Brændsel, øget Produktion af Planteprodukter i Sommerperioden, større Bearbejdelse af en begrænset Mængde Raastoffer og et hurtigt betalt Arbejde for andre Lande. Som sekundær Virkning af de øgede Arbejdsindtægter skabes der ogsaa i et vist Omfang reelle Værdier ved øget Produktion af Forbrugsgoder og Tjenesteydelser ved Hjælp af delvis ledige Produktionsmidler. Men disse Muligheder for sekundær Fremkomst af Forbrugsgoder er dog langt ringere nu end ellers, naar der hersker stor Arbejdsløshed, idet baade udenlandske Raastoffer, udenlandske Forbrugsvarer og i det væsentlige ogsaa indenlandske Næringsmidler kun kan fremskaffes i begrænset Mængde. Virkningen af, at 50.000, 100.000 eller flere arbejdsløse sætter deres Forbrug op fra Understøttelsens Niveau til Arbejds løn, maa derfor blive, at der bliver mindre til den øvrige Befolkning. Denne Omfordeling vil de fleste sikkert finde ganske i sin Orden. Naar jeg omtaler den, er det, dels fordi det er bedre at kende Vanskelighederne paa Forhaand, dels fordi det er vigtigt ikke at overdrive deres Omfang. Det vil ikke virke katastrofalt, at 3—4 pCt. af Befolkningen ved Beskæftigelse af 50.000 Mand eller 6—8 pCt. ved Beskæftigelse af det dobbelte Antal foretager en saadan Forbrugsudvidelse, navnlig da den ikke berører det absolute Livsminimum af Eksistensmidler, som Understøttelse i Forbindelse med Rationering og Rabatordninger allerede giver

Adgang til. Ogsaa med Tillæg af Materialer og Fortjeneste til Entreprenører og andre medvirkende (herunder et vist Antal sekundært beskæftigede), bliver det kun en begrænset Procent, den øvrige Befolkning maa sætte Forbruget ned; men det bliver naturligvis en ret uundværlig Del af Forbruget, der berøres, det Forbrug, som ligger lige over Understøttelsesniveauet.

Det kan ikke undgaas, at selve Gennemførelsen af denne Proces maa forøge de Vanskeligheder, vi i Forvejen befinder os i som Følge af Knaphed og Prisstigning. Kun hvor de arbejdsløse sættes til at producere Forbrugsvarer, undgaar man denne Virkning. Over for nogle Varer maa man naturligvis gaa til en lidt strengere Rationering. Selv om der er Maksimalpris paa de rationerede Varer, undgaar man dog ikke herved Prisstigning, idet Købekraften vil gaa over paa andre uregulerede Varer. Maa Resultatet af den øgede Beskæftigelse da ikke blive Inflation?

Optræder Staten med tilstrækkelig Kraft, er dette ikke nødvendigt. Fører man ved Hjælp af en skrap Prisregulering paa dertil egnede Omraader samt Rationering og Tilskud til Nedsættelse af Priserne paa Livsfornødenhederne en saadan Politik, at det bliver forsvarligt at holde Lønningerne konstante, og hindrer man — hvad der er mindst lige saa vigtigt og vanskeligt — en unødvendig Stigning i Indtægterne hos Landmænd og andre Indehavere af Produktionsmidler, fastholdes altsaa Indtægts- og Omkostningsniveauet maalt i Penge, og dermed Kronens Købeevne over for produktive Ydelser. Stigningen i Varepriserne ud over dette bliver da blot et forbigaaende Udtryk for den herskende Knaphed paa Forbrugsgoder og et Middel til i Forbindelse med Rationering og andre Statsindgreb at fordele denne Knaphed ud over Befolkningen. Den selvforstærkende Prisbevægelse undgaas. Et Prisfald paa Varerne, som muligvis indtræder snart efter Krigen, paa et Tidspunkt, hvor Forraadene er smaa, vil ogsaa blive langt mindre katastrofalt end et Prisfald, som tillige omfatter Kapitalgenstande, Jord og Arbejdsløn.

Betingelsen for, at det danske Samfund tør sætte Produktionen i fuld Gang paa et Tidspunkt, hvor der kun i stærkt begrænset Omfang kan produceres flere Forbrugsvarer, er formentlig, at man har Udsigt til at undgaas en selvforstærkende Prisstigning. »Skruen uden Ende«. Det er vel rigtigt, at en Forhøjelse af Lønningerne efter Priserne ikke med Nødvendighed behøver at medføre en Stigning af Prisniveauet mod det uendelige. Rækken kan

ogsaa konvergere mod en bestemt Størrelse¹⁾. Men i Øjeblikket maa man sikkert i Praksis regne med, at Forventningerne om yderligere Stigning og Virkningen paa Landbrugets Priser og derigennem paa Eksportpriser og Importpriser i Almindelighed vil gøre det yderst vanskeligt at beherske Prisbevægelsen, saafremt man gaar tilbage til en Prisregulering af Lønningerne. Men dette maa man gøre, hvis Prisstigningerne gaar ud over, hvad en fornuftig Tilpasning til de knappe Forsyninger kræver. Altsaa maa man ogsaa beherske Varepriserne, i alt Fald for de Livsfornødenheder, som indgaar i det nødvendige Forbrug og dermed i Pristallet, for at kunne fastholde Lønniveauet og for at kunne føre en ekspansiv Politik uden Fare for Inflation.

Skal man drive en aktiv Produktions- og Beskæftigelsespolitik under de nuværende Forhold uden Fare for Inflation, vil det altsaa være af største Betydning at faa et saadant Styr paa Leveomkostningerne, at Pengelønnen og dermed Pengeværdien i Forhold til det nationale Arbejde kan fastholdes. Midlerne hertil falder vel uden for Emnet i Aften. Jeg skal blot nævne 3 Ting. Ohlin og Lundberg har i »*Økonomisk Tidskrift*»²⁾ været inde paa den Tanke ved Siden af det besværlige Arbejde at begrænse Prisstigningen paa Omraader med Knaphed og stigende Importpriser at gennemføre Prisnedsættelser paa Omraader med Overflod paa ledige Produktionsmidler. Dette er jo ikke andet end den fri Konkurrences Princip, at der ikke skal opnaas fuld Dækning for faste Omkostninger, naar der er ledig Kapacitet. Som en Anvendelse af denne Tanke har man i Sverige været inde paa det ønskelige i ved omfattende Aftaler under Statens Medvirken at foretage en samtidig Nedsættelse af Prisen paa alle Byggematerialer, som stammer fra Overflodsomraader og eventuelt ogsaa sætte visse Lønssatser ned for Byggearbejderne mod at sikre en øget Aarsfortjeneste. Paa saadanne Knaphedsomraader, hvor Produktion og Varefordeling kan opretholdes, eventuelt ved Indgreb fra Statens Side, kan der iøvrigt ogsaa sættes Priser, som ikke dækker de faste Omkostninger, hvorved en Udgift lægges over paa Producenterne, jfr. Huslejereguleringen og Gennemførelsen af Prisstop i et gennemreguleret Land som Tyskland. Ohlin er ogsaa inde paa den

¹⁾ K.-G. Hagstroem: Om möjligheten att bereda kompensation för prisstegring med efterföljande stabilisering av penningvärdet. *Økonomisk Tidskrift*, Sept. 1940.

²⁾ For September 1940. Se ogsaa de Side 230 nævnte Artikler af Alf Johansson og Svennilson.

Tanke inden for Møbelindustrien midlertidig i 12 Maaneder at sætte Indkomstkravene ned.

Som en anden Mulighed for Begrænsning af Prisstigningen skal jeg — som det vistnok allervigtigste — blot henvise til Tanken om en samtidig nedadgaaende Regulering af Eksport- og Importpriser eller en eventuelt ændret Afregningskurs.

Endelig er der Udvidelse af Rationeringen samt Anvendelsen af Statsmidler til at holde Prisen for Livsfornødenheder nede enten for hele Befolkningen eller for mindre bemidlede. Ved denne og andre Former for Kompensation til de mindre bemidlede bliver det muligt at formindske Lønomkostningerne paa en for Beskæftigelsen betydningsfuld Maade, samtidig med at man modvirker en for de beskæftigede Arbejdere ugunstig Udvikling af Indkomstfordelingen.

Paa hvilken Maade Staten vil gribe ind i Lønforholdene under stærkt skiftende økonomiske Betingelser, er iøvrigt ikke helt klart, efter at vi har faaet en almindeligt gældende, om end midlertidig, tvungen Voldgiftsordning ved Lov af 14. September om Arbejdsforhold. Hvad der skal ske med Lønningerne, maa sikkert i høj Grad bero paa, hvad Staten samtidig gør ved Priser, Beskæftigelse og Beskatning, da Bevægelse paa de forskellige Omraader netop fra Indkomstfordelingen Synspunkt kan kompensere hinanden. Man kan muligvis benytte sig af Nævnets Adgang til at gøre Indstillinger, jfr. § 3, 1. Stk., om Lovgivning ud fra det i Lovens første Sætning angivne Formaal: »Varetagelse af faglige, økonomiske og sociale Interesser, for derved at fremme Landets produktionsmæssige og erhvervsmæssige Forhold«. Afgørelsen og Ansvaret for de nævnte centrale og stærkt sammenhængende Spørgsmaal maa dog ligge hos Regeringen — og det er netop et Hovedpunkt, at Spørgsmaalet om Lønninger, Priser, Kreditpolitik, Beskæftigelse og Beskatning afgøres under ét ud fra én Plan og overensstemmende Synspunkter. Lykkes Planen nogenlunde over for Priser og Vareknaphed, saaledes at Arbejderne kun kommer til at bære en passende Andel af den almindelige Forarmelse, vil det faste Gennemsnitsniveau for Pengelønnen gøre en aktiv Beskæftigelses- og Kreditpolitik mulig uden Fare for Inflation.

Som jeg var inde paa før, skulde den første Beskæftigelsesplan af Oktober 1940 gennemføres ved Hjælp af en Statskredit, der, hvis den skulde være effektiv, ikke maatte føre til en tilsvarende Indskrænkning i den private Kredit. Selv om det i Almindelighed er rigtigt, at et offentligt Beskæftigelsesprogram, der skal øge Lan-

dets samlede Beskæftigelse, gennemføres ved Hjælp af Kredit, kan Forholdene komme til at stille sig saaledes paa senere Tids-punkter og ved Udvidelser af Planen, at en Fniansiering ved Skat-ter bliver nødvendig og derfor berettiget. Man kan maaske sige, at denne Nødvendighed er relativ, for saa vidt den beror paa mangende Evne til at holde Samfundet i Ligevægt samtidig med yderligere Kreditudvidelse. Fordelen ved Skattevejen beror paa, at den beskæftigede Befolknings Indtægt bliver direkte nedskaa-ret, saa Tendensen til Prisstigning og Knapthed paa Forbrugsvarer bortfalder paa Forhaand. Landets Totalbeskæftigelse kan ogsaa i dette Tilfælde sættes op: de beskattedes Forbrug og private Inve-stering gaar ned og de tidligere arbejdsløses Forbrug omtrent til-svarende op, samtidig med at Merbeskæftigelsen opnaas ved de offentlige Arbejder, som udføres for Skattemidlerne. Ligesom naar Beskæftigelsen bestaar i Krigsførelse og Rustningsindustri, er det naturligvis muligt ved fredeligt offentligt Arbejde og offent-lig Stimulering af privat Anlægsvirksomhed at sætte Beskæftigel-sesgraden op, ved at de nybeskæftigede forsynes med Forbrugs-midler paa den øvrige Befolknings Bekostning. Den øjeblikkelige Forstyrrelse i den løbende Produktion bliver imidlertid større, naar man gaar Skattevejen, og Muligheden for sekundær Beskæf-tigelse, der som nævnt er lille i Øjeblikket, forsvinder helt. Re-sultatet kan dog i begge Tilfælde blive, at Landets Produktions-kræfter blive udnyttet i større Omfang, samtidig med at Indgre-bene volder Organisationsvanskeligheder og Forstyrrelser.

Den Udvej, at lade Naturen raade, er umulig under Nutidens og navnlig Øjeblikkets Forhold. 100.000 eller 200.000 kan ingen Steder gaa hen og faa Arbejde, selv til en nok saa lav Løn. Ar-bejdsløshedsunderstøttelsen er derfor en Nødvendighed. Og naar det er Tilfældet, kan det betale sig at give Penge ud som Tilskud til Arbejde for at spare Understøttelsen.

Forholdene kan bedre sig væsentligt, hvis Importen af Raastof-fer kommer i Gang. Blot en Portion Træ fra de nordiske Lande over en flersidig Clearing vilde være en god Hjælp.

Der kan være Grund til at fremhæve, at intet politisk Styre eller System, saa længe den nuværende Begrænsning i Raastofferne varer, vil være i Stand til at løse det danske Beskæftigelsesspørgs-maal paa en helt tilfredsstillende Maade, d. v. s. uden betydelige Ofre og Savn for Befolkningen. Selv om Raastoftilførslen kom i Orden, vilde der iøvrigt paa Grund af de usikre Fremtidsforvent-ninger blive et, ganske vist lettere, Beskæftigelsesproblem tilbage.

Det har været min Hensigt i dette Foredrag at vise, at de vedtagne Beskæftigelseslove, naar Befolkningen yder sin aktive Medvirken, kan give et væsentligt Bidrag til Løsning af Tidens Vanskeligheder, men at en kraftig Fortsættelse ogsaa fra Regeringens Side er ønskelig, og endvidere, at Beskæftigelsesspørgsmaalet maa ses i nøje Sammenhæng med Tidens andre sociale, økonomiske og politiske Problemer. Politisk er der vist Vilje til at paatage sig Ofre og til at føje sig efter andre. Staten har ogsaa indrømmet private en høj Grad af Medbestemmelsesret. Turen er derfor nu kommet til Befolkningen, specielt til dem, der raader for Virksomhederne og for Pengene.

DEN SVENSK PRISPOLITIK¹⁾

Af ERIK LUNDBERG

PROBLEMERNE vedrørende Prisudviklingen og Priskontrollen samler næsten utilbørlig stor Interesse om sig. Dette gælder ikke blot i Danmark, hvor, saavidt jeg forstaar, Prisdiskussionens Bølger gaar højt, men ogsaa i Sverige. Man kan med Rette sige, at vor Interesse og vor Energi i Stedet burde sættes ind paa at løse de stedse voxende direkte Forsyningsproblemer. De mere intrikate Prisproblemer, der opstaar som sekundære ledsagende Spørgsmaal ved en aktiv Forsyningspolitik, burde — skulde man synes — overlades til Experterne og saa vidt muligt unddrages den offentlige Diskussion.

Desværre er Forholdet snarere det modsatte. Der er en Tendens til, at Førstehaandsinteressen samler sig om Prisproblemerne, og naturligvis findes der Grunde hertil. Prisudviklingen er afgørende for Virksomhedernes Rentabilitet og paavirker derved deres Dispositioner. Prisrelationerne bestemmer ogsaa Indkomsterne indenfor de forskellige Samfundsgrupper, hvorigennem disses Interesser mobiliseres. Prisdannelsens Funktion som Indkomstregulator krydser og kommer delvis i Konflikt med dens fra Lærebøger i Nationaløkonomi kendte Opgaver: at give Grundlaget for en fast Værdiskala, at regulere Efterspørgselen og lede Udbud og økonomisk Aktivitet hen til Omraader, hvor der er Knaphed paa Varer. Disse Prisdannelsens Funktioner, som i en Tid med store Forskydninger i Udbuds- og Omkostningsforhold ikke uden videre staar i Samklang med hinanden, tenderer mod at blive helt tilsidesatte i det Omfang, Situationer med Vareknaphed udnyttes til stærke spekulative Prisforhøjelser. Under en Inflation umuliggøres al rationel Planlægning af Samfundets Økonomi. En Prisregulering eller Priskontrol kan altsaa siges at være en nødvendig Forudsætning for en heldig positiv Forsyningspolitik. Men For-

¹⁾ Forelæsning paa Handelshøjskolen i København den 6. December 1940. Oversat fra Svensk af Gunnar Skjerbæk.

merne for Prispolitiken er ganske vist blevet meget varierende i forskellige Lande.

Saavidt jeg ved, har man undertiden i Danmark under Henvisning til den langsomme Takt i den svenske Prisstigning sammenlignet med den danske draget den Slutning, at den svenske Priskontrol skulde arbejde mere effektivt eller med større Resultat end den danske. En saadan Slutning kan givetvis ikke drages. Naar Engrospristallet i Danmark er steget med 70 pCt. siden Krigsudbrudet, medens Stigningen i Sverige indskrænker sig til 40 pCt., og Detailpristallet er steget med 35 pCt. i Danmark mod knap 20 pCt. i Sverige, kan disse store Forskelle næppe eller dog først i anden Række henføres til Forskelligheder i Prispolitikens Udformning. Forudsætningerne for Prisdannelsen i Danmark og Sverige har paa væsentlige Punkter været helt forskellige siden Krigsudbrudet og maaske endnu mere siden den 9. April 1940. Paa Grund af manglende Kendskab til danske Forhold kan jeg dog ikke komme ind paa en nærmere Sammenligning mellem Prispolitikens Udformning i Danmark og Sverige.

I det store og hele turde dog Grundaarsagerne til Krigstidens stærke Prisstigning være fælles for Danmark og Sverige, og derfor er ogsaa Vanskelighederne for en vellykket Priskontrol i det væsentlige ensartede. Følgende Grundaarsager til Prisstigning er ialfald de samme og stadigvæk aktuelle: en kraftig Prisforhøjelse for importerede Raavarer og Færdigvarer, en voxende Knaphed paa Brændselsstoffer og for Produktionen uundværlige Raavarer, en Indkomst- og Købekraftsudvikling, som paa Grund af forskellige Omstændigheder ikke tilpasser sig efter den mindskede Varemængde samt en alt for rigelig Pengemængde, som hvert Øjeblik truer med at fremkalde en mer eller mindre spekulativt betonet Indkøbsbølge.

Man kan lige saa godt med det samme rejse det fundamentale Spørgsmaal: Hvilke Muligheder for at opnaa Resultater har en Prisregulering i det hele taget, naar afgørende Faktorer af den Art, som jeg lige har nævnt, tenderer mod at drive Priserne i Vejret? Det i Sverige indrettede Organ for Kontrol med og Overvaagning af Prisudviklingen, Statens Priskontrolnævn, har egentlig kun til Opgave at regulere og overvaage selve Prisberegningen. Det er let at give det Svar paa det rejste Spørgsmaal — hvad ikke mindst Skeptikerne blandt Økonomerne gør — at al Priskontrol bevæger sig paa Overfladen og kun behandler Symptomerne, saalænge den

begrænser sig til at fastsætte, kontrollere og regulere Priserne og ikke giver sig i Kast med de dybereliggende og virkelige Aarsager til Prisstigningsprocessen. I den forhaandenværende Situation maa i Overensstemmelse med denne kritiske og i og for sig rigtige Opfattelse af Prispolitikens Muligheder den eneste effektive Prispolitik gaa ud paa: 1) med forskellige Midler at modvirke Import- og Exportprisstigningen, hvad enten disse Midler saa bestaar i en Sænkning af de udenlandske Vexelkurser eller i forskellige Former for Importsubventioner eller Exportafgifter; 2) en stram og sund Finans- og Kreditpolitik, som i videst muligt Omfang gennem øgede Skatter, energisk Sparepropaganda og streng Kreditpolitik mindsker den generelle Spænding mellem Købekraft og Varemængde og samtidig binder eller opsuger saakaldte ledige Penge. Da en selv nok saa restriktiv Finans- og Pengepolitik ikke kan udjævne en uovervindelig Spænding mellem Efterspørgsel og Udbud af nødvendige Raavarer, Brændselsstoffer og Konsumvarer, paa hvilke der er opstaaet virkelig Mangel, maa 3) en effektiv Priskontrol paa saadanne Omraader forudsætte en rationel Regulering af Forbruget — et Rationeringssystem.

For saa vidt Prispolitiken forstaas i den snævrere Betydning af Kontrol med selve Prisberegningen, kan de tre nævnte grundlæggende Momenter i den almindelige økonomiske Politik siges at angive Priskontrollens Begrænsning. Dette betyder ogsaa, at man ved en Bedømmelse af Priskontrollens Resultater maa tage i Betragtning, at visse Faktorer, som ikke kan eller bør kontrolleres ved Hjælp af den almindelige økonomiske Politik's Metoder, nødvendiggør en Prisstigning, som altsaa falder udenfor Omraadet for den løbende Priskontrol. Man kan med andre Ord ikke sige, at Priskontrollen har været mislykket, fordi Priserne stiger.

Ved Siden af disse tre Grupper af Omstændigheder, som begrænser og vanskeliggør Priskontrollen, er der et fjerde yderst vigtigt Synspunkt, som man undertiden glemmer, men undertiden ogsaa fremhæver i den Grad, at alle andre Synspunkter skydes til Side. Som jeg allerede har fremhævet, har Prisdannelsen ogsaa positive Opgaver; en Prisforhøjelse kan have en Funktion at udføre. Naar den reale Forsyning med Varer og Tjenesteydelser under Krigstiden stadig forringes og det totale Forbrug i Samfundet dermed maa tvinges ned paa et lavere Niveau, kan dette Maal sandsynligvis naas med mindre Forstyrrelser i hele Samfundsmaskineriet, saafremt Priserne faar Lov til at stige, medens Indkomstniveauet i Hovedsagen holdes uforandret. I Sverige er denne Op-

fattelse kommet til Udtryk i en Række Rigsdagsforslag. Som Maal for Prispolitiken har man angivet, at man skal lade Prisniveauet stige i samme Grad, som Vareforsyningen forringes. Efter dette Skema kan en Stigning i Importpriserne saaledes være et rigtigt Udtryk for øget Knaphed paa Importvarer samtidig med, at Beregning af højere Priser paa de importerede Varer ved Salg paa det indenlandske Marked er en nødvendig Forudsætning for, at Import overhovedet skal finde Sted.

Prisdannelsens Funktion i Retning af at stimulere Vareforsyningen gør sig lige saa stærkt gældende, hvor det drejer sig om Prisfastsættelsen for Varer producerede i Indlandet. Staten kan ikke tage sig af al Fremstilling af Erstatningsprodukter. De Risici og Omkostninger, som er forbundet med Optagelse af ny Produktion eller Udvidelse af eksisterende, forudsætter en vis Elasticitet i Prissystemet. I Sverige har eksempelvis Prisdannelsen for Gas-generatorer været helt fri. Priserne var i Begyndelsen meget høje, Gevinsterne lokkede et stort Antal Virksomheder Landet over til at optage Fremstillingen, og denne har nu naaet et saadant Omfang, at al Bilkørsel i civilt Øjemed fra 1. December sker med Generatorgas, fremstillet af Trækul eller Træ. Fabrikkerne fremstiller i Øjeblikket næsten 2000 Generatorer om Ugen, saa at Behovet for nye Generatorer er ved at mættes. Man kan endvidere konstatere, at Konkurrencen er i Færd med uden Indgriben fra Priskontrollen at presse Priserne nedad.

Dette Syn paa Prisudviklingen, at den skal muliggøre Optagelse af ny Produktion indenfor Landets Grænser, har efter Afspærringen den 9. April faaet øget Betydning. I Regeringens første Forslag i Efteraarets overordentlige Rigsdagssamling blev der givet klart Udtryk for, at Opretholdelse og Forøgelse af Produktion og Beskæftigelse er det primære Maal for den økonomiske Politik, medens Prisniveauet maa holdes saa stabilt, som Forsyningsmulighederne i det hele taget tillader.

I denne Sammenhæng kan jeg i Forbigaaende nævne, at man i Sverige naturligvis er paa det rene med, at en Prisforhøjelse ofte er et ganske utilstrækkeligt Incitament til at fremlokke ny eller øget Produktion. Den meget store Risiko, som Investeringer under en Krigstid indebærer, nødvendiggør i mange Tilfælde hurtig Afskrivning af Anlægsværdierne. Den herfor nødvendige Prisforhøjelse maa ofte forekomme urimeligt stor. Særlige Forholdsregler er i visse Tilfælde truffet for at opnaa en Risikoudjævning. Metoden har været den paa en eller anden Maade at tilvejebringe

en Garanti mod Prisfald eller en Stabilisering af Markedet paa længere Sigt.

Som Exempel kan jeg nævne den Prispolitik, man har ført for at stimulere Træhugsten. Ganske vist er Priserne paa Træ fordoblet siden Tiden før Krigsudbrudet, men dette har man ikke anset for tilstrækkeligt til at stimulere Hugsten. Efterspørgselen efter Træ til Brændsel regnes at blive 4—5 Gange saa stor som normalt. Man er gaaet den Vej, at Staten har fastsat visse Garantipriser, som ligger væsentligt under den nugældende Træpris. Til disse Priser forpligter Staten sig til at indkøbe det Træ, som efter et nærmere angivet Tidspunkt endnu ikke er blevet solgt. Det er indlysende, at Risikoen for store Tab ved en eventuel Fredskrise herigennem reduceres.

Som en yderligere Omstændighed, der bidrager til at begrænse Priskontrollens Muligheder, har jeg nævnt den Funktion hos Prisdannelsen, der bestaar i at regulere Indkomsterne for forskellige Samfundsgrupper. Dette Synspunkt har i Sverige spillet en ikke ubetydelig Rolle. En vedvarende og i den seneste Tid meget kraftig Forhøjelse af Landbrugsvarernes Priser, der dog reguleres direkte af Staten, har haft til Hensigt at give Landbruget Kompensation ikke blot for forøgede Produktionsomkostninger, men delvis ogsaa for den stærkt formindskede Høst og nedskaarne Produktion af Mælk og Flæsk. Det store Flertal af Arbejdere i Industri og Handel opnaar gennem den saakaldte Rammeoverenskomst med en vis Forsinkelse $\frac{3}{4}$ Kompensation for Stigningen i Leveomkostninger. Det er klart, at Sammenkædningen af: stigende Levnedsmiddelpriser — Leveomkostninger — Lønninger udgør Begyndelsen til en fortløbende skrueformet Prisstigningsproces, som — omend den ikke i sig selv besidder tilstrækkelig Kraft til at skrue sig opad — dog altid maa medføre en væsentlig Forstærkning af enhver fra anden Side kommende Prisstigningstendens. Ogsaa paa dette Punkt har dog Staten fundet, at Prisstigningsvejen lettest fører mod Maalet. Ialtfald indtil en vis Grænse indebærer Pris- og Lønforhøjelser en enklere og smidigere Metode end et indviklet Subventionssystem til at hidføre den Ændring i Indkomstfordelingen til Gunst for de fattigere Befolkningsgrupper, som er nødvendig for ikke at gøre Byrden ved Levestandardens Sænkning urimeligt tung for de lavere Indkomstklasser.

Maaske har mine Tilhørere af min Fremstilling faaet det Indtryk, at jeg hele Tiden søger at finde Grunde, der taler for Pris-

forhøjelse. Naar en saadan Indstilling til Prisproblemerne kan fremføres og tilmed sættes paa Papiret af et Medlem af det svenske Priskontrolnævn, vil en og anden maaske finde det mærkeligt, at vi i Sverige ikke har faaet endnu større Prisstigning, ja simpelthen den Inflation, som vi med en saadan Letsindighed med Rette havde fortjent. Min Hensigt har imidlertid blot været at give denne Belysning af Indstillingen til Pris- og Lønproblemerne i Sverige for dermed at antyde Forudsætningerne for den svenske Prispolitik.

For at sammenfatte: vi har altsaa maattet gaa ud fra og akceptere en vedvarende Prisstigning paa Importvarer, en fra Stimuleringssynspunkt nødvendig Prisforhøjelse for i Indlandet producerede Varer af forskellig Slags samt en fra Indkomstfordelings-synspunkt akcepteret eller gennemført fortsat Forhøjelse af Lønninger og Landbrugspriser. Den almindelige Prisstigningsproces, som disse saa at sige primære Drivkræfter tenderer mod at fremkalde, er imidlertid inden for vide Grænser ubestemt. Til Trods for at en almindelig, vedvarende Prisstigning under de raadende Forhold er temmelig given og ud fra de angivne Synspunkter nødvendig, findes der Plads for en aktiv Prispolitik. Dels kan Virkningen paa det almindelige Prisniveau af den primære, udefra givne Prisstigning for Importvarer og Landbrugsprodukter samt af Lønforhøjelser begrænses gennem forskellige Foranstaltninger. Dette er det første Led i den svenske Prispolitik. Videre truer Vareknapheden, den i Almindelighed gode Likviditet og ikke mindst Statens enorme Udgifter stadig med at føre til Prisforhøjelser ud over, hvad Situationen i og for sig berettiger til. Kontrollen med selve Prisberegningen for Varer, der omsættes paa det indenlandske Marked, bliver det andet Led i Prispolitiken.

Tiden tillader mig desværre ikke at give en mere indgaaende Redegørelse for, hvad jeg kalder det første Led i Prispolitiken. Jeg maa nøjes med nogle Antydninger om de Foranstaltninger, det her drejer sig om, for siden mere indgaaende at belyse Priskontrollen i snævrere Forstand.

Den enorme Prisstigning paa Importvarer, som fandt Sted indtil Afspærringen den 9. April (Kommerskollegiums Importpristal var da steget 56 pCt. siden Krigsudbrudet), maatte i Hovedsagen akcepteres som et direkte prisforhøjende Moment paa det indenlandske Marked. Saalænge Import i mere betydeligt Omfang var mulig, har man i Almindelighed ladet Genanskaffelsesprisen være bestemmende for Prisberegningen i Indlandet. Afgivelser fra dette Princip er dog forekommet. I begrænset Udstrækning (for Kul,

Koks og Raafosfat) har man for at begrænse Prisstigningen subventioneret Importen. Af større Betydning har de Foranstaltninger været, som er truffet paa Statens Initiativ, for gennem eksisterende eller nydannede Importsammenslutninger at tilvejebringe en Udligning mellem de i en vis Periode indførte, ulige dyre Partier. Hvad angaar Kul og Koks, Jern og Staal, Gødnings- og Foderstoffer har Priserne paa Importvarerne utvivlsomt været lavere, end de vilde have været under fri Konkurrence, derigennem at det ikke er Indførselen fra det dyreste Importland, men den gennemsnitlige Importpris, der har været bestemmende for Prisen i Indlandet. Denne Metode har til en vis Grad faaet øget Betydning under Afspærringen, idet Importomkostningerne er blevet yderst variable. For saa vidt angaar den ringe Import, som nu er mulig fra oversøiske Lande over Petsamo eller over Rusland, har man for en Del vigtigere Varer anordnet en Udligning med i Indlandet eksisterende Lagre. Genanskaffelsesprisen har saaledes ikke været bestemmende for Prisen, naar Genanskaffelse i betydeligere Omfang overhovedet ikke har været mulig.

Fremfor alt indbefatter dette første Led af Prispolitiken Foranstaltninger sigtende til at begrænse de generelle Virkninger af den af Staten bestemte Prisforhøjelse for Landbrugsprodukter. Man har i Særdeleshed nu i Efteraaret efter den fejlslagne Høst anset meget store Forhøjelser af Landbrugsvarernes Priser for nødvendige for at kompensere og stimulere Landbruget. For Hvede og Rug regnede man for den rigelige Høst i 1939 med et Prisleje paa 16,50 Kr., henholdsvis 16,00 Kr. pr. 100 kg Den nu gældende Indløsningspris betinger en Pris paa Markedet paa 27,00 Kr., altsaa en Stigning paa 60 pCt. For Mælken, Landbrugs vigtigste Salgsvarer, udgør Stigningen i Producentprisen 40 pCt. Men ser man paa, hvad Konsumenterne faktisk maa betale, finder man, at Prisstigningerne i Detailhandelen er væsentlig mindre, end Producentprisernes Forhøjelse skulde betinge. Posten Mel, Brød m. m. i Riksbankens Konsumtionsprisindex er siden Krigsudbrudet kun steget med 20 pCt. og Posten Mælk, Smør, Ost med kun 18 pCt. Dette Resultat beror ikke paa en haardhændet Nedskæring af Producenternes og de Handlendes Avancer, men ganske simpelt paa, at Staten betaler Formalingsgodtgørelse til Møllerne og Prisudjævningsbidrag til Mejerierne. Desuden er visse indirekte Skatter (Hvede- og Mælkeafgift), som tidligere bidrog til Finansieringen af Støtten til Landbruget, fal-

det bort, hvorigennem Stigningen i de Priser, Konsumenterne betaler, yderligere har kunnet begrænses.

Det øjeblikkelige Resultat er, at eksempelvis Prisen paa Hvedemel er ca. 12 Øre og paa Rugmel 9 Øre lavere pr. kg end svarende til de nu til Landbruget betalte Priser for Hvede og Rug. Paa samme Maade faar hele Befolkningen i Sverige en Smørrabat paa 25 Øre pr. kg. Hensigten med disse Foranstaltninger er først og fremmest at hindre, at de lavere Indkomstgrupperes Levefod nedpresses altfor stærkt gennem en Stigning af Udgifterne til Levnedsmidler. Med dette for Øje har man desuden for Smør og Margarine indrettet et System med Rabatter for mindrebedemlede, hvorved Grænsen tidligere blev sat ved 1500 Kr. skattepligtig Indkomst, men nu er sænket til 1000 Kr. Paa denne Maade har siden 10. Maj 1940 den fattigste Trediedel af Sveriges Befolkning kunnet købe Smør til en Pris, der er 1.50 Kr. lavere pr. kg end den, Resten af Forbrugerne betaler.

Det er indlysende, at en Subventionering af Landbruget under denne Form, som altsaa ikke medfører en til Stigningen i Landbrugsvarernes Pris svarende Stigning i Leveomkostninger, formindsker den tidligere berørte spiralformige Virkning, der udgaar fra Sammenhængen: Lønninger — Leveomkostninger. Virkningerne paa Statsbudgettet er dog selvsagt mindre heldige. At Resultatet af Subventionspolitiken trods den relative Købekraftsforøgelse, som den maa medføre, bliver en prispolitisk Vinding, haaber jeg, at mine Tilhørere indtil videre tror. Jeg skal i anden Sammenhæng komme tilbage til Spørgsmaalet.

Hvad endelig angaar den tredie primære Drivkraft i den svenske Prisstigningsproces, Lønstigningen, kan jeg her indskrænke mig til at konstatere, at Lønningerne hidtil har spillet en relativt ringe Rolle. Stigningen i Leveomkostninger har i Overensstemmelse med Rammeoverenskomstens Bestemmelser medført to generelle Lønforhøjelser paa noget over 3 pCt. hver. I Sammenligning med en gennemsnitlig Stigning i Raavareomkostningerne paa 70 pCt. og i Brændselomkostningerne paa 100 pCt. forekommer Forøgelsen af Lønsumkostningerne gennemgaaende moderat. For saa vidt kan Rammeoverenskomsten betegnes som en billig Pris for Arbejdsfred. Men det er klart, at ifald Prisniveauet vedbliver at stige i hastigt Tempo, vil selv ret beskedne procentvise Tillæg til den totale Lønsum paa hen mod 3,5 Milliarder Kr., som Rammeoverenskomsten nu synes at omfatte, nok kunne give Priskontrollen Anledning til Bekymring.

Den vedvarende Prisstigning paa importerede Raavarer og Brændselstoffer, paa Landbrugsvarer samt Lønstigningen, samtlige disse Faktorer har bestemt og motiveret Prisforhøjelser paa i Indlandet producerede og omsatte Produkter. Prispolitikens andet Led, den egentlige Priskontrol, saaledes som den udøves af Statens Priskontrolnævn, er faktisk overvejende blevet en Overvaagning af selve Prisforhøjelserne. En væsentlig Forenkling i Prisovervaagningssystemet er derigennem blevet mulig. En saadan Fremgangsmaade betyder paa den ene Side en Akceptering af Prissituationen, som den artede sig i Tiden lige før Krigsudbrudet, og paa den anden Side, at Kontrollen med Prisfastsættelsen under Krigstiden begrænses til en Bedømmelse af Rimeligheden af Prisforhøjelser under Hensyn til indtrufne Omkostningstigninger. Denne Metode har muliggjort en væsentlig enklere og samtidig smidigere Kontrol med Prisudviklingen, end hvis Prisberegningen i hvert enkelt Tilfælde skulde undersøges med Udgangspunkt i en Virksomheds totale Omkostninger og under Hensyntagen til dens øjeblikkelige Gevinstsituation. Paa den anden Side er det givet, at denne Form for Priskontrol ikke kan have og heller ikke har til Hensigt paa ethvert Punkt at garantere en Prisberegning, som kun indrømmer Produktion og Handel en minimal Gevinst. Saaledes som Prisovervaagningen hidtil i Hovedsagen har fungeret, har det i Stedet været Hensigten i saa smidige Former som muligt og uden noget stort bureaukratisk Apparat at overvaage, at Prisberegningen i Industri og Handel ikke giver Anledning til inflatorisk virkende Gevinstforøgelse. Dette Krav vil aabenbart i Hovedsagen være opfyldt, for saa vidt de Prisforhøjelser, som foretages inden for Næringslivets forskellige Omraader, ikke overstiger de Omkostningstigninger, som paa viseligt har fundet Sted.

Det andet grundlæggende Kendetegn for det svenske Priskontrolsystem er, at det i overvejende Grad bygger paa frivillige Overenskomster om Prisberegningen. Priskontrolnævnet søger gennem frivillige Overenskomster saavel med private Virksomheder som med Organisationer inden for Industri og Handel at etablere den mildest mulige Form for Prisovervaagning og en Prisberegning, som fastsættes ved Forhandlingsbordet. Saadanne Overenskomstpriser, som fastsættes efter Forhandling mellem de paagældende Virksomheder og Priskontrolnævnet, maa ikke uden forudgaaende Anmeldelse overskrides. Da denne Form for Prisregulering savner retsligt bindende Kraft, er Forudsætningen for,

at et System med frivillige Prisoverenskomster kan fungere, øjensynligt en betydelig Grad af Forstaaelse og Loyalitet fra Næringslivets Side. Af særlig Betydning har her den Vilje til loyalt Samarbejde med de priskontrollerende Myndigheder været, som den svenske Industris og Handels Branchesammenslutninger og Organisationer har vist. Priskontrolnævnet staar saaledes i intimt Samarbejde med de Priskontorer, som er oprettet indenfor Sveriges Industriförbund, Sveriges Grossistförbund og Sveriges Köpmannaförbund. Gennem disse Priskontorer modtages Anmeldelser om Tilfælde af urimelig Prisforhøjelse, indsamles Oplysninger om Omkostninger og andre Forhold samt formidles i visse Tilfælde Nævnets Direktiver og Beslutninger til Industriens og Handelens Virksomheder.

Til Grund for de frivillige Prisoverenskomster med Industriens Virksomheder og Brancheorganisationer ligger som lige paapeget i Almindelighed Omkostningskalkuler, der angiver den siden Krigsudbrudet indtraadte Omkostningsstigning. Da denne næsten uden Undtagelse i overvejende Grad kan henføres til de bevægelige Omkostninger, Brændsels-, Materiale- og Lønudgifter, har en Vurdering ud fra disse Udgangspunkter af Rimeligheden af en foreslaaet Prisforhøjelse været mulig uden alt for stor Fejlmargin. Virksomhederne opgiver Forbruget af Raamaterialer, Brændsel m. m. pr. produceret Enhed; Omkostningsstigningen kan derefter let beregnes ved Hjælp af de faktiske Indkøbspriser i Tiden umiddelbart før Krigen (i Almindelighed August 1939) samt Priserne paa det Tidspunkt, Kalkulationen angaar. De Priser paa Materiale og Brændsel, der indgaar i Kalkulationen, maa være faktisk paa Markedet normalt betalte Priser og ikke inkludere eventuelt forventede Prisforhøjelser. I den Omkostningsstigning pr. produceret Enhed, som Kalkulationen leder frem til, og som altsaa skal motivere en foreslaaet Prisforhøjelse, maa der som Regel ikke indgaa procentvise Tillæg, som henfører sig til generelle og faste Omkostninger eller Gevinst. Hensyn tages overhovedet kun til de Omkostningsstigninger, som kan dokumenteres og specificeres.

I Praxis er der naturligvis forekommet visse Modifikationer af disse Principper. Naar f. Ex. en fuldstændig Verificering af samtlige Poster i Omkostningsstigningen ikke har været mulig, og der har foreligget Grund til at antage, at de øvrige Omkostninger er undergaaet en Stigning, har man undertiden anset et procentvist Tillæg for motiveret. Endvidere har man i enkelte Tilfælde

maattet modificere Prissammenligningen med Førkrigstiden under Hensyn til en mere unormal Pris- og Omkostningssituation i Tiden lige før Krigsudbrudet. I visse Tilfælde har Betydningen af at opnaa tilstrækkelig Stimulans for Produktionen og Dækning af aabenbare Produktionsrisici foranlediget Godkendelse af en Prisberegning, der inkluderer saadanne fremtidige Omkostningselementer, som med Vished kan forudses. Som Exempel kan nævnes den i Maj 1940 med Jernværkerne trufne Overenskomst om Prisberegningen for Trækuls-Raajern og Handelsjern. Den forhøjede Pris paa Trækul, hvoraf nye Mængder for største Delen først vilde fremkomme i Løbet af næste Aar, fik med det samme Lov til at indgaa i Kalkulen over Omkostningsstigningen for de nye Jernpriser. Gennem denne vidtgaende Tillem্পning af Princippet om Genanskaffelsespris mente Jernværkerne at kunne paatage sig Risiko ved lange Kontrakter om Fremskaffelse af Trækul.

Disse Modifikationer har dog ikke betydet en Fravigelse af det ved Fastsættelsen af Overenskomstpriser knæsatte Princip, nemlig at der til Førkrigsprisen skal lægges et Pristillæg svarende til paaviselig Stigning i løbende Produktionsomkostninger. Det er af særlig Betydning, at dette Princip ikke tillader Dækning for den Forøgelse af de faste Omkostninger pr. produceret Enhed, som fremkommer, naar disse fordeles paa mindre Produktion eller Salg. Hvad enten Omsætningen er dalet som Følge af Nedgang i Mængden af Raavarer og Brændselsstoffer eller paa Grund af formindsket Efterspørgsel, har Priskontrolnævnet anset en saadan Kompensation for de faste Omkostningers Stigning for uforønelig med de opstillede Maal for Pris- og Pengepolitiken.

Ogsaa paa dette Punkt er der, uden at man i Realiteten har fraveget det fastslaaede Princip, i Undtagelsestilfælde forekommet Modifikationer. Saaledes vilde den unormalt store Produktion af Cement i August 1939 give et i nogen Grad urigtigt Sammenligningsgrundlag ved Fastsættelsen af Cementprisen for den særdeles stærkt nedskaaede Produktion i 1940. De faste Omkostninger pr. produceret Enhed er i Stedet fastlagt med Udgangspunkt i den gennemsnitlige Produktion for en Aarrække. Paa lignende Maade har Nævnet ved Overenskomst om Prisen paa visse Halvfabrikata af Metaller ladet de faste Omkostninger bestemme efter et Antal Maskintimer, som svarer til Fabrikernes normale Drift i to Skift, og ikke efter Antal Timer ved den høje og tilfældige Belastning med tre Skift, som var gældende i Tiden før Krigsudbrudet.

Ogsaa ved Prisberegningen for Varerne indenfor Handelens

forskellige Stadier har Nævnet i Princippet hævdet det Standpunkt, at en Stigning i Handelens Bruttoavancer kun skal finde Sted, for saa vidt en Forøgelse af de løbende Omkostninger kan paavises. For Varer, for hvis Vedkommende der er sket en betydelig Prisstigning ved Salg fra Producent eller Importør, kan Bibeholdelse af procentvis uforandrede Avancer betyde en urimelig Forøgelse i Handelens absolutte Avance. Priskontrolnævnet har i en Række saadanne Tilfælde truffet Aftale med Handelens Organisationer om en vis Nedsækning af de procentvise Avancer. Det har dog af indlysende Grunde ikke været muligt fra Handelens Virksomheder at indkræve Omkostningskalkuler af samme Art som fra Industrien. Priskontrollen har derfor i overvejende Grad været henvist til at indgaa frivillige Overenskomster om Reduktion i Engros- og Detailhandelens procentvis beregnede Avancer, uden at dette har kunnet underbygges ved Fremskaffelse af Omkostningskalkuler for den af Overenskomsten berørte Vare.

Især Kontrollen med Handelens Prisberegning har i betydeligt Omfang maattet udøves ved Hjælp af statistisk Prisovervaagning. Løbende Statistik over Prisberegningen indenfor alle vigtigere Omraader af Engros- og Detailhandelen fremskaffes dels gennem Grossist- og Köpmannaförbundets Priskontorer, dels gennem Kooperativa Förbundet, dels gennem Nævnets egne Repræsentanter paa henved 2000 Steder.

I den skitserede svenske Metode for Priskontrol ligger et væsentligt extensivt Træk. Dette gælder ikke blot Undersøgelsen af Kalkulationen vedrørende Omkostningsstigningen og Prisberegningen i det enkelte Tilfælde, men ogsaa selve Omfanget af Priskontrollen. Det er jo givet, at denne Form for Prisovervaagning ikke kan have og heller ikke har til Hensigt at omfatte samtlige Varer, der omsættes i Landet. Priskontrollen gælder i første Række Varer af større Betydning for Forbrug og Produktion. I anden Række er Kontrollen blevet udstrakt til Varer, som uden at udgøre en mere væsentlig Del af Omsætningen har været Genstand for aabenbart umotiverede Prisforhøjelser, eller for hvis Vedkommende man har ment, at der forelaa Risiko for en spekulativ Prisudvikling. Gennem Anmeldelser af mere bemærkelsesværdige Prisforhøjelser fra Befolkningen, Nævnets egne Repræsentanter eller Købere i Handel og Industri udvides Omraadet for Nævnets prisregulerende Virksomhed stadigt.

Et System med frivillige Prisoverenskomster har væsentlige

Fordele fremfor en eller anden Form for lovordnet Regulering. Prisberegningen bliver smidigere og Hensyn kan tages til individuelle Omstændigheder. Virksomhederne og deres Organisationer indenfor de forskellige Erhvervsgrene indser ogsaa selv Fordelen ved en Prisovervaagning, der bygger paa frivilligt og loyalt Samarbejde med den priskontrollerende Myndighed. I det store og hele turde ogsaa denne Form for Priskontrol have fungeret tilfredsstillende under den forløbne Del af Krigsperioden trods et meget lille bureaukratisk Apparat. Selve Nævnet bestaar nemlig kun af 15 arbejdende Personer incl. Maskinskriversker og Telefondame.

Man er imidlertid i Sverige fuldt ud klar over, at Metoden med frivillige Overenskomster med Tiden vil blive stadig vanskeligere at opretholde. Det er saaledes indlysende, at allerede den stadig større Afstand i Tid fra Sammenligningsperioden før Krigsudbruddet maa medføre voxende Vanskeligheder ved at fremskaffe tilfredsstillende Kalkulationer over indtrufne Omkostningsstigninger. Saadanne Omstændigheder som Omlægninger i Produktionen, nye Fremstillingsmetoder og nye Produkter tenderer mod i høj Grad at vanskeliggøre Sammenligning med Priser og Omkostninger i Tiden før Krigen. I Tilfælde, hvor en Sammenligning med Førkrigstiden ikke har været mulig, har Nævnet bygget Prisbedømmelsen paa en total Omkostningskalkule og ikke blot paa en Beregning af selve Omkostningsstigningen. Ogsaa i andre Tilfælde, hvor Rimeligheden af en Prisforhøjelse har været vanskelig at bedømme, har det vist sig nødvendigt at komplettere og verificere Kalkuler vedrørende Omkostningsstigningen med en mere fuldstændig Omkostningsanalyse. Af denne Grund har Nævnet ladet foretage Revision af et Antal Virksomheder indenfor forskellige Brancher.

Af langt større Betydning er imidlertid de Vanskeligheder for en effektiv Priskontrol, som skabes i og med den stadig knappere Forsyning med vigtige Varer. En frivillig Prisoverenskomst kan ikke holde, hvis Spændingen i denne Henseende bliver stor, i Særdeleshed hvis Antallet af Producenter eller Handlende i Branchen er betydeligt. Stillet overfor en saadan Situation, som for hver Dag bliver mere aktuel, spørger man om Priskontrolnævnets Beføjelser og Magtmidler. Maaske jeg kan yde et Bidrag til den livlige Diskussion her i Landet om det danske Priskontrolraads Beføjelser ved at oplyse, at det svenske Priskontrolnævn egentlig slet ikke har nogen Beføjelser. Det har ikke engang Ret

til at kræve Adgang til Erhvervsvirksomhedernes Forretningsbøger og end mindre til at diktere Priser eller skride ind mod Overtrædelser af indgaaede Overenskomster.

I Stedet har imidlertid Kongen i disse Henseender betydelige Beføjelser, der paa Begæring af Priskontrolnævnet kan sættes i Kraft. For at undgaa en saa usmidig Regulering, som Fastsættelse af Maximalpris betyder, fik man i Slutningen af 1939 den saakaldte Prisreguleringslov. Denne giver Regeringen Mulighed for at fastsætte saakaldte Normalpriser. I Modsætning til, hvad der er Tilfældet for Maximalpriser, medfører Overskridelse af en Normalpris ikke Straf. Kan Overskridelsen ikke sagligt motive-res, kan Overtræderen dømmes til i Statskassen at indbetale et Beløb, der højst svarer til Forskellen mellem opnaaet Overpris og den fastsatte Normalpris. Prisreguleringsloven giver endvidere visse Muligheder for at organisere et Marked. Saaledes kan Kongen foreskrive, at kun Medlemmer af en bestemt Sammenslutning eller de, som forpligter sig til at følge visse Normer, skal være berettiget til at købe og sælge bestemte Varer. En saadan Mulighed for at binde Producenter eller Handlende indenfor en bestemt Branche udgør et nødvendigt Supplement til den i sig selv meget milde Bestemmelse om Normalpriser. Den giver ogsaa et Vaaben mod Kædehandelen.

Normalprisloven har hidtil kun været bragt i Anvendelse i et enkelt Tilfælde nemlig med Hensyn til Brænde. Egentlig er det Skade, at en i og for sig saa fornuftig Lov faar sin Ilddaab paa det maaske besværligste af alle Omraader. Maaske kan det mere mine Tilhørere for en Gangs Skyld at høre noget om et yderst vanskeligt Prisspørgsmaal, som man i Danmark vel i Hovedsagen slipper for, virkelig en ren svensk Bekymring. Det gjaldt her at kontrollere Priserne paa Brænde fra i Hundredtusindvis af Producenter over hele Landet. Normalpriser paa Brænde ved Levering paa Producentens nærmeste Bilvej eller Jernbanestation blev fastsat indenfor alle Omraader af Landet, i snart sagt hvert Sogn. For at Priserne kunde blive nogenlunde ensartede paa Forbrugsstederne, maatte man bestemme Normalpriserne efter en ringformigt, med Afstanden fra de tætbefolkede Steder synkende Skala. De indviklede matematiske Problemer, der opstaar, hvor f. Ex. Tilførselsomraadet for Stockholm skærer Tilførselsomraadet for Uppsala, kan mine ærede Tilhørere selv prøve at gøre sig en Forestilling om. Priserne paa Forbrugsstederne er dernæst med Anvendelse af Prisreguleringsloven bundet gennem faste

Prisoverenskomster med Skovejernes og Brændehandlers Organisationer.

Hvorledes har dette yderst komplicerede System, som jeg her kun har skitseret i de to Grundtræk, fungeret? I Efteraarets Løb er Vanskelighederne voxet enormt, og mange Steder er Normalprisen blevet overskredet. Som Følge af den daarlige Kul- og Kokstilsførsel er Efterspørgselen efter Brænde blevet kraftigere end beregnet. Transportvanskelighederne har medført lokale Prisbevægelser, som man ikke uden videre har kunnet faa Hold paa. Men først og fremmest er alle Prognoser blevet kuldkastet af den uhørte Efterspørgsel efter Træ til Anvendelse som Bilbrændsel til Erstatning for Benzin. Hidtil har man hverken vovet eller været i Stand til at regulere Priserne paa Brænde og Trækul til Automobile. For at holde Transportapparatet nogenlunde i Gang har man ikke turdet lægge Hindringer i Vejen for Fremskaffelsen af Brændsel til Bilerne. Kontrolsystemet er ogsaa gennemhullet ved, at man ikke har fundet nogen Metode til at fastlægge Biltaxterne. Lægges hertil de Vanskeligheder, som er opstaaet ved, at de stærkt forøgede Transportomkostninger paa mange Punkter har gennembrudt Ringene af Normalpriser, der var fastsat under Hensyn til Afstanden og de tidligere lavere Transportomkostninger, saa forstaar man let, hvordan det staar til paa denne Front. Imidlertid haaber man, at det nu paabegyndte, i Forhold til Førkrigstiden uhyre Skovhugstprogram tilligemed det Trækul, som begynder at komme frem fra Milerne, efterhaanden vil medføre en generel Formindskelse af Spændingen mellem Udbud af og Efterspørgsel efter Træ til Brændsel.

Dette var en Illustration af Priskontrolproblemerne under omtrent de vanskeligst tænkelige Forhold. Paa andre Omraader, hvor Manglen paa Nødvendighedsvarer har været fremtrædende, har en effektiv Regulering af Markedet i Almindelighed været mulig. Hvor Spændingen mellem Varemængde og Efterspørgsel indenfor et Omraade er betydelig, saa at Udbudet ikke dækker den løbende Efterspørgsel og Lagrene er utilstrækkelige, maa en Fastlæggelse af Prisdannelsen forekomme sekundær i Forhold til en uomgængelig Regulering af Produktion og Forbrug. En frivillig Overenskomst med Virksomhederne indenfor en saadan Branche om Prisberegningen kan ikke i Længden give nogen Garanti mod en inflationsagtig Prisudvikling.

I disse Tilfælde er Priskontrollen som saadan af mindre Interesse. Den bliver et Supplement til en Forbrugsregulering, hvor

Forsyningssiden og Kontrollen med Tilgangen bliver Hovedsagen. Med Hensyn til Prisberegningen paa disse Omraader staar Priskontrolnævnet selvsagt i intim Kontakt med de store Forsyningskommissioner: Industri-, Levnedsmiddel- og Brændselskommissionen. For Varer, som er erklæret beslaglagt, eller for hvilke en effektiv Handelsregulering eller Rationering er gennemført, er Tilladelse til Salg gennemgaaende blevet gjort betinget af, at der holdes en nærmere fastsat Salgspris. For andre Varer, f. Ex. de vigtigste Metaller, har man nøjedes med en Overvaagning og Regulering af Salget i mere frivillig Form, en Regulering, der dog er en Forudsætning for, at en frivillig Overenskomst om Prisberegningen for de knappe Metaller skal blive effektiv. Indenfor Textilomraadet er Prisoverenskomster for Bomuldsstoffer, Trikotagevarer og Strømper delvis forbundet med en mellem Industrikommissionen og Virksomhederne aftalt Tilvirkning af Standardartikler. Med voxende Forsyningsvanskeligheder tenderer Priskontrolnævnets Virksomhed paa denne Maade mod at udvikle sig mere og mere i Retning af en fastere bundet Priskontrol kombineret med forskellige Former for Produktions- og Forbrugsregulering.

Men samtidig er man i Sverige af den Opfattelse, at denne Udvikling ikke behøver eller bør medføre en umiddelbar Omlægning af hele Prispolitiken i denne Retning. Tværtimod er det i allerhøjeste Grad ønskeligt, at Systemet med frivillige Prisoverenskomster bibeholdes indenfor de betydelige Omraader, hvor dette endnu er muligt.

I hvilken Grad og hvor hurtigt den svenske Prispolitik vil miste sin nuværende Karakter af et hovedsageligt paa frivillige Prisoverenskomster byggende System og gaa over til at tage Form af statslig Prisregulering som Supplement til en almindelig Regulering af Forbruget, beror paa Udviklingen af de almindelige Betingelser for Prissituationen, som jeg nævnte i Begyndelsen af mit Foredrag. En yderligere stærk Forværring af Forsyningsituationen og en stærk Indkomst- og Købekraftsforøgelse maa ganske givet, saafremt Inflation skal undgaas, fremskynde en saadan Tendens.

Til Vejledning for en Bedømmelse af dette Spørgsmaal vil jeg til Slut blot pege paa, at den økonomiske Udvikling i Sverige hidtil ikke har haft Karakter af Krigskonjunktur. Prisstigningen har ganske vist været omtrent lige saa hastig (2,5 pCt. pr. Maa-

ned for Engrospristallet) som under forrige Verdenskrig. Men nu synes den hovedsagelig bestemt og drevet frem af en primær Omkostningsstigning, medens der ikke synes at have været Tale om en generel Stigning i Gevinsterne. Under forrige Verdenskrig bevirkede først og fremmest de hurtigt voxende Exportindkomster en inflatorisk virkende Gevinstforøgelse. Denne Gang har Exporten tværtmod virket som et alvorligt Depressionsmoment. Fra mange Sider mener man, at den direkte Inflationsfare i Stedet truer fra de enormt øgede Statsudgifter, som jo særligt gaar til Styrkelse af Forsvaret. Finansministeren har regnet med et Underskud paa det løbende Budget, altsaa en Forskel mellem Statsudgifter og virkelige Indtægter, paa omkring 1,5 Milliarder Kroner. Denne Sum svarer i Sverige til et helt Aars normale Exportværdi. Af meget væsentlig Betydning for en rolig Prisudvikling er imidlertid det Forhold, at Staten med sine vældige Resourcer ikke optræder paa Markedet for i Konkurrence med de civile Behov at byde højere Priser. Man søger gennem Beslaglæggelse eller ad den frivillige Overenskomsts Vej at gennemføre en rationel Fordeling mellem statslige og civile Behov af de Varemængder, det drejer sig om. Men især er det gennem en streng Kontrol med Priserne i Kontrakterne om Krigsleverancer i Hovedsagen lykkedes at forebygge Opkomsten af en mere paafaldende Rustningskonjunktur. De enormt udvidede Statsudgifter betyder derfor i Reglen ikke forhøjede Priser for de civile Markeder, men ganske vist uundgaeligt øget Knaphed, ikke blot paa de af Oprustningen direkte berørte Raavarer, men ogsaa paa Textil- og Lædervarer.

Man skal jo helst afslutte et Foredrag enten med Sammenfatning og Resumé eller med et Blik paa Udsigterne for Fremtiden. Eftersom jeg i Indledningen til en vis Grad allerede har givet en sammenfattende Bedømmelse af Situationen, ser jeg mig tvungen til, trods aabenbare Vanskeligheder og med Risiko for Fejlurdering, som Afslutning at nævne, hvorledes vi i Sverige bedømmer Fremtidsudsigterne for Prispolitiken.

Mange, ikke mindst indenfor Industrien, hævder, at Inflation alligevel i Længden vil være uundgaelig. Selvom Priskontrollen hidtil har været ganske vellykket, maa før eller senere Vareknapheden og de enorme Statsudgifter kræve deres Ret. Overfor denne Argumentation maa det først fremhæves, at de øgede Statsudgifter

hittil har haft en virkningsfuld Modvægt i Depressionstendenser paa andre Omraader af Næringslivet, der ikke berøres af Rustningsudgifterne. Der er næppe heller i Fremtiden Anledning til at vente, at Oprustningen vil medføre en generel Expansion i Indkomster og Købekraft; den vil derimod medføre en skæv Belastning af det økonomiske Liv, som kan medføre meget stor Spænding mellem Udbud og Efterspørgsel paa begrænsede men meget vigtige Omraader. For disses Vedkommende synes dog i Almindelighed en effektiv Regulering af Forbruget at være mulig. Overhovedet bliver Spørgsmaalet, om Prisstigning paa Grund af Vareknaphed skal udløse Inflation, et Spørgsmaal om Effektiviteten og Holdbarheden af de Reguleringer, som under alle Omstændigheder bliver nødvendige paa Omraader, hvor der er opstaaet virkelig Varemangel. Saa langt Erfaringerne hittil rækker, har Statsmyndighederne haft et helt andet Greb paa disse Problemer end under forrige Verdenskrig. Vigtigere Varer ligger, for saa vidt de ikke er erklæret beslaglagt, paa faste Hænder, og Indehaverne er selv lige saa ivrige som Staten efter, at disse Varer ikke kommer over paa Spekulanthænder. Men naturligvis findes der Grænser for Reguleringsanordningernes Bærekraft.

For de øvrige Omraader, hvor Varemanglen ikke gør et nogenlunde frit Marked urimeligt, regner vi med, at det nuværende frivillige Prisovervaagningssystem i Hovedsagen vil kunne bestaa. Prisudviklingen vil i den Udstrækning, Principerne for Priskontrollen kan opretholdes, hovedsagelig bero paa den almindelige Omkostningsudvikling, saaledes som denne bestemmes af Priserne paa importerede Raavarer og Brændselsstoffer samt Arbejds lønningerne. Det er sandsynligt, at vi i 1941 beholder en eller anden, omend modificeret Form for Pristalsregulering af Lønningerne. Dog er der for saa vidt Udsigt til større Stabilitet paa denne Front i 1941, som man venter større Stabilitet i Levnedsmiddelpriserne. Den svenske Regering har nemlig fornylig truffet en Overenskomst med Landbrugsorganisationerne gaaende ud paa, at de senest forhøjede Priser paa Landbrugsprodukter skal være gældende til 1. Juli 1941, hvis ikke andre Befolkningsgruppers Indkomster undergaar en væsentlig Stigning. I dette »hvis« ligger aabenbart Dynamikken i hele Prissystemet og Vilkaarligheden i enhver Udtalelse om den fortsatte Prisudvikling.

Men selvom en fortsat moderat Stigning af Importpriserne

skulde blive ledsaget af en sukcessiv Tilpasning af Landbrugspriser og Lønninger, vil efter min Mening den deraf betingede almindelige Prisstigning i Hovedsagen kunne holdes under Kontrol. En saadan Prisstigning kan ikke betegnes som Inflation, saalænge Priskontrol og Krigskonjunkturbeskatning forhindrer den kumulative Gevinstforøgelsesproces, der er Inflationens vigtigste Kendetegn.

SAMHANDEL UNDER CLEARINGFORHOLD¹⁾

AF H. P. GØTRIK

EFTER at Danmark ved Begivenhederne i April Maaned iaar blev afskaaret fra enhver Handelsforbindelse med England og med andre Lande, hvortil England behersker Forbindelsesvejene, er vort Land kommet i en Situation, der ikke blot gør det nødvendigt at foretage en Omlægning af vor Ind- og Udførsel, men som tillige tvinger os til praktisk taget fuldstændigt at gaa over til at afvikle alle Betalinger mellem vort Land og Udlandet gennem Clearingarrangementer. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at Clearing tidligere var et for os ukendt Fænomen. Hovedparten af Betalingerne mellem Danmark og Tyskland har allerede gennem en Aarrække været ordnet ved Clearing, men ogsaa med andre Lande, f. Eks. Italien, havde man inden den nuværende Krigs Udbrud Clearing- eller Betalingsoverenskomster af mere eller mindre omfattende Karakter. Da Krigen kom, blev der desuden ogsaa fra engelsk Side taget Skridt til at bringe Samhandelen med en Række Lande — hvoriblandt Danmark — ind under Clearingarrangementer. Handelsforbindelsens Afbrydelse medførte imidlertid, at disse Foranstaltninger blev uden praktisk Betydning for Danmarks Vedkommende.

Der kan næppe være Tvivl om, at det er den tyske Handels- og Valutapolitik i det sidste Tiaar, der i overvejende Grad direkte og indirekte har været Anledningen til Fremkomsten af de mange Clearingoverenskomster, der er kommet til Verden i denne Periode. Den tyske »Devisenbewirtschaftung« har sit Udspring i det finansielle Sammenbrud, som Verdenskrisen fremkaldte i Aaret 1931. I Stedet for at udsætte den tyske Valuta for en Devaluering, hvis endelig Omfang næppe kunde forudses, foretrak man at fastholde Markkursen ved det til Guldpariteten sva-

¹⁾ Foredrag i Socialøkonomisk Samfund den 22. Oktober 1940.

rende Niveau gennem direkte Indgreb i Betalingsbalancen. Disse Indgreb var i første Omgang begrænset til et helt eller delvist Moratorium for Betalinger paa den udenlandske private og offentlige Gæld. Da denne Form for Valutakontrol hurtigt viste sig utilstrækkelig til at opretholde Betalingsbalancens Ligevægt — den tyske Rigsbanks Guldbeholdning, der i Slutningen af Aaret 1931 beløb sig til over 1 Milliard Rmk., svandt i de næste Par Aar ind til næsten intet — blev Kontrollen efterhaanden gjort mere og mere omfattende. Den videregaaende Valutakontrol blev især nødvendig, da man efter Nationalsocialismens Overtagelse af Magten begyndte en storstilet Ekspansionspolitik til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden. Fra 1934 blev derfor faktisk samtlige Betalingsbalancens Poster undergivet Kontrol, saaledes at bl. a. hele Importen af udenlandske Varer blev betinget af, at Importørerne forinden Varernes Indførsel havde indhentet Tilladelse fra de paagældende Kontrolmyndigheder, der i sidste Instans modtog Direktiver fra Rigsbanken, som havde Monopol paa hele Handelen med fremmed Valuta paa lignende Maade som Nationalbanken herhjemme fik ved Valutaloven. Maalet var gennem en Tilpasning af Vareimportens Omfang og iøvrigt gennem Regulering af alle andre Betalinger i fremmed Valuta at opretholde Ligevægten paa Betalingsbalancen, saaledes at den indenlandske Kreditpolitik kunde frigøres for Hensynet til Markkursens Opretholdelse. Da den indenlandske Ekspansion skabte et øget Behov for Tilførsler udefra, og da Fastholdelsen af Markkursen paa det forholdsvis høje Niveau lagde Hindringer i Vejen for en Forøgelse af Eksporten, kunde man ikke lade sig nøje med en mere passiv Nedsækning af Importen, men maatte samtidig søge at skabe Udveje for en øget Samhandel med Udlandet. Som et af Midlerne hertil kom man ind paa Afslutningen af Clearingoverenskomster med en Række Lande, ligesom man efterhaanden — for at muliggøre tyske Eksportvarers Konkurrence paa Verdensmarkedet — begyndte at yde større eller mindre Eksportpræmier. Saalænge Samhandelen udvikledes indenfor Rammerne af Clearingoverenskomster, der fastholdt en nøje Overensstemmelse mellem Værdien af Ind- og Udførsel fra og til det enkelte Land, havde man nemlig Sikkerhed for, at Markkursen ikke kom i Fare. Der kan næppe være Grund til at komme nærmere ind paa de forskellige Former for Clearingoverenskomster, der er blevet afsluttet med forskellige Lande og til forskellige Tider. Tyskland fik den første Aftale af denne Art med Danmark i Begyndelsen af Aaret 1934, en Overenskomst, der senere paa for-

skellig Maade er blevet ændret. Blot skal det yderligere nævnes, at der — vel særlig paa Foranledning af de paagældende Kreditorlande — ogsaa med disse blev truffet Clearing- og Betalingsoverenskomster, der i nærmere bestemt Omfang skulde sikre, at en Del af de Tilgodehavender, der tilkom Tyskland for en Overskudsudførsel til det paagældende Land, blev anvendt til Dækning af Kapitalfordringer i Tyskland.

Maaske kan man indvende, at det til en vis Grad er vilkaarligt, naar man vælger den nyere tyske Handelspolitik som Udgangspunkt ved en Forklaring af Clearingsystemets Opkomst. Det vil dog næppe fra nogen Side blive bestridt, at Tyskland staar som Midtpunktet i denne Udvikling, selv om Tyskland ingenlunde har været ene om at komme ind paa de handelspolitiske Metoder og den Valutapolitik, hvorefter Clearingoverenskomsterne udgør en enkelt Bestanddel. Man vil snarere — og med ikke ringe Ret — kunne gøre gældende, at denne Politik til syvende og sidst er fremtvunget af de seneste Aartiers Udvikling i den almindelige Handelspolitik, der har været præget af en voksende Protektionisme og en dertil nøje knyttet Tendens til, at der fremsættes Krav om vidtgaaende Gensidighed i Samhandelen mellem de enkelte Lande. Vore egne Erfaringer i den Henseende gaar jo ud paa, at det ikke blot har været Tyskland, der har fulgt denne Linie, men at ogsaa England siden 1931 har slaaet ind paa samme Kurs og derved fremtvunget den Omlægning af Danmarks Samhandel, der er gaaet paa i Aarene indtil Krigsudbrudet.

Det er imidlertid ikke Hensigten at komme ind paa en længere Udredning af Baggrunden for den stedfundne Udvikling. Efter min Opfattelse maa det være af større Vigtighed for Økonomerne at gaa i Gang med Undersøgelsen af de nye Problemer af teoretisk og praktisk Art, som den ændrede Tingenes Tilstand paa Handels- og Valutapolitikkens Omraade stiller os overfor. Der er maaske dog mindre Grund til at gaa ind paa de mange større og mindre Spørgsmaal, som de øjeblikkelige Forhold giver Anledning til. Det vil sikkert være en mere frugtbar Opgave at give sig i Kast med en Undersøgelse af, hvilke Konsekvenser den skete Udvikling maa forventes at indebære set paa lidt længere Sigt. Dermed staar man imidlertid straks overfor det Spørgsmaal, om man maa regne med, at Clearing som Grundlag for international Samhandel vil være et Fænomen, der vil bevare sin Betydning, selv naar der engang indtræder mere

stabile Forhold i det økonomiske Liv, eller om man kan gaa ud fra, at Clearing vil vise sig at være en rent forbigaaende Foreteelse, der forsvinder paany, naar de særlige Omstændigheder, der har betinget dette Fænomens Fremkomst, ikke længere er tilstede. Det er i denne Forbindelse naturligt at undersøge, hvilken Opfattelse man har herom i tyske Kredse, men selv dér synes Meningerne at være delte. I den seneste Tid er der fremkommet en Række tysk inspirerede Bladartikler, der mere eller mindre klart antyder, at man i Tyskland og Italien er af den Opfattelse, at der som et Led i den fremtidige Ordning af Europa skal ske en fuldstændig Nyordning af Valutaforholdene, og saavidt man forstaar saaledes, at Betaling i fri Valuta for de af Ordningen omfattede Lande tænkes afløst af et almindeligt Clearingsystem med Tyskland og Italien som Clearingcentre. Det lader sig vanskeligt afgøre, hvilken Betydning man skal tillægge disse Bladartikler. Man bør erindre, at man hidtil stadig fra tysk Side har betonet, at man ansaa »Devisenbewirtschaftung« som en ret besværlig Nødforanstaltning, der af Omstændighederne var paatvunget Tyskland. Selv i de seneste Maaneder er dette Synspunkt blevet gjort gældende fra tysk Side, idet man kan henvise til en Artikel af Rigsbankdirektør *Emil Puhl*: »Das Clearing im internationalen Zahlungsverkehr« i det d. 10. Maj 1940 udkomne Nummer af »Der deutsche Volkswirt«. I denne Artikel fremhæver Forfatteren, at Clearing i udtalt Grad er et Barn af Nøden og behæftet med alle de Mangler, som en Nødløsning almindeligvis har. Han omtaler en Række Vanskeligheder, som er forbundet med Clearing, og slutter med at sige, at selve Clearingoverenskomstens Bestaaen kan føre til, at simple Ting bliver Problemer. Iøvrigt fremhæver han, at Udviklingen af Clearingoverenskomster hænger sammen med, at Staten i stigende Grad har overtaget Reguleringen af Udenrigshandelen, men samtidig advarer han imod den Opfattelse, at disse to Ting er uløseligt forbundet.

Allerede før Krigens Udbrud hævdede der sig dog fra tysk Side ogsaa Røster, der vendte sig imod den Opfattelse, at det Valutasystem, som i disse Aar er udviklet i Tyskland, udelukkende skulde være en Nødforholdsregel, og tværtimod gjorde gældende, at Grunden dermed var lagt til en varig Nyordning. Dette Synspunkt findes f. Eks. udtrykt i en Afhandling i *Weltwirtschaftliches Archiv* 1939 af Dr. *Fritz Meyer*: »Devisenbewirtschaftung als neue Währungsform«. Hans Begrundelse herfor er, at Guldfod eller fri Valuta i anden Form ikke vil gøre det muligt samtidig at holde stabile

Valutakurser og føre en uafhængig national Kreditpolitik, hvilket han mener, at de nuværende økonomiske og sociale Forhold nødvendiggør.

Lad mig straks indskyde, at denne Forfatter efter min Opfattelse er inde paa et rigtigt Synspunkt, at der er sket en saadan Ændring i Landenes sociale og politiske Forhold, at det næppe vil være muligt at vende tilbage til en Ordning af den internationale Handel og Valutaforholdene efter Fortidens Principper. Jeg tror heller ikke, at man maa tillægge de Vanskeligheder, som Rigsbankdirektør *Puhl* fremhæver, for stor Vægt, naar man skal bedømme Udsigterne for den fremtidige Udvikling. Man maa erindre, at disse Ting befinder sig i Begyndelsesstadiet, og at den omfattende Administration og det Virvar af Forskrifter og Bestemmelser, som knytter sig til f. Eks. den tyske Deviserordning, maaske mest af alt skyldes, at Systemet er praktiseret som en Blanding af Clearing og Betaling i frie Deviser og iøvrigt er udviklet Trin for Trin. Det er næppe tænkeligt, at der ikke skulde foreligge betydelige Muligheder for en Forenkling gennem en videre Udvikling.

For imidlertid at naa til et vist Grundlag for Bedømmelsen af Fremtidsudsigterne, vil det være nødvendigt at prøve paa at gennemføre en mere teoretisk Analyse af Clearing-Fænomenet og først og fremmest gøre et Forsøg paa at faa frem, paa hvilke Punkter Clearing betyder en Ændring i de tidligere bestaaende Forhold.

Hvad forstaar man ved Clearing? Ordet er af Økonomer almindelig kendt som Betegnelse for den Udligning og Modregning af Fordringer, som foretages mellem Banker og Sparekasser Dag for Dag, og det har i den her omhandlede Forbindelse en tilsvarende Betydning, nemlig Modregning og Udligning af Fordringer mellem to eller flere Lande. Clearing kan være begrænset til at omfatte visse Arter af Betalinger Landene imellem, f. Eks. til Betalinger vedrørende Varehandelen eller endog kun nærmere bestemte Omraader af denne, men kan ogsaa omfatte samtlige Betalinger, hvad Udviklingen nu har ført hen til for Danmarks Vedkommende og for andre Lande, der er stillet paa tilsvarende Maade. Det er som Regel ved Clearing-aftaler en Forudsætning, at Fordringer og Modfordringer fuldstændig udligner hinanden, saaledes at de enkelte Betalinger kommer til Afregning i Rækkefølge og kun i det Omfang Clearingkontoens Stilling tillader det. En vis Saldo tillades under-

tiden for det ene Land mod Afregning i frie Deviser, men iøvrigt kommer samme Fremgangsmaade ved Afregningen til Anvendelse. Det bør straks bemærkes, at Forholdet for den dansk-tyske Clearing i Øjeblikket er et andet, idet Nationalbanken udbetaler de Tilgodehavender, der paa Clearingkontoen godskrives for den danske Eksport til Tyskland, uanset at Indbetalingerne fra danske Importører af tyske Varer langt fra kan give Dækning herfor.

Ved en teoretisk Sammenligning af Stillingen under frie Valutaforhold (Guldfod eller Papirfod) og under Clearing vil det være naturligt til en Begyndelse at gaa ud fra visse forenklede Forudsætninger. Det forudsættes derfor foreløbigt, at hele den eksisterende internationale Handel begrænser sig til Samhandelen mellem to Lande. Det vil være en velkendt Læresætning fra Teorien om den internationale Handel, at alle Betalinger mellem disse Lande til syvende og sidst maa præsteres i Form af Tjenesteydelser og Varer, og at Betalingsmellemværendet mellem de to Landes Indbyggere derfor afvikles paa den Maade, at hvert Lands Importører (taget i videste Forstand) mod Betaling i indenlandsk Mønt via Bankerne afkøber Eksportørerne i samme Land deres Fordringer paa det andet Lands Importører og bruger disse Fordringer til at betale sidstnævnte Lands Eksportører. Det fremgaar heraf, at der — i Virkeligheden principielt paa samme Maade som ved Clearing — sker en Modregning af de to Landes Fordringer paa hinanden. Forskellen er blot den, at Clearingen under frie Betalingsforhold er overladt til Bankerne i de to Lande, medens Udligningen af Fordringer og Modfordringer under et Clearingarrangement som Regel skal foregaa gennem Landenes Nationalbanker eller særlig dertil oprettede statskontrollerede Afregningskasser.

Den principielle Lighed mellem de to Former for Afregning mellem Landene vil bevares næsten fuldt ud, dersom man tænker sig, at Clearingoverenskomsten alene foreskriver den bestemte Afregningsmaade og ikke kædes sammen med Aftaler om Samhandelens Art og Omfang, hvad der ganske vist i Praksis har været det almindelige. Forskellen kommer da i det væsentlige kun frem i de forskellige Muligheder, der under det ene og det andet System er, for at bringe Fordringer og Modfordringer til at balancere, d. v. s. tilvejebringe Ligevægt i Betalingsbalancen.

Under Guldfod vil Valutakurserne — eller Ombytningsforholdet mellem de to Landes Valutaer — være fastlagt ved Parikursens Niveau. Sker der af den ene eller den anden Aarsag en Forskydning i Samhandelsforholdet mellem de to Lande, saaledes at Fordringer og Modfordringer ikke kan udlignes paa den foran beskrevne Maade, maa der, bortset fra en midlertidig Udjævning over kortere Perioder ved Hjælp af Kreditoverførsler, ske en Eksport af Guld fra det Land, hvis Fordringer ikke er fuldt dækket ved Modfordringer. Har Landets Seddelbank ikke allerede foregrebet denne Udvikling ved at iværksætte en Kreditindskrækning, der kan overflødiggøre Guldforsendelsen, saa tvinges den nu af Formindskelsen i Guldreserven til at gennemføre denne Foranstaltning. Kreditindskrækningen fremkalder en Sænkning af Pris- og Omkostningsniveauet, der vil fremme Landets Eksport og mindske Importen; dersom Pris- og Omkostningsniveau ikke bringes tilstrækkeligt ned, vil den Nedgang i de samlede Indkomster, som følger af Kreditindskrækningen, virke i samme Retning. Resultatet bliver, at Betalingsbalancen paany bringes i Ligevægt. Dette fremmes ligeledes derved, at Guldtilførselen til det andet Land normalt skulde give Anledning til en Kreditudvidelse. Selv om de to Lande ikke har Guldfod, men iøvrigt frie Valutaer, kan Tilpasningen dog foregaa paa omtrent samme Maade, bortset fra, at der ikke bliver Tale om Guldforsendelser. Blot aabner en fri Valuta desuden den Mulighed, at man foretager en Ændring af Valutakursen, saaledes at det Land, hvis Betalingsbalance tenderer mod at være passiv, gennemfører en Devaluering af sin Valuta.

Under Clearingsystemet maa Tilpasningsformerne delvis blive andre, selv om nogle af disse ganske svarer til dem, der er mulige under frie Valutaforhold. Saaledes vil det meget vel lade sig gøre, at der under Clearing gennemføres en Tilpasning af Betalingsbalancen ved Hjælp af Kreditpolitikken. Det er dog et Spørgsmaal, om man med de nuværende økonomiske og sociale Forhold vil være meget tilbøjelig til at anvende det ortodokse Middel — Kreditindskrækning. Det har jo netop været et Grundtræk i den Handels- og Valutapolitik, der er blevet ført i Kriseaarene, at man har søgt at komme uden om Deflationspolitikken for at undgaa den dermed forbundne sociale Ulempe — Arbejdsløsheden.

En anden Mulighed vil være at ændre den mellem de paa-

gældende Landes Valutaer fastsatte Omregningskurs svarende til den Devaluering, der vilde indtræde under Papirfod. Er Omregningskursen — som det vel gælder i de fleste Tilfælde i Øjeblikket — aftalt som et Led i Overenskomsten, maa dette dog forudsætte, at der herom opnaas Enighed mellem de to Parter. Derimod kan der ikke som under Papirfod indtræde nogen automatisk Ændring af Kursforholdet. Clearingsystemet er i Virkeligheden ensbetydende med en Monopolisering af Valutahandelen, og Aftalen om en fast Omregningskurs betyder, at en øget Efterspørgsel efter fremmed Valuta ikke som paa det frie Valutamarked automatisk kan give sig Udslag i en Kursstigning. Skulde der derfor ikke blive truffet Foranstaltning til en Ændring af Kursforholdet og iøvrigt ikke fra de paagældende Staters Side blive gjort direkte Indgreb i Handelssamkvemet, maa Tilpasningen tænkes at fremkomme paa den Maade, at Eksportørerne i det Land, der faar en Saldo paa Clearingkontoen, efterhaanden som Saldoen vokser, vil vise stigende Utilbøjelighed til at eksportere, da Saldoens Tilstedeværelse vil medføre, at de maa afvente Betalingen af de eksporterede Varer længere og længere, d. v. s. at de tvangsmæssig maa yde en længere og længere Kredit og derved lide større og større Rentetab. Dette maa nødvendigvis blive Følgen, naar Betalingen for Eksportleverancerne først kan komme til Udbetaling, efterhaanden som Indbetalingerne for Importen skaffer Midler dertil.

Denne Form for Tilpasning vil næppe blive anset for særlig tilfredsstillende, og man maa derfor snarere vente, at der, dersom Omregningskursen ikke ændres, vil blive foretaget direkte Indgreb i Ind- og Udførsel. Som den nuværende Handelspolitik viser, er der her mange Muligheder. Det vil for det første være nærliggende at komme ind paa en almindelig Kontingentering af Samhandelen mellem Landene, men ogsaa andre Midler kan bringes i Anvendelse. Det Land, der har en Overskudsindførsel, kan gennemføre Toldforhøjelser eller paalægge Indførselsvarerne andre Afgifter eller fremme Eksporten ved Hjælp af Tilskud. Paa den anden Side vil det Land, der har et Eksportoverskud, kunne indføre Udførselsafgifter eller — hvad vel sjældnere vil forekomme — give Tilskud til Importen. Jeg skal i denne Forbindelse blot henvise til den vidtgaaende Prisregulering paa Ind- og Udførselsvarer, som Tyskland har praktiseret i de senere Aar.

Fastsættelsen af Omregningskurser ved Afslutningen af Clearingoverenskomster vil utvivlsomt — særlig under de nuværende Forhold — vise sig at være et Spørgsmaal af stor Betydning og stille sig vanskeligere og vanskeligere, jo længere man kommer bort fra en Tilstand, hvor Kursforholdet har været bestemt paa det frie Valutamarked. Til Illustration kan tjene Kursfastsættelsen ved den dansk-tyske Clearingoverenskomst. Man har her valgt at fastsætte Omregningskursen efter den danske og tyske Valutas Kursforhold til Dollar. Det er imidlertid en Kendsgerning, at denne Kursfastsættelse særlig i de senere Aar har været ensbetydende med en væsentlig Overvurdering af den tyske Valuta, idet den danske Kroner indenlandske Købeevne stiller sig væsentligt højere i Forhold til Markens end det Værdiforhold, Omregningskursen giver Udtryk for. De Vanskeligheder, der deraf kunde følge, blev imidlertid til en vis Grad overvundet ved den Ændring i den dansk-tyske Handelsaftale, der kom til at gælde fra 1936, hvorefter de danske Eksportkontingenters Størrelse kvartalsvis blev fastsat efter Størrelsen af Importen fra Tyskland i det forudgaaende Kvartal. Dertil kom, at Omregningskursen var af mindre Betydning for Priserne, idet Priserne paa de danske Eksportvarer i Hovedsagen var bestemt af Verdensmarkedspriserne, medens Tyskland ligesom ved Eksporten til andre Lande maatte yde Eksporttilskud til Eksporten her til Landet i det Omfang tyske Varer skulde konkurrere med Varer fra andre Lande. Stillingen er nu ganske anderledes, og det er derfor et Spørgsmaal, om ikke den høje tyske Markkurs under de nuværende Forhold burde ændres.

Ved den teoretiske Analyse af Clearing er det hidtil forudsat, at det internationale økonomiske Samkvem begrænsede sig til Samhandelen mellem to Lande. Man maa derfor nu gaa et Skridt videre og undersøge Clearingsystemets Virkemaade under Forudsætning af, at det skal virke mellem en Flerhed af Lande.

Under frie Valutaforhold er Stillingen som bekendt principielt den samme i dette Tilfælde som i det tidligere omtalte Tilfælde, hvor man tænker sig Samhandelen begrænset til to Lande. Den Udligning og Modregning af Fordringer og Modfordringer, som formidles af Bankerne i de forskellige Lande, maa blot suppleres med, at der foretages en Ombytning af de forskellige Landes Valutatilgodehavender med hinanden, fordi der er kommet det nye Moment til, at der for et Land som Regel ikke vil

være Balance mellem Fordringer og Modfordringer i Forhold til de andre Lande enkeltvis. Man kan ogsaa her til Illustration af Processen gøre Brug af den Clearing, der dagligt foregaar mellem et Lands Banker. Afregningen sker paa den Maade, at samtlige Fordringer paa den enkelte Bank bliver stillet overfor samtlige de Modfordringer, som den omhandlede Bank har paa alle andre Banker. Den internationale Clearing er ikke centraliseret paa samme Maade som den nationale Bankclearing, men den nødvendige Ombytning af Valutatilgodehavender — altsaa f. Eks. Ombytning af Sterlingtilgodehavender med Marktilgodehavender — formidles af den internationale Arbitragehandel.

Vender man sig dernæst til Clearingsystemet ved internationale Betalinger, maa det straks bemærkes, at Stillingen er ganske forskellig, eftersom man tænker sig Clearing praktiseret som en tosidet Clearing, d. v. s. at hvert enkelt Land har Særaftale med hvert af de andre Lande om en Clearing af Betalingerne dem imellem, eller der er Tale om en mangesidet Clearing, saaledes at Fordringer og Modfordringer indenfor de af Clearingsystemet omfattede Lande kan komme til Udligning under eet. I førstnævnte Tilfælde vil Clearingaftalerne medføre, at Samhandelen mellem Landene tvinges indenfor Rammerne af en ren Kompensationshandel, idet Fordringer og Modfordringer maa holdes i Ligevægt overfor hvert enkelt Land. Selv om et saadant System kan udbygges med Aftaler om trekantet Bytte, som det f. Eks. er sket ved den nylig afsluttede Clearingaftale mellem Danmark og Sverige, hvor Betalingen for den danske Import fra Sverige for en mindre Del skal betales over den tyske Clearing, maa man dog gaa ud fra, at det vil lægge alvorlige Hindringer i Vejen for den internationale Arbejdsdeling. Den Form for Clearing, man hidtil har faaet Kendskab til i Praksis, svarer nærmest til denne Type, og de praktiske Erfaringer, man hidtil har indhøstet, vil derfor i første Række belyse de store Ulemper, som en tosidet Clearing er forbundet med, men ikke give noget tilstrækkeligt Grundlag for en Bedømmelse af et Clearingsystems Muligheder.

Der er nemlig intet i Vejen for, at man, naar man kommer bort fra den tosidede Clearing og over til et kollektivt Clearingsystem, kan komme ud over de Begrænsninger, som den tosidede Clearing skaber for den internationale Samhandels frie Udfoldelse. Tænker man sig dannet en international

Clearingcentral, hvorigennem Betalingerne mellem Landene formidles, vil Dannelsen af denne Institution blot betegne en Fuldstændiggørelse af den Centralisering af det internationale Pengemarked, som man allerede har kendt Tilløb til under frie Valutaforhold, hvor London — ihvertfald før sidste Verdenskrig — udgjorde et Centrum for Afregningen af internationale Betalinger.

For at en saadan international Clearing gennem en fælles Clearingcentral kan komme til at virke paa samme Maade som et System af frie Valutaer, maa det dog være en Forudsætning paa den ene Side, at det centrale Clearinginstitut virker rent bankmæssigt eller snarere rent bogholderimæssigt, og paa den anden Side, dels at de enkelte i Clearingen deltagende Lande frit kan disponere over deres Tilgodehavender paa Clearingkontoen til at præstere Betalinger til et hvilket som helst af de andre Lande, dels at hvert Land frit kan fastlægge dets Valuta- eller Omregningskurs. Det vil derfor næppe være foreneligt med en saadan Ordning, at den centrale Clearinginstitution bliver underlagt en enkelt Stats Myndighed. Skulde Tanken vise sig politisk realisabel, maatte man formodentlig til Løsning af Opgaven søge indrettet en Art international Bank, der blev undergivet en af de enkelte Staters Regeringer uafhængig Ledelse.

Dersom en saadan Fællesclearing blev etableret, vilde Problemerne for de enkelte Lande med Hensyn til at holde Betalingsbalancen i Ligevægt forme sig paa praktisk taget samme Maade som foran beskrevet ved Omtalen af Clearing i det Tilfælde, hvor Samhandelen udelukkende foregaar mellem to Lande. Man vil kunne anvende de sædvanlige kreditpolitiske Midler til at bortskaffe en eventuel Passivitet paa Betalingsbalancen, eller man vil til samme Formaal kunne foretage en Nedskrivning af det paagældende Lands Valuta. Det bør indskydes, at heller ikke internationale Kredit- og Kapitaloverførsler skulde møde nogensomhelst betalingstekniske Vanskeligheder. Endelig vil der — som omtalt — staa den Udvej aaben at foretage direkte Indgreb i Handelsbalancen.

For saa vidt det enkelte Land har fri Ret til at bestemme sin Valutas Kursforhold til andre Landes Valutaer, aabner der sig mange Muligheder for ad Kursfastsættelsens Vej at gøre Indgreb i det økonomiske Samkvem med Udlandet. Naar man som Følge af et saadant Clearingsystem

har en Centralisering af al Valutahandel under Statens Kontrol, vil der saaledes være Adgang til at gennemføre en mere eller mindre vidtgaaende Discriminering ved Køb og Salg af fremmed Valuta. Er Stillingen den, at man ønsker Eksporten fremmet, kan dette ske, ved at man afregner Eksporttilgodehavender til en højere Kurs end den, der bringes i Anvendelse ved Importørernes Indbetalinger for Indførselen af fremmede Varer. Paa tilsvarende Maade vil der ogsaa kunne discrimineres mellem forskellige Grupper af Importører og Eksportører. Der foreligger næsten en Uendelighed af Muligheder, som jeg ikke skal gøre noget Forsøg paa at udrede. Blot skal det tilføjes, at der ved Valutahandelens Centralisering for Statsmagten er skabt et effektivt Instrument til ikke alene at gøre Indgreb i Ind- og Udførsel, men tillige til at gennemføre en almindelig Regulering af hele Landets Erhvervsliv.

Hvilke Muligheder, der foreligger, faar man til en vis Grad belyst ved at se paa de Foranstaltninger, der herhjemme i Foraaret blev truffet med Hensyn til Kursfastsættelsen paa engelske Pund. Umiddelbart før de i Begyndelsen af April Maaned indtrufne Begivenheder, der afbrød Handelsforbindelsen med England, besluttede man i Tilknytning til Iværksættelsen af Clearingarrangementet mellem Danmark og England at afregne de ved Landbrugseksporten indtjente Sterlingbeløb efter en højere Kurs i Kroner end den, der i andre Tilfælde blev noteret for Sterling.

Det vil formentlig fremgaa af, hvad jeg har sagt om en universel Clearingordning, at denne rent teknisk ikke skulde byde paa særlig vanskelige Problemer. Dersom man iøvrigt tænker sig samme Principper bragt i Anvendelse, skulde det heller ikke medføre væsentlige nye tekniske Vanskeligheder, selv om man forudsætter — hvad der maa siges at være en sandsynlig Udvikling — at Verden opdeles i Omraader med hver sit særlige centrale Clearingsystem. Der maa blot i dette Tilfælde foregaa en Afregning mellem de centrale Clearinginstitutioner efter lignende Retningslinier, som kommer til Anvendelse i Clearingen indenfor de enkelte Omraader.

Som Konklusion af det hidtil sagte kan det formodentlig herefter fastslaaes, at et universelt Clearingsystem som det beskrevne teknisk set fuldt ud skulde kunne opfylde de samme Funktioner, som varetages af det Be-

talingssystem, der foreligger under frie Valutaforhold. Man kan muligvis endog hævde, at Clearingsystemet vilde være en teknisk Fuldkommengørelse af det gamle System. Alene af den Grund maa man have Ret til at vente, at Clearingsystemet vil have en Fremtid for sig. Som fremhævet, kan man ikke ved Bedømmelsen alene bygge paa de hidtil indhøstede Erfaringer, fordi man indtil nu kun har Kendskab til tosidet Clearing mellem enkelte Lande i et System, der iøvrigt bygger paa Betalinger med frie Deviser. Under disse Forhold maa Samhandelen forme sig mere eller mindre som Byttehandel, og der opstaar en Række Problemer, som forsvinder i samme Øjeblik, man har en universel Clearing.

Man kan endda gaa saa vidt at fastslaa, at Clearingsystemet i denne Form ikke kan siges teoretisk at have nogen bestemt Art af Handelspolitik som Forudsætning. Dette internationale Betalingssystem vil saaledes være foreneligt med en udpræget Frihandelspolitik, men lader sig paa den anden Side ogsaa anvende under de mest bundne Former for internationalt Handelssamkvem. Det er utvivlsomt i den Henseende smidigere end det gamle Valutasystem. Om Guldfoeden kan man især gøre gældende, at den kun kan fungere fuldt tilfredsstillende under liberale Samhandelsforhold.

Naar man skal bedømme Fremtidsudsigterne og Sandsynligheden for, at Clearing vil komme til at afløse det gamle System for internationale Betalinger, er der en anden Omstændighed, der stærkt maa fremhæves. Det er en nødvendig Konsekvens af Clearing, at Valutahandelen centraliseres og monopoliseres, og det vil heraf naturligt følge, at denne Handel undergives Statsmagtens Kontrol. Denne Udvikling synes umiddelbart at svare godt til den Udvikling, der er i Gang paa alle andre Omraader af det økonomiske Liv, hvor Statens regulerende Indgreb faar en stadig større Betydning. Centraliseringen og Monopoliseringen af Valutahandelen er forøvrigt slet ikke noget ukendt Fænomen, men er allerede i stort Omfang gennemført i en Række Lande og naturligvis først og fremmest i de Lande, hvor man har haft Valutaregulering. Det gælder saaledes i Danmark, hvor Udviklingen i Aarene efter 1931 har ført med sig, at der i Forbindelse med Oprettelsen af Valutacentralen er gennemført en Centralisering af hele Valutahandelen under Nationalbanken dels ved de gældende Bestemmel-

ser om Afleveringspligt for fremmed Valuta, dels ved Forskrifterne om, at de private Banker og Vekselerere skal have Nationalbankens Autorisation for at kunne drive Handel med fremmed Valuta. Men ogsaa i de Lande, hvor Valutahandelen havde bevaret friere Former indtil de seneste Aar, er der fra Statsmagtens Side blevet foretaget betydelige regulerende Indgreb i denne.

Nu kan man naturligvis gøre gældende, at mange af de Statsindgreb, som man har set praktiseret i de forløbne Aar maa ses som Led i Forberedelserne til en Omlægning til Krigsøkonomi, og at man af den Grund skulde kunne vente, at en hel Del af Statsindgrebene igen vil falde bort, naar engang Freden er blevet sluttet. Efter min Opfattelse bør man dog ikke nære nogen Forventning om, at Genskabelsen af fredelige Forhold i Verden skulde føre til nogen væsentlig Ændring i den Udvikling, vi allerede længe har været inde i, at det økonomiske Liv i stedsed tiltagende Omfang undergives Statsregulering. Denne Udvikling er ikke blot et Resultat af Krigsforberedelserne, men hænger efter min Mening først og fremmest sammen med den Omformning, der er sket i det økonomiske Liv, fra et Samfund med overvejende fri Konkurrence til et Samfund, der domineres af mere eller mindre fuldstændige Monopoler. Udviklingen mod Statsregulering er ogsaa baaret frem af, at den almindelige Samfundsopfattelse er ændret derhen, at det er et almindeligt Krav til Statsmagten, at den skal kunne forhindre de Forstyrrelser i Produktion og Beskæftigelse, som de skiftende Konjunkturer hidtil til Stadighed har fremkaldt. Skal Statsmagten imidlertid være i Stand til at efterkomme disse Ønsker, vil det være en ufravigelig Betingelse, at den bl. a. har den nøjeste Kontrol med Udenrigshandelen og Valutaforholdene. Da Clearingsystemet vil aabne Adgang til en saadan Kontrol i fuldt Maal, maa man ogsaa af disse Grunde vente, at Fremtiden vil stille sig gunstig for Udviklingen af Clearing i Betalingssamkvemmet mellem Landene.

EKONOMISKA ANPASSNINGSPROBLEM I FINLAND

FÖREDRAG I NATIONALØKONOMISK FORENING DEN 9. DECEMBER 1940

Av HUGO E. PIPPING

DÅ jag enligt älskvärd anmodan går att tala om ekonomiska anpassningsproblem i det nutida Finland, må det inledningsvis påpekas, att Finland i ung historisk tid har varit underkastat liknande, genomgripande strukturella förändringar med politisk orsak som de, vilka nu ha inträffat. Då Finland skildes från Sverige år 1809 var det en gammal ekonomisk enhet som bröts sönder. Då Finland 1918 blev självständigt, omgestaltades dess näringsliv, främst av den anledning, att utrikeshandeln med tiden starkt hade orienterats österut.

Tidens tempo vållade, att anpassningen i början av 1800-talet gick långsamt¹⁾. Det svenska myntet bibehöll sig ett par decennier framåt i landet. Med hjälp av handelsfördrag upprätthölls likaså den gamla arbetsfördelningen mellan Sverige och Finland, åtminstone till en början och till en del. Svensk malm gick fortfarande till järnbruken i Finland, som hade riklig tillgång på träkol. Exporten av vissa lantbruksprodukter från Finland till Sverige vidmakthölls i viss mån. Samtidigt trängde emellertid den ryska spannmålen in, och Finlands jordbruk klämdes mellan konkurrensen med den ryska säden och de småningom kringskurna avsättningsmöjligheterna till Sverige. Tillståndet under den flere decennier varande brytningstiden förvärrades genom svåra missväxter, så man kan säga, att Finland under hela förra hälften av 1800-talet kämpade med efterverkningarna av skilsmässan från Sverige. Under århundradets senare del och fram till världskri-

¹⁾ Jfr. förf:s studie »Landsbygdens sociala problem i Finland kring mitten av 1800-talet», i Ekonomiska Samfundets Tidskrift, ny serie, hft. 47 (1940), s. 3 ff.

gets utbrott 1914 lades jordbruket om, så att huvudvikten fästes vid animalisk produktion. Träförädlingsindustrierna, först såg-industrien och sedan pappersmasseindustrierna, togo samtidigt fart.

Efter Finlands skilsmässa från Ryssland 1918 förestod en ny genomgripande omläggning av Finlands näringsliv¹). Den stora importen av råvaror och livsmedel (främst spannmål) från Ryssland till Finland föll bort. Samtidigt avstannade Finlands export till Ryssland av animaliska lantbruksprodukter samt av industri-varor, främst pappersprodukter. Rysslands anpart i Finlands utrikeshandel sjönk snabbt från 30 till blott ett par procent. Till denna omkastning bidrog inte endast det nya statsrättsliga förhållandet, utan också det inträffade regimbytet i Ryssland. Strukturförändringarna i Finlands näringsliv gjorde sig gällande inte bara inom utrikeshandeln och de av den beroende produktiva näringarna. Även Finlands transportvägar måste bli andra. Handelen med Ryssland hade till största delen gått landvägen, medan de nya förbindelserna västerut måste söka sig väg över havet. I Finlands betalningsbalans bortföll även sådana »osynliga« poster, som härrörde från den i landet förlagda ryska militären och villabosättningen.

Till åtskillnad från anpassningsprocessen i början av 1800-talet försiggick omläggningen efter 1918 snabbt. Den var faktiskt delvis förberedd därigenom att Finlands utrikeshandel redan före världskriget i någon mån hade orienterat sig västerut. Den underlättades av de första fredsårens varuhunger och av den — i övriga hänseenden ödesdigra — värdeförsämring, som Finlands mynt undergick. Anpassningen påskyndades av de ledande industrimännens skicklighet och av viljan att befästa Finlands nyvunna självständighet. Tendensen att åstadkomma ökad självhushållning och större mångsidighet i näringslivet accentuerades ytterligare under den stora ekonomiska världsdepressionens tid.

Det nya världskriget, med tyåtföljande avspärring, Rysslands anfall på sitt lilla grannland och freden i Moskva ha ställt Finland inför anpassningsproblem av stor räckvidd. De kunna i huvudsak uppdelas i följande fyra huvudgrupper:

I. Strukturella förändringar, framkallade av landavträdelserna och av nödvändigheten att placera den från dem utvandrade befolkningen i produktivt arbete.

¹) Jfr. förf:s uppsats »Huru invercade skilsmässan från Ryssland på Finlands näringsliv?«, i Nordisk Tidskrift, ny serie 15 (1939).

II. Åtgärder betingade av handelsspärren västerut och av den yppade bristen på livsmedel och råvaror.

III. Åtgärder beroende av en eventuellt varaktigare omorientering av utrikeshandel och näringsliv i sammanhang med möjligen inträffande strukturella förskjutningar inom hela Europas ekonomiska liv.

IV. Ändringar i förhållandet mellan enskild och offentlig drift och i kreditmaskineriet.

I.

Den genom freden i Moskva förlorade arealen uppgår i Karelen till 25,600 km² och i Lapplands och Uleåborgs län till 9,200 km², vartill kommer det utarrenderade Hangöområdet. Inalles har ungefär en tiondedel av Finlands totala areal övergått i Rysslands händer¹⁾.

De förlorade områdena innehöllo dels rika naturskatter, främst skogar, men också mycken odlad jord, ett stort byggnadskapital, industrianläggningar och ett gott kommunikationsnät. Förlusterna illustreras blott bristfälligt, då de angivas i procenttal. Ett lika allvarligt fenomen är samarbetets och arbetsfördelningens rubbning.

Enligt beräkning är det cirka 10 % av Finlands normala årsskörd som går förlorad, mest råg, minst havre och korn. Huru stor minskningen av den animaliska produktionen kan bli, är svårt att säga. Största delen av kreatursstammen räddades över till Finland. Men stora betesmarker ha överlåtits, foderskörden var dålig i år och nedslaktningen har varit betydande. Följden är en minskning i mjölk-, smör- och ostproduktionen, som har föranlett långt gående ransoneringsåtgärder.

Härtill kommer förlusten av det i ekonomiebyggnader, bostäder m. m. investerade kapitalet, vilken förmodligen ligger i närheten av samma proportionstal av tio procent, ja kanske högre, eftersom det delvis var fråga om för Finlands förhållanden tätt befolkade jordbruksbygder, med stor ansamling av realkapital.

De avträdde områdena innehöllo stora skogsbestånd, delvis de bästa tänkbara kvalitetsskogar. Det rör sig även här kring 10 % minskning, såväl i areal som i årlig tillväxt. Förhållandevis har förlorats mest gran och björk.

¹⁾ Jfr. för detta avsnitt E. H. Kranck, »Ekonomisk-geografiska synpunkter på landavträdelserna 1940«, i Ekonomiska Samfundets Tidskrift, ny serie, hft. 49 (1940).

Östra Finland, speciellt Vuoksendalen hade under de senaste decennierna utvecklat sig till ett viktigt industrigebit, stundom kallat Finlands Ruhr. Sågindustrien hade gamla anor i Karelen, och pappersindustrien hade utvecklat sig raskt. Stora anläggningar ha nu gått förlorade. Enbart Finlands cellulosaindustri har förlorat 25 % av sin forna kapacitet och fanerindustrien 14 %. Dessutom ha betydande lager stannat i ryska händer, t. ex. de stora trävaruupplagen i Trångsund och Björkö.

Det är omöjligt för mig att räkna upp alla de industriella förlusterna. Bland dem som främst förtjäna antecknas, är landets enda konstsilkefabrik samt kvarnar, vilkas kapacitet uppgick till ungefär en femtedel av hela kvarnindustriens. Den ena av landets två råsockerfabriker stannade på ryskt område.

Också på kraft- och kommunikationsväsendets område äro stora förluster att nämna. Den största var Rouhiala kraftverk (132,000 turbin HP). Inalles 20 % av landets hydroelektriska kraftproduktion gick till spillo.

Av järnvägsnätet stannade i runt tal 1,000 km på den ryska sidan, d. ä. en femte- å en sjättedel av det hela. Dessutom avskars förbindelsen mellan två trafiksektioner.

Kanske svårast att bära och att ersätta är förlusten av Saima kanals mynning. Kanalen har varit en oundgänglig trafikled mellan skogs- och industrigebiten vid inlandsvattnen och hamnarna vid botten av Finska viken. Nu är denna utfartsled spärrad och de viktiga exportplatserna Viborg, Trångsund och Björkö i rysk ägo. Trafiken genom Saima kanal närmade sig 1 miljon ton per år. De förlorade hamnarna — plus Hangö — hade förmedlat ungefär en fjärdedel av landets hela utförsel.

Den sammanlagda befolkningen i de avträdde områdena närmade sig en halv miljon, därav en femtedel stadsbor. Praktiskt taget alla ha ansett sig höra hemma i Finland och ha där velat skapa sig en ny tillvaro.

Utgående från denna enastående folkflyttning i förening med de gjorda förlusterna av produktionsmedel ställs Finland inför stora anpassningsuppgifter. Anpassning kan i detta som i andra fall betyda två olika saker, antingen att man inskränker sig i något slags proportion till vad man har förlorat, eller ock att man söker återvinna vad man har gått miste om genom nyanläggningar. I anslutning härtill sönderfalla problemkomplexen i två huvudgrupper, ett egendomsfördelningsproblem samt ett sysselsättnings- och produktionsproblem.

Egendomsfördelningsproblemet har man sökt lösa dels genom en lag om ersättning av egendom, förlorad genom landavträdelserna, dels genom en lag angående förmögensöverlåtelseskatt. Sysselsättnings- och eigendomsfördelningsproblemen i förening har föranlett en lag om snabbkolonisation. Med den avsågs också att driva upp nyodling och livsmedelsproduktion, men rörande verkningarna i just detta avseende ha betänkligheter senare inställt sig.

Ersättningsproblemet komplicerades därav, att även skadorna på grund av luftbombardemangen i det nuvarande Finland skulle betalas. Regeringens ursprungliga förslag innebar, att den obligatoriska krigsförsäkring, som tidigare hade fått till stånd, skulle slopas och att alla förluster på grund av krig och landavträdelse skulle föras under en hatt. Detta förslag blev inte antaget av riksdagen, detta emedan den hade höjt ersättningarna till karelarna så pass betydligt utöver de av regeringen tilltänkta beloppen, att en finansiering på offentlig väg av alla skadestånd ansågs omöjlig. Därför överlämnades åt dem, som hade lidit förluster på det nuvarande Finlands område, att inom ramen för den gällande, ömsesidiga krigsförsäkringen klara ut sina mellanhavanden. Åtgärden innebär givetvis en belastning av fastighetsägarna i detta minskade Finland, utöver den åderlåtning, som drabbar dem i form av förmögensöverlåtelseskatten, varom strax skall bliva tal. Det har dock visat sig, att de första beräkningarna av krigsskadorna hade skett i överkant. Enligt de nu i huvudsak slutförda värderingarna skulle hela försäkringssumman stiga till 700 miljoner mark, varav för lösegendom cirka 150 miljoner. Detta betyder att i försäkringspremier skulle uttagas för fastigheter något mera än 2 % av brandförsäkringsbeloppet i städerna och något under 1 % på landsbygden samt för lösegendomen cirka 1½ % i städerna och inte fullt 1 % på landet.

Ersättningen för förlorade innehav av jord och fastigheter samt för fordringar i de avträdde områdena höjdes av riksdagen avsevärt utöver de av regeringen föreslagna beloppen, men en gräns uppåt måste givetvis bestämmas. Maximigränsen för full ersättning sattes vid 320,000 mark. Stiger den förlorade egendomen till högre belopp, utgår ersättningen enligt en degressiv skala, ända ned till 10 %, dock så att det högsta ersättningsbeloppet för enskilda personer är 2 miljoner samt för bolag, kommuner och församlingar 10 miljoner mark. Kontant betalas 10,000 mark. Resten utgår i statsobligationer. Dessa äro i sin tur av två olika slag. Fyra pro-

cents obligationer med 5 års löptid utgivas i främsta rummet till ett belopp, som anses motsvara inkomsten av förmögenhetsöverlåtelseskatten (cirka 6 miljarder mark) och sådana lämnas främst till dem, som skola få full ersättning, d. v. s. till de små förmögenhetsobjektens innehavare. De övriga obligationerna löpa med $2\frac{1}{2}\%$ och beräknas bli utgivna till ett belopp på 3 miljarder mark.

Borgenärernas ersättning blir också nedskuren i samma proportion som gäldenärernas, vilket givetvis betyder stora förluster för kreditgivare. Undantag måste dock göras för obligationslån. Hitills har en affärsbank, verksam nästan uteslutande på det förlorade området, inställt sina betalningar. Landets behållna sparbanker hjälpa till med avvecklingen av de upphörande institutens affärer genom ett stort räntefritt lån på 100 miljoner mark.

Höjningen av skadeståndsbeloppen enligt riksdagens beslut betydde självfallet också ett behov att vidga basen för förmögenhetsöverlåtelseskatten utöver det som regeringen föreslagit. För bestämmelserna härom kan jag inte nu redogöra i detalj, men några antydningar torde vara på sin plats. Skatten är progressiv. Maximiprocenten är för enskilda 20 % och för bolag och stiftelser 15 %. Uppbörden fördelas på fem år, och betalningen kan i viss, men begränsad omfattning, ske i värdepapper.

Skadestånd och förmögenhetsöverlåtelseskatt er ord, som under de senaste månaderna ha varit i var mans mun. Speciellt vållade deklarationen av det i den beskattningsbara förmögenheten inrymda lösöret vanligt folk bekymmer. Djupa ingrepp i äganderättsförhållandena göras, och de komma snart att bli förnimbara i verkligheten, då uppbörden börjar. Finansieringen öppnar jämt nya problem såväl för enskilda som för det allmänna. Ingen vill vara olycksprofet, men mången spørjer, huru allt skall avlöpa och huru de likvida medlen skola kunna uppbringas. I synnerhet hör man sägas, att det hela inte kan genomföras utan inflation.

Snabbkolonisationen skall så fort som möjligt ge karelare och hangöbor tak över huvudet och bereda de hemlösa lantbrukarna tillfälle att fortsätta sin verksamhet. Tillsvidare äro de inhysta i olika delar av landet, enligt en viss plan, som emellertid inte överensstämmer med den definitiva kolonisationsplanen. På basen av inkomna ansökningar beräknas, att inalles borde skapas inemot 40,000 nya lägenheter, av dem cirka 25,500 egentliga od-

lingslägenheter, cirka 9,000 bostadslägenheter och resten blandformslägenheter. Härtill skulle åtgå 330,000 hektar, hälften odlad jord och hälften odlingsbar jord, samt därutöver skog.

I främsta rummet skall denna jord tagas från staten, kommunerna, församlingarna och bolagen. Men då sådan jord inte står till buds i värst stora kvantiteter, faller huvudbördan på enskilda jordägare, enligt en progressiv skala, i förhållande till deras innehavda jordareal. Tvångsuttagningen kommer att drabba de sydliga delarna av landet illa, därför att de större godsens finnas där. Den drabbar dem värst också därför, att i dessa trakter nästan all odlingsbar jord har tagits i anspråk redan förut, så att man enligt det uppgjorda programmet i stället tar så mycket mera av den odlade jorden i stället. Sålunda är i Nylands län proportionen den, att $\frac{2}{3}$ av den för kolonisation uttagna arealen utgöres av färdigt odlad jord, medan man i Kuopio län (Savolaks) tager blott $\frac{1}{3}$ odlad jord. I bågge länen tages ut lika mycket mark inalles, ehuru Kuopio län är mera än tre gånger så stort som Nylands. På planeringen har verkat också den omständigheten, att karellerna av skäl, som inte alltid haft blott med odlingsmöjligheterna att skaffa, ha strävat till de sydliga delarna av landet. Faktiskt äro odlingsbetingelserna t. ex. i de nordösterbottniska älvdalarna alldeles utmärkta.

Det var anledning att från början befara, att intressekonflikter skulle yppa sig¹⁾. De ha likväl blivit större än man kanske kunde ana, emedan så svåra komplikationer ha tillstött, främst på livsmedelsförsörjningens område.

För det första visar det sig, att man inte kan genomföra jordstyckningen så hastigt som man hade tänkt sig, och speciellt att jordens förseende med inventarier och byggnader drar ut på tiden. Det beräknas att vid årsskiftet 1940/41 inemot 7,000 lägenheter skola vara färdigbildade.

För det andra har omfattningen av koloniseringen blivit större än man ursprungligen hade tänkt sig — ungefär 25 % flere lägenheter än den s. k. Kivimäkikommittén kalkylerade med — och följderna är, att jordägarna drabbas hårdare av jorddelningen; bl. a. blir proportionen mellan deras byggnadskapital och deras bevarade arealer i flere fall orimlig. Detsamma gäller förhållandet mellan jordarealen och den anställda arbetskraften, som

¹⁾ Jfr. härom förf:s uppsats »Återuppbyggnads- och skadeståndsproblem i Finland», i Nordisk Tidskrift, ny serie 16 (1940), s. 227—228.

löper fara att i många fall avskedas och bli arbetslös. Den anställda arbetskraften skall visserligen ha rätt till inlösen av jord för sin räkning också den, men därigenom ökas ju blott behovet av kolonisationsjord. Det är dessutom osäkert, huru den skall reda sig med den jord den får. Samma tvivelsmål ha uttalats också beträffande de förflyttade karelarna, vilka ha varit starkt beroende av biförtjänster på skogsarbeten och körslor. Så länge de nuvarande inskränkningarna av träförädlingsindustriernas export bestå, komma småbrukarnas sidoinkomster att vara starkt begränsade.

För det tredje har livsmedelstillgången i landet gått ned betydligt, dels på grund av den i Karelen kvarblivna skörden, dels på grund av ogynnsam väderlek, dels också därför att kriget störde de normala lantbruksarbetena. Då ytterligare tillförseln av både foder- och gödningsmedel samt av spannmål och fettämnen utifrån på grund av trafikspärren är begränsad, har Finland ställts inför nödvändigheten att betänka sig om och om igen inför varje åtgärd som kan antagas minska livsmedelsproduktionen. Att styckningen av de större lägenheterna åtminstone i förstora skulle leda till en sådan minskning är ganska tydligt ådagalagt genom diverse fackmannautredningar.

För det fjärde förutsätter en varaktig ökning av livsmedelsproduktionen uppenbarligen en större nyodlingsverksamhet än den som förutsatts i programmet för snabbkolonisationslagens tillämpning. Det saknas inte förutsättningar för röjning av ny odlingsmark. Redan under normala förhållanden har den odlade arealen i Finland ökats med nära 50,000 hektar per år under 1930-talet. Ett bolag har nu bildats för att bedriva nyodling i stor skala, och jordägarna eftersträva att ordna om uppskov med tillämpningen, så att de hellre bleve i tillfälle att utföra nyodlingar och avstå dem än sina äldre, vanligen centrala och inbördes sammanhängande åkrar. Även för karelarna själva kan ett uppskov vara till fördel. Det är kanske trots allt bättre att en tid bo provisoriskt under en annans tak, än att oförmedlat bygga upp sitt eget från grunden i blixtempo i en obekant trakt.

För det femte inställa sig ohjälpliga komplikationer därigenom, att placeringen av de finskspråkiga kolonisterna i de sydliga delarna (Nyland och sydvästra Finland) betyder att de sprängas in i en förut övervägande och t.o.m. uteslutande svenskspråkig miljö. Ur den finlandssvenska nationalitetens synpunkt skulle detta betyda ett hårt slag. Också ekonomiska olägenheter uppstå

i samband med språkblandning — bl. a. på skolväsendets område — och man bör under alla förhållanden komma i håg, att språket är en social faktor så god som någon annan.

Jag har så utförligt uppehållit mig vid jordfrågan i Finland, därför att den kanske främst upptar den allmänna uppmärksamheten. Det är givet att jordanskaffning åt de hemlösa karelarna är en patriotisk honnörspåbudsplikt och att deras inpassande i det ekonomiska livet som självständigt arbetande medborgare är både ett ekonomiskt och socialt intresse av brådsakande ordning. Men tiden är en ekonomisk faktor, också på annat vis: det är fara i dröjsmål med livsmedelsförsörjningen och det är omöjligt att löpa fortare än tiden redan i fråga om själva styckningsförfarandet. Tidsaspekten inställer sig här också därför, att de uppställda problemen gälla landsbygden och landsbygdens befolkning, vilken som bekant är rätt beständig i sina gamla vanor och har svårt för en snabb anpassning efter nya förhållanden; detta har avseende både på dem som skola avstå jord och dem som skola få jord. Det är omöjligt att göra några förutsägelser om vilken den slutliga lösningen blir, men i betraktande av livsmedelssituationen och med hänsyn taget till lantarbetarnas förhållanden och de språkliga synpunkterna, synes det nästan sannolikt, att det hittillsvarande programmet blir modifierat.

I alla händelser kommer jordbrukets struktur i Finland att genomgå förändringar utöver dem, som redan hade inträffat under decennierna efter skilsmässan från Ryssland, då arrendelägenheter friköptes och en omfattande kolonisering verkställdes. Småbruket kommer att dominera ännu mera än förr och få ökad betydelse även i de delar av landet, där dock i viss utsträckning ha förekommit större brukningsenheter. Det har sagts, att detta kommer att betyda, att den animaliska produktionen förhållandevis ökas. Rörande jordbruket i norra Finland vet man ej ännu med full säkerhet, vilken dess typ kommer att bli. Att det har stora utsikter tack vare sommarluset och en god jordmån, torde vara säkert.

En klart entydig och detaljerad målsättning för lantbrukets framtid kan man i närvarande skede inte ge. Tydligt är, att inom de nya, snävre landgränserna en ökad självförsörjning måste eftersträvas, både av militära skäl och med tanke på vardagens försörjning vid avspärning. I så fall måste emellertid också andra problem lösas, hänförande sig till anskaffningen av foder- och gödningsämnen. Speciellt behovet av inhemska fodermedel träder

i förgrunden. Den välkända O. I. V.-metoden är härvidlag en god hjälp, och den kan sannolikt ytterligare utvecklas. Frågan om fodercellulosans användning skall väl också få sin lösning. För det egentliga åkerbrukets räkning äro åtgärder för kvävetillverkning förmodligen på sin plats.

Överhuvud är alltså troligt, att utvecklingen skall fortgå i den förut inslagna riktningen: ökning av arealen, ökning av intensiteten, större mångsidighet. Får landet leva i fred, finnas förutsättningar både för detta och för en lösning av koloniseringsproblemet.

II.

Jag övergår nu till den andra avdelningen av min framställning, som hänför sig till den anpassning av produktionen och sysselsättningen, som betingas av handelsavspärrningen. Delvis är frågan redan besvarad, i den del nämligen som hänför sig till livsmedelsproduktionen. Det må blott tilläggas, att något livsmedel har fått in, dels över Petsamo, dels från Ryssland. Under andra förhållanden skulle Finland säkert ha kunnat tillgodose en stor del av sin efterfrågan i Danmark emot försålda trävaror.

Sett ur sysselsättningens synpunkt är det tydligt, att lantbruket skall kunna taga hela sin kapacitet och nästan litet därutöver i anspråk; felet är ju bara, att just kapaciteten har nedgått med minst en tiondedel. Men huru det kommer att gå med den del av kapaciteten, som hänför sig till skogsbruket, därom är det svårt att uttala några spådomar, då man inte vet, huru länge stagnationen inom de exporterande träförädlingsindustrierna kommer att vara och vilka anspråk som komma att ställas på leverans av ved och brännkol.

Industrien i Finland har hittills varit ganska skarpt uppdelad i exportindustri och hemmamarknadsindustri. Exportindustrin har omfattat sågade varor — även pappersved — faner, trådrullar, slipmassa, cellulosa, papp och papper. En förskjutning inom hela denna grupp har sedan länge ägt rum. Utförseln av kemisk massa och papper har under de senaste decennierna ökat på bekostnad av exporten av sågade trävaror.

Hemmamarknadsindustrien, som på sin tid delvis uppkom såsom en exportindustri i förhållande till Ryssland, har under det senaste decenniet utvecklat sig raskt och blivit mångsidigare. Vi avläsa detta i importstatistikens siffror för fördelningen av införseln på två huvudgrupper:

	Näringsmedel och färdiga varor.	Råvaror och halvfabrikat.
1923—25	55,5 %	44,5 %
1923—25	34,0 %	66,0 %

Jämsides med den relativa nedgången av livsmedelsimporten har även införseln av andra färdiga varor gått ned. Samtidigt har importen av råvaror och halvfabrikat och maskiner relativt stegrats. På grund av denna utveckling har Finland blivit något mindre beroende av sin utrikeshandel än förut. Men industriens arbetsmöjligheter äro dock fortfarande på ett avgörande vis beroende dels av råvaruimport, dels av exportmöjligheter. Sviker det i dessa avseenden, måste sysselsättningen betänkligt gå ned och försörjningen med viktiga produkter försämrast.

Krigsavspärrningen visar sig ha vållat befarat avbräck. Vi få utgå ifrån, att Finlands handel med Östersjöländerna — Ryssland, de baltiska staterna, Polen, Danzig, Tyskland, Danmark, Sverige — enligt tidigare statistik (för 1938) omfattade blott 24,6 % av den totala exporten och 43,2 % av den totala importen. Även om en ökning av denna handel kan fås till stånd — och den frågan står högt på dagordningen just nu — kan full industriell sysselsättning knappast nås enbart inom denna ram.

I själva verket visar importvärdet för januari—juli 1940 en nedgång med nära hälften i förhållande till år 1939 och exporten under motsvarande tider en minskning med drygt tre fjärdedelar.

Med denna nedgång i utrikeshandeln korrespondera produktionsinskränkningar inom industrien, med tyätföljande nedgång i sysselsättning. Sågindustriens produktionsvolym har legat ungefär vid hälften av fjolårets och pappersindustriens vid omkring en tredjedel.

Hemmamarknadsindustrien har delvis kunnat draga en viss nytta av handelsspärren och den genom licenssystemet kringskurna importen. Konkurrensen med de färdiga varorna har bortfallit, och i den mån råvaror ha stått till buds, har det inte saknats arbetsuppgifter och avsättning. Metall- och maskin- och textilindustrierna ha haft stor produktionsökning och god efterfrågan under år 1940, dels från militärens sida, dels genom hamstringen, tills ransonering av beklädnadsvaror nyss infördes. Byggnadsmaterialieindustrierna, bl. a. cementindustrien, ha lidit av den nedsatta ordinarie byggnadsverksamheten, men ha haft andra beställningar för militära syften och för reparationsbehoven.

Huru länge möjligheter för produktionens fortgång föreligga,

återstår att se. Importen av textiltråvaror har under förra hälften av 1940 starkt nedgått, och detsamma gäller införseln av järn och järnvaror. Importen av maskiner och trafikmedel har varit starkt decimerad. Införseln av stenkol och oljor visar sig vara överraskande stor.

Emellertid må man minnas, att värdesiffrorna för åren 1939 och 1940 inte äro jämförbara på grund av att prisen på importvaror ha stegrats — för stenkol och koks med det dubbla — och emedan prisen på flera exportvaror ha gått ned. Denna prisutveckling är givetvis att beteckna såsom ogynnsam. Handelsbalansen för årets sju första månader torde i år uppvisa ett deficit på över 1 miljard mark i år mot ett litet plus under motsvarande tid i fjol. Under de senaste månaderna torde resultatet knappast ha förbättrats.

Alltså: läget är ovisst både i fråga om exportmöjligheterna och beträffande råvaruimporten. Lyckligtvis har arbetskraften hittills kunnat sysselsättas, respektive dirigeras in på andra områden, bl. a. därför att vedbehovet har krävt omfattande skogsarbeten, vilka ha kompenserat industriens minskade efterfrågan på träråvara. Även andra allmänna arbeten ha varit i gång.

Det överraskande är alltså, att sysselsättningen hittills har kunnat hållas uppe utan andra omfattande anpassningsåtgärder än dem, som annars ha varit betingade. På utrikeshandelns område bör dock märkas, att handels- och betalningsöverenskommelser ha kommit till stånd, bl. a. med Danmark. Trots detta har Finlands handel med Danmark nedgått med cirka hälften.

Till anpassningen i betydelsen av inskränkta levnadsvanor hör givetvis också hela det omfattande ransoneringsystemet, men en redogörelse för det får inte plats här.

III.

Om vi antaga, att avspärrningen dock en gång tager slut, uppstår frågan, om en mera varaktig anpassning skall bli nödvändig inför en ny tids krav. Svaret blir slutligt beroende av världshandelns omgestaltung efter krigets slut. Alla planer bli därför provisoriska. Vissa konturer skymta dock redan.

Alldeles tydligt riktas uppmärksamheten på Finlands råvaror och deras förädling. Redan tidigare ha särskilt landets metalliska tillgångar varit föremål för ett intresserat studium. Jag nämner, att koppargruvan vid Outokumpu har visat sig vara synnerligen givande och att på avfallsbränder från den har byggts en inhemsk

järn- och ståltillverkning, som bl. a. har varit kapabel att leverera järnvägsräls. Ett kopparverk för förädling har också uppförts, medan förut endast kopparkoncentrat exporterades. Vidare må nämnas nickelfyndigheterna i Petsamo, och det har talats om andra. Även möjligheterna för nya järnfyndigheter utöver de tidigare kända och ganska magra, synas nu bedömas fördelaktigare än för några år sedan¹⁾.

Det förefaller högst sannolikt, att Finlands industriella produktion mera än hittills kommer att bryta sig nya banor just på metallindustriens område. Till en sådan utveckling bidraga naturligtvis också andra orsaker än de rent ekonomiska.

En omläggning av produktionen kan tänkas nödvändig inom skogshushållningen och träförädlingsindustrin. Frågan gäller dels, om trä- och pappersprodukternas avsättning i världen varaktigt kommer att försvåras, dels om bristande tillförsel kommer att tvinga till användning av träet för allehanda på kemisk väg framställda surrogatprodukter.

Redan pappersindustriens framväxt har i gångna år framkallat en ändring av skogshushållningsplanerna, i det att klenvirket har fått ökad användning. Nu måste man bereda sig på, att nyodlingen i stor utsträckning skall ske på skogens bekostnad. Om därtill trä skall användas t. ex. som textiltråvara och om träkol och ved skall ersätta bensen och stenkol i växande utsträckning, så får skogshushållningen en alldeles annan aspekt. Även bristerna i vattenkraftförsörjningen, framkallade genom landavträdelsena och lågvattnet, kan komma att öka bränsleåtgången. Till förändringar i skogshushållningen kan också i sinom tid medverka, om köparna av Finlands skogsprodukter kanske bli mindre benägna att köpa färdiga produkter och halvfabrikat och mera intressera sig för råvarorna, närmast pappersveden. Somliga menar i själva verket, att Finland under någon tid framåt kanske får finna sig i att relativt mera lägga an på råvaruextraktion, både av trä och mineraler.

Slutligen uppstår frågan, huruvida man under så ovissa omständigheter som de närvarande skall inlåta sig på att uppföra nya förädlingsindustrier. Beträffande en del av de i östra Finland belägna industriföretagen är det klart, att ett återuppbyg-

¹⁾ Jfr. E. H. Kranck: »Om våra mineraltillgångar och mineralprospekteringen i Finland under de senaste åren«, i Ekonomiska Samfundets Tidsskrift, ny serie, hft. 38 (1937), s. 77.

gande av dem inte kan komma i fråga, emedan de helt och hållet voro beroende av där förefintliga råvarutillgångar, vilka jämväl ha gått förlorade.

Men ur vilka synpunkter skall man betrakta t. ex. en eventuell anläggning för tillverkning av träsocker? Är en sådan behöfvlig för alla de eventualiteter, med vilka vi nu ha fått stifta bekant-skap? Har den betingelser att leva under »normala» förhållanden? Eller: huru skall man lämpligen åstadkomma en ekonomisk pro-duktion av t. ex. sprit ur sulfitolut eller av cellulosafoder, om den ordinarie cellulosatillverkningen ligger nere?

Det är svårt för en generation, som har sett pappersindustrien utveckla sig till landets ledande, att föreställa sig att dess saga nu vore mera eller mindre all och att skogen som råvara nu borde användas för väsentligen andra ändamål eller ge vika för åkern. Än så länge känner man sig manad till försiktighet. Världens be-hov av pappersvaror måste väl dock antagas bestå, vad som än kommer att hända. Däremot bör man förmodligen nog tänka sig in i frågan, huru träförädlingsindustriens produktionsapparat pro-visoriskt kunde användas för andra ändamål.

Ytterligare tvenne betingelser för den ekonomiska verksamhe-tens fortgång måste beröras, nämligen vattenkraften och trafik-lederna. Det gäller både att taga igen vad som förlorats och att verkställa en anpassning efter nya krav.

För Finlands industri var förlusten av den monterade forskraf-ten kännbar (cirka 20 %). Lyckan fogar att nya kraftverk just ha blivit eller skola bli färdiga. De torde dock inte kunna kom-pensera vad som har gått förlorat, i synnerhet inte vid rådande, långvariga vattenbrist. Det torde alltså kunna tagas för givet att forstillgångarna uppe i Uleå älv skola byggas ut och tagas i an-språk så fort som möjligt. Riklig tillgång på hydroelektrisk kraft är i själva verket en av de grundläggande förutsättningarna för vissa tänkbara nygrundningar, t. ex. av kemisk industri.

Järnvägsnätets hopknytning i öster erbjuder inte några större vanskligheter; det är fråga om ett tiotal kilometer endast. Värre är svårigheten att få till stånd lämpliga utskeppningshamnar i stället för de förlorade och att hindra en överbelastning av de till dem ledande banorna. Ett intensivare utnyttjande av norra Fin-land och av den i Petsamo befintliga hamnen förutsätter sanno-likt ett banbygge i nordlig riktning.

Svårast att lösa äro de problem som ha inställt sig i samman-hang med Saima kanals spärrning. Planer ha framkastats på en

ny kanal till Kymmene älvs vattensystem, men det förefaller som om de icke vore realisabla. Däremot kan man väl tänka sig en utvidgning av den redan nu i mindre skala förekommande flottningen av virke från Saimavattnen till Kymmene. I övrigt får man sannolikt tänka sig kanaltrafiken kompenserad med ökade järnvägstransporter.

IV.

Om en genomgripande omläggning eller omriktning av Finlands näringsliv skall äga rum, förutsätter detta en investeringsverksamhet, så omfattande, att de om produktionsmedel och produktionsfaktorerna konkurrerande utbyggnadsbehoven rätt noga måste jämföras och prövas. Därav följer ganska ofrånkomligt, att den nödiga koordineringen sker genom offentligt ingripande, och det ligger nära till hands att i synnerhet övervakningen kommer att ske med hjälp av kreditmaskineriet och kontroll av det.

Det är inte små anspråk som komma att ställas på Finlands kreditmekanism under den kommande tiden. Vi måste utgå ifrån att militära behov komma att lägga beslag på en stor del av nationalinkomsten. Koloniseringen kommer att kräva en omfattande nyodlings- och byggnadsverksamhet. En utbyggnad av produktionsapparaten i form av industriella nyanläggningar, förbättrade kommunikationer etc. kommer att kräva en väldig mobilisering av kredit.

Alla dessa investeringar måste ske under exceptionellt ogynnsamma förhållanden. Nationalinkomsten är reducerad på grund av avspärrningen. Beskattningen har antagit för Finland enorma proportioner och slukar en stor del av nationalinkomsten; enbart de direkta militära utgifterna stiga i budgeten för nästa år till 2 miljarder mark. En viss kompensation ligger i de beskurna konsumtionsmöjligheterna, men nationalinkomsten har sannolikt gått ned i relativt ännu högre grad. Utländsk kredit kan uppenbarligen erhållas blott i begränsad omfattning, och då exporten är hämmad, måste man se till att investeringarna i så stor utsträckning som möjligt verkställas med inhemska produktionsmedel. Den allra största aktsamhet måste således iakttagas vid disponeringen såväl av de reala produktionsmedlen som av kreditinrättningarnas resurser. En snabb utmogning är nödvändig.

Det kan visserligen sägas, att penningmarknaden i Finland för ögonblicket är lätt. Trots att staten uppenbarligen har stora krediter i bankerna, sitta dessa med lediga kassor; i synnerhet

ha de korta inlåningsräkningarna vuxit. Denna situation är emellertid mera skenbar än verklig. De svällande checkräkningarna måste i Finland liksom annorstädes främst förklaras av att affärernas och industriernas lager ha tömts. Så snart varor stode att få, skulle de fyllas på nytt och checkräkningarna tagas i anspråk.

Resultatet kan knappast vara mera än ett, nämligen att det behövs en konstruktiv politik. Det behövs en planering av produktionen både för att de oundgängligaste behoven skola tillgodoses och för att de produktiva krafterna skola disponeras på ett så rationellt sätt som möjligt, och det behövs en fördelning av tillgänglig kredit i överensstämmelse med dessa reala krav, kanske med frångående av de vanliga räntabilitetsnormerna.

För att lösa dessa uppgifter ha två kommittéer tillsatts, den ena under ordförandeskap av professor Bruno Suviranta, med uppgift att skapa en överblick av möjligheterna för produktionslivets stärkande och utvidgande och jämväl att undersöka utsikterna för finansieringen av ett stort investeringsprogram. Samtidigt har tillsatts en kommission under ordförandeskap av direktör V. Tanner, som närmast har att hålla ett öga på de monetära förhållandena. Dessa bägge organ skola givetvis ha nära kontakt med varandra. Deras verksamhet är emellertid än så länge alltför mycket i sin begynnelse för att man skulle våga ställa något horoskop.

I sammanhang med frågorna om planläggning av produktionen och dess finansiering dyker ofelbart upp ett annat spørsmål, nämligen förhållandet mellan staten och den privata företagarverksamheten.

Att staten i den nuvarande situationen har stora och krävande uppgifter behöver inte särskilt understrykas. Utrikeshandeln måste noga övervakas av statsmakten, som i flere fall själv måste uppträda som importör och exportör. Kommunikations- och kraftnätets utbyggande faller väsentligen på staten. Via finanspolitiken har den sitt grepp om kreditlivet. Betalningsmedelsförsörjningen och kreditlivet behärskas av Finlands Bank. Priskontrollen och ransoneringen är en offentlig angelägenhet av första rang. I kolonisationsverksamheten måste staten taga en ledande del.

Frågan är likväl öppen, i vilken mån staten inom den produktiva verksamhet, som nu måste fås till stånd, verkligen själv skall eller bör uppträda såsom företagare eller blott skänka sin medverkan genom en noggrann planläggning och genom en övervakning både av nyinvesteringen och av prisgestaltningen. Stora principiella avgöranden förestå här, utan att man dock vågar göra

några andra förutsägelser, än att det offentliga inflytandet på det ekonomiska livet i Finland liksom annorstädes uppenbarligen kommer att växa på ett avgörande vis, och att man nästan med visshet kan antaga, att statsverket i Finland — som redan förut bedriver en omfattande företagarverksamhet både som skogsägare och som cellulosaproducent och som innehavare av praktiskt taget hela järnvägsnätet — i framtiden kommer att förvalta en betydligt större del av nationalförmögenheten än förr. Ty en god del av påtänkt produktiv verksamhet är av den art, att den enskilda företagsamheten knappast kan taga de med de nuvarande omständigheterna förenade riskerna, och en annan del är av den art, att militära skäl och försörjningssynpunkter kanske tvinga till utsträckt statlig produktion. Samtidigt påyrkas både organisatoriska och andra förbättringar i den av staten redan hittills, ofta på ett ganska decentraliserat vis bedrivna affärsverksamheten.

Jag skall avbryta här för att inte komma in på ett gebit, där ideologiska och utrikespolitiska skäl lätt skjutas fram på bekostnad av de rent praktiska synpunkter, som dagens »fara i dröjsmål» är bäst betjänt av. Det återstår mig blott att rekapitulera, att de ekonomiska anpassningsproblem, som Finland har att kämpa med, äro enorma och kanske vid första påseende kunde tyckas oöfvervinneliga. De äro dock överkomliga, om blott de yttre politiska betingelserna inte undergå en radikal försämring. Finlands näringsliv är inte så mångsidigt balanserat som t. ex. Sveriges och har dessutom varit utsatt för våldsammare störningar. Men det finns resurser för ganska stora nyheter och det finns möjligheter att t. o. m. pressa ut ökade resultat ur den gamla produktionsapparaten. En höjning i riktning mot den forna nationalinkomsten borde inte vara omöjlig, och försörjningsproblemet är av den natur att det måste lösas. Om man enas i detta medvetande, så skola, hoppas man, de intresse motsättningar, vilka under dessa exceptionella förhållanden äro ofrånkomliga, ge vika. I kampen för Finlands frihet och oberoende är den ekonomiska basen inte att underskatta. Insikten härom skall säkert framkalla den behövliga villigheten till det slags anpassning, som kallas försakelse, och den målmedvetna viljan till den sorts anpassning, som är aktiv och t. o. m. nyskapande. En ekonomisk utveckling, som korresponderar med landets visade politiska och militära hållfasthet, är vad Finland behöver. Knappt någon tvekar om målets näbarhet, och ingen skyr att sätta in sina bästa krafter.

DØDELIGHED OG KRIG¹⁾.

AF HANS CL. NYBØLLE

SPØRGSMAALET om den Indflydelse, som Krigsforholdene kan antages at ville øve paa Dødeligheden, har ikke blot en almen social Betydning, men frembyder naturligvis særlig for de Virksomheder, der driver Livsforsikring, en ganske direkte Interesse. Men saavel om dette Spørgsmaal som om det for Livsforsikringsvirksomhed mindst lige saa betydningsfulde angaaende Renten og Krigsforholdene gælder imidlertid, at vor Viden om og Opfattelse af den Sammenhæng, det her drejer sig om, er saare begrænset. Det er ganske vist lettere for Dødelighedens end for Rentens Vedkommende at fremdrage visse Erfaringer fra Fortiden; men til Trods herfor kan man, ikke engang hvad Dødeligheden angaar, paastaa at have tilvejebragt noget videre sikkert Grundlag for at løfte en Smule paa det Forhæng, bag hvilket Fremtiden skjuler sig. Hovedvægten maa lægges paa de Opfattelser, som Betragtninger over Spørgsmaalet kan føre til, og som i det mindste har Aktualitetens Interesse.

Til Belysning af Spørgsmaalet om Krig og Dødelighed er i omstaaende Tabel samlet nogle Tal, der kan tjene som Udgangspunkt. Disse Tal angaar alene europæiske Lande og alene Aarene 1862—72 og Aarene 1912—20. Tallene angiver Størrelsen af de summariske Dødelighedskvotienter i Promille i de paagældende Lande, d. v. s. de aarlige Antal Dødsfald i Forhold til Aarenes Middel-folketal.

For den første Periode er de fleste af Tallene her ligefrem gengivet efter et af Carnegiefondet efter Krigen 1914—18 udgivet Skrift²⁾. For den anden Periode er tilsvarende Tal Tid efter anden

¹⁾ Efter et Foredrag den 13. Novbr. 1940 i en Række Fællesmøder mellem Aktuarforeningen og Forsikringsforeningens Livsforsikringsgruppe.

²⁾ *Samuel Dumas and K. O. Vedel-Petersen: Losses of Life caused by War, Oxford, 1923.*

senere offentliggjort i de forskellige Landes statistiske Aarbøger og i forskellige internationale statistiske Oversigter¹⁾).

Tabel over Dødelighedskvotienter i Promille.

	Danmark	Tyskland	Østrig	Frankrig	Schweiz	Belgien	Holland	England	Italien
1862.....	18,4								
1863.....	18,3								
1864.....	23,3	27,8	30,1						
1865.....	23,2	29,2	30,5						
1866.....	20,9	32,2	40,8						
1867.....	19,8	27,6	29,4						
1868.....	19,2	29,2	28,7						
1869.....	19,0	28,5		23,5	25,2	22,1	22,9	22,3	
1870.....	19,0	29,0		28,4	27,3	23,6	25,8	22,9	
1871.....	19,4	31,0		35,1	29,2	28,1	29,5	22,6	
1872.....	18,4	30,6		22,0	23,9	23,5	25,9	21,3	
1912.....	13,0	16,4	—	17,5	14,1	14,8	12,3	13,4	18,2
1913.....	12,5	15,8	20,3	17,7	14,3	14,6	12,3	13,8	18,7
1914.....	12,5	19,9	20,5	19,6	13,8	14,1	12,4	14,0	18,0
1915.....	12,8	22,0	21,4	18,5	13,3	13,4	12,5	15,7	20,2
1916.....	13,4	19,7	21,0	17,5	13,0	13,5	12,9	14,5	19,6
1917.....	13,3	21,0	23,0	17,9	13,7	16,7	13,1	14,4	18,7
1918.....	13,1	25,2	26,5	22,0	19,4	21,2	17,1	17,6	32,1
1919.....	13,1	16,2	20,5	19,3	14,2	14,9	13,2	13,7	19,0
1920.....	12,9	15,9	19,0	17,3	14,4	13,7	12,0	12,4	19,0

Illustrationer til Vanskelighederne ved at bestemme Krigsforholds Indflydelse paa Dødeligheden træffer man allerede her. Betragter man saaledes f. Eks. Tallene for Frankrig i Aarene 1912—20, er det paa Forhaand givet, at disse Tal ikke er baseret paa Erfaringerne fra samme Omraade (hele Frankrig) for alle Aarene; under stabile Forhold vilde det maaske ikke spille nogen særlig Rolle, om man saa bort fra en halv Sned af Frankrigs næsten 100

¹⁾ At disse forskellige Kilder ikke altid stemmer helt overens i deres Angivelser, er der her bortset fra, forsaavidt de Ændringer, Tallene for samme Land udviser fra Aar til Aar, er af anden og afgørende Størrelsesorden end Uoverensstemmelserne; at saadanne forekommer er næppe særlig mærkeligt og beror ofte paa rene Formalismer; f. Eks. angaar Tallene for Dødeligheden i Danmark efter den danske Aarbog alene »det egentlige Danmark«, i de internationale Oversigter derimod »hele Monarkiet« o. s. fr.

Departementer. Men noget anderledes stiller det sig naturligvis, naar den halve Snæs er dem, der i det nordøstlige blev Skuepladsen for en Fjendes Indtrængen under svære Krigshandlinger. Dødeligheden i Krigsaarene i dette Omraade er i alt Fald baade idemæssigt og praktisk en temmelig suspect Bestemmelse. Og i nogen Grad gælder dette naturligvis ogsaa de ikke besatte Omraader paa Grund af de Befolkningsomflytninger, som Flygtningestrømmen gav Anledning til. Den nedenfor omtalte — og anvendte — Distinktion mellem Dødeligheden blandt militære og civile beror paa lignende Maade for en Del paa en Formalisme, der næppe ganske korrekt kan gengive den Realitet, som skulde ligge bag ved, og som i Virkeligheden efterspørger.

Man maa i dette Tilfælde som ved saa mange andre Lejligheder erindre sig, at Forsøg paa statistiske Opgørelser ikke altid er en saa simpel Akt som den at gøre Kassen op, naar Forretningen lukker. De her gjorte Bemærkninger kan dog vanskeligt diskvalificere Tallene ganske og aldeles. Følger man dem fra Aar til Aar, er det let at finde visse i de enkelte Lande kritiske Aar, og det Indtryk, man herved faar, er, dels at Dødeligheden har Tilbøjelighed til at stige, naar Krigen indfinder sig, dels at denne Stigning synes at være temporær, forsaavidt som den i intet Tilfælde holder sig i en længere Aarrække.

Man vil muligvis finde, at det havde været ønskeligt, om der for hvert Land havde været anført en noget længere Talrække paa begge Sider af de »unormale« Aar til yderligere Bestyrkelse af det Indtryk, som Tallene synes at give. Men udover de ovenfor omtalte praktiske Mangler ved saadanne Dødelighedsbestemmelser lider de her benyttede Kvotienter jo ogsaa af forskellige principielle Mangler. Deres rent numeriske Størrelse er saaledes ikke bestemt ved Dødeligheden alene; afgørende for det Niveau, Tallene for de enkelte Laande ligger paa, er bl. a. — foruden Dødeligheden selv — ogsaa Aldersfordelingen i disse Lande, og denne vil i Almindelighed ikke være den samme, da den foruden af Dødeligheden ogsaa er bestemt ved Forløbet af Fødselshyppigheden og Vandringerens Omfang gennem en lang Række Aar forud for det betragtede Tidspunkt. Disse Mangler gør sig imidlertid særlig gældende, hvis man vilde benytte Tabellens Tal til at sammenligne Dødelighedens Størrelse paa samme Tid i forskellige Lande; mindre derimod ved Sammenligning mellem en Række Aar i samme Land, ganske særlig naar man indskrænker sig til en ikke for lang Aarrække. Der synes af denne Grund ikke

at være Anledning til at udstrække Tabellen til at omfatte mange Aar.

Hvis man virkelig tog en længere Aarrække i Betragtning, vilde man iøvrigt faa en Række lignende Anomalier at se ogsaa i Perioder, hvor Krigsbegivenheder ikke har grebet forstyrrende ind. Det er heller ikke ganske ubekendt, at Krige ikke er de eneste Begivenheder, der kan faa Dødelighedskvotienterne til at vibrere kraftigt. Her i Landet steg de voldsomt i Slutningen af 1820'erne paa Grund af Koldfeberepidemier, og i Koleraaret 1853 og Influenza-Aaret 1891 finder man betydelige Stigninger. Et Eksempel paa ganske det modsatte skal jeg nedenfor vende tilbage til, og der kan derfor allerede her være Grund til at fremhæve, at medens man ved Betragtning af Tallene i Tabellen næppe tøver længe med at erklære: »Ja, det er jo Krigen«, eller hvad det nu kan være (Epidemier), hvis Tabellen udstrækkes til mange Aar, kommer man i stærk Tvivl, maaske stor Uenighed, naar det ikke er en temporær Dødelighedsforhøjelse, der skal forklares, men en lige saa temporær og ikke mindre tydelig Dødelighedsformindskelse, man stilles over for — bortset naturligvis fra den efter en temporær Forhøjelse sædvanligt følgende Tilbagevenden til noget forholdsvis tilvant.

Hvis man i det hele finder Anledning til at opholde sig ved disse helt forskellige Maader at reagere paa, kan man vanskeligt komme uden om, at der ved den Slags statistiske Dokumentation af Svaret paa Spørgsmaalet om Krig og Dødelighed, som Tabellen kan yde, klæber nogen Bagklogskab, forsaavidt man ogsaa uden Tabelens Tal, men af mange andre Grunde vil være tilbøjelig til at mene — for ikke at sige være overbevist om — at Dødeligheden stiger i Krigstid.

At saadanne aprioriske Mistanker er et Incitament, der kan sætte statistiske Undersøgelser i Gang — ogsaa i mange andre Forbindelser — er kendt nok. Man venter af de og de Grunde, at Dødelighedstallene i Krigsaar stiller sig højere end sædvanligt, maaske endog saa sikkert, at man — hvis det ikke straks viser sig at passe — faar travlt med at finde Aarsagen hertil. Hvor nær den ovenfor nævnte Fristelse til at forveksle en statistisk Dokumentation med en »Opgørelse af Kassen« i Virkeligheden ligger, ser man imidlertid deraf, at man let vil føle sig tilfredsstillet, hvis det straks »viser sig«, at Ens Mistanke passer, og derfor slet ikke rejser det nye Spørgsmaal, om de Stigninger i Dødeligheden, man altsaa har fundet, er passende høje, d. v. s. ikke ogsaa som i det første Til-

fælde trænger til nærmere Forklaring af Aarsagen til, at de ikke er meget større, eller til, at de er blevet saa store.

Eksempel herpaa findes ogsaa i Tabellen, saaledes Belgiens Dødelighed i 1915 og 1916. Om Udsagn af denne Art er Anomalier, fordi de simpelthen skyldes Fejl i Tallene eller overdreven Opfattelse af Krigens Indflydelse, faar her staa hen; Tanken i den Slags Ræsonnementer vender vi derimod nedenfor tilbage til.

Selv paa Baggrund af de her anførte kritiske Bemærkninger er der vel imidlertid næppe nogen, der for Alvor nærer Tvivl om, at i det mindste en Del af de Forskydninger, der fremgaar af Tabellen paa en eller anden Maade hænger sammen med Krigsbegivenhederne i de samme Perioder; i første Række vil man tænke paa Virkningen af, at en Del af et krigsførende Lands Befolkning sendes ud i Krigens store Dødsrisiko; forsaavidt man kan faa Tal til Belysning af denne, er Virkningen ogsaa nok til at paavise, men den er ikke i alle Tilfælde tilstrækkelig til at forklare hele Stigningen i Dødeligheden.

Som Eksempel herpaa kan først anføres Forholdene i Danmark i 1864. Antallet af Dødsfald i dette Aar var 39.100, ca. 9000 mere end de nærmest foregaaende Aar. I Forhold til Middelfolketallet, der for 1864 er opgjort til 1.688.000, giver dette den i Tabellen anførte Dødelighedskvotient af 23,3 p.m. I Følge de af den danske Generalstab i 1867 udgivne »Statistiske Meddelelser angaaende den danske Krigsmagt«, udgjorde det Antal Personer, der var mobiliseret i 1864, ca. 70.000, af hvilke Kombattanterne igen udgjorde 40 à 45.000; denne Krigsmagts Tab af dræbte eller døde af Saar eller Sygdomme opgives til henved 3000.

Tænker man sig nu denne Befolkningsdel udtaget af den hele Befolkning i 3 Fjerdingaar (Krigen begyndte i Decbr. 1863 og sluttede i Oktober 1864), og beregnes saa, hvor stor Dødeligheden bliver i den øvrige Befolkning, finder man ca. 22 p.m., altsaa noget mindre end Tabellens 23,3 p.m., men dog stadig betydeligt over de foregaaende Aars 18 à 19 p.m. Og endnu grellere stiller det sig for 1865, da ingen Krigsbegivenheder direkte krævede Dødsofre.

Denne Beregning er nu ganske vist ret grov; der er saaledes ikke taget Hensyn til, at Udskillelsen af Militæret efterlader en Civilbefolkning med en forholdsvis ugunstig Aldersfordeling. Man behøver dog ikke at gøre mange Forsøg paa at forbedre Forudsætningerne for Beregningen, førend man indser, at det er ganske umuligt at forklare Dødelighedens Højde alene ved Krigsmagtens Tab, at der altsaa ogsaa i Civilbefolkningen indtraadte en Stigning

i Dødeligheden, hvilke Aarsagerne hertil siden har været. Da denne civile Befolkning tæller mange flere end den mobiliserede, synes det at være Dødelighedens Ændring i denne Millionbefolkning, der i første Række tiltrækker sig Opmærksomheden saavel fra et almindeligt socialt Synspunkt som fra Forsikringssynspunktet.

Gaar man derefter f. Eks. til Tallene for Tyskland under forrige Krig, faar man Cifre af ganske anden Størrelse, men desuagtet et ganske tilsvarende Billede. Eksempelvis døde der i Tyskland i 1915 ialt 1.493.500 Mennesker, der i Forhold til Middelfolketallet, ca. 67,9 Mill., i dette Aar giver Dødelighedskvotienten 22,0 p. m. I den civile Befolkning alene indtraf i 1915 ialt 1.063.000 Dødsfald ud af en Befolkning paa ca. 57,9 Mill., idet man regner den tyske Krigsmagts Folketal i 1915 til ca. 10 Mill.; dette giver en Dødelighedsprocent af 18,5, altsaa betydeligt mindre, men dog stadig tydeligt mere end de Promiller, der i Tabellen er anført for hvert af Aarene 1912 og 13 og for 1919 og 20.

Der vil næppe være Grund til i Enkeltheder at gentage denne Slags grove Beregninger for flere Aar eller Lande; selv om de krigsførende Hære — som man vil vente det — yder et væsentlig Bidrag til Stigningen i Krigsaarenes Dødelighed, synes de totale Antal Dødsfald ofte at være saa store, at det bliver klart, at en forøget Dødelighed ogsaa i den store Civilbefolkning paa den ene eller anden Maade maa være fulgt i Krigens Kølvan.

For Aarene omkring 1870—71 synes dette endog at gælde for en Række Lande, der ikke var direkte implicerede i den fransk-tyske Krig, jfr. de i Tabellen for Schweiz, Belgien, Holland og England anførte Tal. De for disse Lande konstaterede Stigninger, særlig i 1871, ser ganske paafaldende ud, selv om de ikke er særlig store. Dumas angiver i det ovenfor citerede Arbejde som en af Grundene, at franske Krigsfanger bragte Koppesygdomme, særlig Børnekopper, til Tyskland, at General Bourbaki's og Garibaldi's Friskarer bragte Sygdomme til Schweiz og Italien, hvortil disse Skarer blev fordrevet efter at være slaaet af Tyskerne i 1871, samt endelig, at franske Flygtninge (formentlig baade Soldater og civile) medførte Sygdomme til Belgien, Holland og England. Men om der skulde være andre Aarsager til Stigningen, fortaber sig ganske i det uvisse.

Hvorvidt noget tilsvarende vil kunne spores ved tidligere Krige, har jeg ikke prøvet at undersøge; ved blot at gaa tilbage til den ovenfor omtalte Stigning i den danske Befolknings Dødelighed

under og efter Krigen i 1864 og spørge om Aarsagerne hertil, kommer man ind paa et Spørgsmaal, som, selv om det i en eller anden Forbindelse kunde have historisk Interesse, i alt Fald ikke vilde være af særlig Betydning for en Vurdering af den moderne Krigsførelses Indflydelse paa Civilbefolkningens Dødelighed — og endnu mindre af aktuel Betydning for Forsikringsvirksomheden af i Dag; ikke alene fordi Krigsførelse nu til Dags er noget ganske andet end for blot et halvt Aarhundrede siden, men ogsaa fordi Civilbefolkningens Levevilkaar og dermed dens Dødelighed er saa totalt forandret. Middelalderetiden var i 1860'erne her i Landet omkring 43—45 Aar og er nu naaet til over 60 Aar; og selv om man for den livsforsikrede Bestand næppe finder helt den samme Forskel, er det klart, at blandt de Omstændigheder, der dengang var afgørende for »Dødelighedens Form«, er nogle helt eller næsten forsvundet, medens andre maaske er kommet til. Dødelighedens Bekæmpelse drejer sig i det hele taget i Dag i stort Omfang om andre Ting end dengang, fordi Livsbetingelserne er helt andre, hvad nedenfor nærmere skal omtales.

Større aktuel Interesse vilde derimod en nærmere Analyse af Forskydningerne i Dødelighedsforholdene under og efter forrige Verdenskrig frembyde, hvis ikke det netop da i endnu højere Grad kom an paa at kunne skelne mellem Soldaternes og Civilbefolkningens Dødelighed, en Opgave, som imidlertid samtidigt stiller sig vanskeligere end før — baade begrebsmæssigt og rent teknisk — fordi Krigsførelsen allerede i sidste Krig og endnu mere i den nuværende er ophørt med at være i det væsentlige alene Hærenes Sag.

Hvis det imidlertid er rigtigt — hvad mange sagkyndige paa staar — at de indkaldte Soldaters Dødelighed har kunnet ned sættes betydeligt allerede som Følge af de moderne Ildvaabens større »Humanitet« end den, ældre Tiders grove Skyts var i Besiddelse af — bliver det særligt aktuelt, om den nuværende Krigs Teknik, der allerede tydeligt adskiller sig fra den forriges, betegner en Fortsættelse af den paastaaede Udviklingslinie.

Den Rolle, som Flyvevaabnet og dermed Luftkampene er kommet til at spille, kunde maaske indicere, at det ikke er Tilfældet; paa den anden Side viser netop Erfaringerne fra Finland, saavidt man kan danne sig et Begreb om dem, at dette Luftvaaben vel kan anrette frygtelige materielle Ødelæggelser, men at det Antal Menneskeliv, det kræver, ikke behøver at være saa frygtindgydende, som man paa Forhaand skulde tro, naar der findes til-

strækkeligt med Tilflugtsrum, der udnyttes systematisk. Og har der — som det er blevet paastaaet — paa dette Punkt været svære Begyndelsesmangler ved det engelske Luftforsvar, tyder det Tal, 15.000, som i Begyndelsen af November 1940 officielt meddeltes¹⁾, som Antallet af Døds ofre efter 3 Maaneders voldsomme Luftangreb, nærmest paa Bekræftelse af Erfaringerne fra den finsk-russiske Krig. Endelig fremgaar ligeledes af en omtrent samtidigt foreliggende tysk officiel Tilkendegivelse¹⁾, at de Ofre, Krigen indtil da havde kostet Tyskland, kun var Halvdelen af, hvad Krigen 1870—71 krævede. Efter det prøjsiske Krigsministeriums Opgørelse beløb disse sidste Tab sig til ca. 41.000 døde og ca. 117.000 saarede, ikke døde. Men iøvrigt er det naturligvis meget for tidligt at ville søge at komme til et Resultat i Spørgsmaalet, om Soldaternes Dødsrisiko under den nu dominerende Krigsteknik skulde være blevet reduceret yderligere i Forhold til tidligere Kriges, saalænge endelige Opgørelser ikke kan foreligge til Belysning af Døds ofrenes Omfang under den moderne Lynkrig, som den er blevet gennemført i Polen, Norge, Holland, Belgien og Frankrig.

Til Bedømmelse af Civilbefolkningens Dødelighed under moderne Krigsforhold foreligger der endnu overhovedet intet Holdpunkt. Da Krigen i Finland var saa kortvarig, er det endog muligt, at Erfaringerne herfra ikke engang kan afgive et Holdpunkt af mere almengyldig Interesse, saafremt Krigstilstandene bliver langvarige. Nutidens forøgede Evne til at bekæmpe Epidemier er dog i alle Tilfælde et Kulturgode, som kommer baade de direkte kæmpende og den civile Befolkning til Gode. Endnu i forrige Aarhundredes Krige var som bekendt Manglerne ved Hygiejnen paa Ernæringens og alle andre Omraader i Virkeligheden den værste Fjende. M. H. t. denne Side af Sagen skal jeg indskrænke mig til at henvise til et andet Arbejde i den foran omtalte Carnegie-Endowment Serie²⁾.

Faar det imidlertid indtil videre staa hen i det uvisse, hvilke Erfaringer Tiden vil give os i Hænde til Bedømmelse dels af Militærets, dels af Civilbefolkningens Dødelighed under de nu verserende Krige, synes der paa den anden Side vanskeligt at kunne være Tvivl om — som allerede fremhævet — at den ved tidligere Krige nogenlunde let paaviselige Forskel mellem disse to Befolkningsgruppers Dødelighed viser Tendens til at ville udligne sig.

¹⁾ Dagspressen den 6. og 10. Novb., 1940.

²⁾ *Fr. Prinzing: Epidemics resulting from Wars*, Oxford, 1916.

Om Civilbefolkningen, som man i alt Fald tidligere vilde anse for mindre udsat end Soldaterne, saa ogsaa, naar alle Forhold tages i Betragtning, bliver bedre eller ringere stillet under disse Omstændigheder, er dog ikke afgjort hermed. Givet er det dog, at en Undersøgelse heraf ikke kan indskrænke sig til en simpel og summarisk Konstatering af Dødelighedens faktiske Størrelse, men ogsaa maa søge at trænge ind i Problemet om, paa hvilken Maade og ad hvilke Veje, mulige Ændringer sætter igennem.

Stiller man dette Spørgsmaal, kommer man imidlertid hurtigt til at stille et andet, hvis man ikke gaar ud fra den uholdbare Forudsætning, at den allerede herskende — ofte betegnet »normale« — Dødelighed er noget, der paa en eller anden Maade staar fast. Dette er paa ingen Maade Tilfældet, men en Idé, som hidrører fra Halley's og Süßmilch's Dage, og som vanskeligt kan benyttes som Udgangspunkt, efter at det har vist sig, i hvilken Grad Dødeligheden i det hele har kunnet nedbringes siden.

Snarere end paa denne Maade at opfatte Dødelighedens saakaldte Lov som et Plankeguld, maa man nu til Dags opfatte den som en mere eller mindre mobil Havoverflade, idet Dødelighedens øjeblikkelige (»normale«) Størrelse i Forvejen betegner en vis Kampfront. Der er paa ingen Maade noget ustatistik i en Betragtning, der fremhæver, at en nogenlunde rolig Havoverflade ikke altid kan tolkes som Ro i Dybet, selv om det omvendte maa tænkes at være ubetinget rigtigt.

Ud fra en saadan statistisk-dynamisk Betragtning føres man fra Spørgsmaalet om Krigsdødeligheden til Spørgsmaalet om Betingelserne for den enorme Nedgang, som det i det hele indtil nu har været mulig at naa til paa Dødelighedens Omraade, en Nedgang, der har fortsat sig ogsaa efter den forrige Krig, og derfor mindre kan betragtes som et Plankeguld, men bedre som en Strøm, hvis Hastighed temporært kan ventes afsvækket; Spørgsmaalet om Krigsdødeligheden maa da blive et Spørgsmaal om Afændringer i de Omstændigheder, der har været bestemmende for Dødelighedens Bevægelser (i grove Træk: Nedgang) forud for Krigen.

Den sædvanlige Betragtning af disse sidste Omstændigheder er afgjort makro-dynamisk, fordi man sjældent eller aldrig har videre Anledning til nogen anden end den, der paa langt Sigt sammenfatter de her optrædende Aarsager i de to velkendte Punkter: dels de lægevidenskabelige Fremskridt saavel paa selve Lægekunstens som paa den forebyggende Hygiejnes Omraade, dels de

sociale Fremskridt, der i Praksis har gjort det muligt i alt Fald i betydende Omfang at nyttiggøre den større Indsigt og faa de deraf følgende Krav efterlevede.

Men en saadan sammenfattende Betragtning vil have vanskeligt ved at slaa til, naar det gælder at følge Dødelighedens Bevægelser inden for Tidsrum, der i denne Forbindelse maa betegnes som korte og i Regelen skarpt afgrænsede. Forlader man Plankegulvs-Betragtningen og virkelig opfatter Dødelighedens varierende Højde som Resultat af en stochastisk Proces (d. v. s. som en Ligevægtsstilling, ikke i klassisk, men i statistisk Mening) er det dermed ganske indenfor det aktuelle Grænser, at Krigen (saavel som andre Begivenheder) virker som Impulser, der sætter et ellers næsten (heri ligger det statistiske) i Ligevægt værende System i Svingninger med den Konsekvens, at endogene Kræfter faar deres Chance for periodevis at frembringe ogsaa en lav Dødelighed, selv om en længere Række netop af de Impulser, Krige kan tænkes at give Dødeligheden, maa ventes i Gennemsnit at virke til større eller mindre Stigning, i det mindste efter det, vi faktisk hidtil har set. Da de Befolkninger, hvorfra lagttagelser af denne Slags maa hentes, altid er faktisk begrænsede og ikke kan udvides *ad libitum*, er det klart, at man snarest faar saadanne Svingninger at se, jo kortere man gør lagttagelsestiden, men derved paa den anden Side kan komme til at gøre den saa kort, at man ikke med tilstrækkelig Sikkerhed kan orientere sig i Svingningsforløbet og da risikerer en komplet Fejlslutning. Det ligger ganske vist i hele Betragtningensmaaden, der er velkendt fra flere andre Omraader, at Svingningerne maa tænkes at fortsætte sig længe om end sædvanligvis i mere og mere afdæmpet Form; men denne Egenskab er i Almindelighed af ringe Værdi ved deres Efterforskning og Genkendelse i Praksis.

Der bestaar en ganske væsentlig Forskel mellem denne Betragtningensmaade og den ældre, klassiske, der opfattede den Ligevægts-tilstand, hvori Dødelighedens Form og Størrelse udkrystalliserede sig, som kompakt (absolut Ligevægt i Modsætning til næsten Ligevægt). For en væsentlig Del beror denne Forskel i Opfattelserne paa Erkendelsen af det uholdbare i, at »naar Døden finder een Port lukket, aabner den til Gengæld en anden«, som de gamle mente. Men den beror ogsaa paa den Idé, der paa saa mange andre Omraader gør sig gældende i vore Dages Betragtning af Sammenhængen mellem Begivenheder, der alene manifesterer sig

i Tidsløbet, en Betragtning, der regner med en vis, men altsaa ikke ubetinget Sammenhæng mellem Begivenhedernes øjeblikkelige Opførsel og deres Udvikling gennem en kortere eller længere Fortid. Var Sammenhængen ubetinget, vilde mange af de ogsaa i Konjunkturanalysen forekommende Problemer frembyde en saadan Analogi til Problemer fra den rationelle Mekanik, at Forekomsten af arbitrært indtrædende Impulser, der naturligvis ændrer de Svingninger, der ellers ofte bliver Ligevægtens Resultat, ikke i alle Tilfælde gjorde Analogien uanvendelig. Anderledes, naar man af Nødvendighed tvinges til at »arbejde statistisk« og se bort fra et Væld af Omstændigheder, man enten godt nok kan tænke sig medvirkende til det, vi ser, eller ligefrem ikke har Anelse om. Da maa Sikkerhed erstattes med Sandsynlighed og konkrete Angivelser med Fordelingslovene for de Størrelser, hvorved man karakteriserer et Begivenhedsforløb i den klassiske Dynamiks Forstand.

Alt dette er jo velkendt fra de senere Aars Bestræbelser paa at tilvejebringe et haandterligt Apparat¹⁾ særlig til Analyse af Konjunkturforløbets Mærkværdigheder og at faa det til at fungere. Paa Dødelighedsmaalingens Omraade, har saadanne Bestræbelser foreløbigt i mindre Grad afsat sig Spor, formentlig fordi praktiske Behov ikke paa dette Omraade har haft lignende Anledning til at efterspørge Indsigt i tilsvarende Problemer; i Forsikringsvirksomheden naturligt nok, fordi Forsikringskontrakternes Varighed almindeligvis gaar langt ud over Længden af de Tidsrum, der ellers vilde komme i Betragtning.

Rejser man imidlertid blot et tilsyneladende saa nærliggende Spørgsmaal som det om Krig og Dødelighed, er man, saavidt jeg ser, med det samme inde i akkurat de samme Problemer og Vanskeligheder, der i stort Omfang frembyder sig f. Eks. ved Studiet af Konjunkturernes Forløb.

Saaledes kan man herved næppe se bort fra den før nævnte Erkendelse af, at Dødsårsager baade kan konkurrere og kooperere, en Erkendelse, der netop skiller den nyere Betragtning fra den ældre. Dette kan betyde, at en temporær Stigning i Dødeligheden foraarsaget ved en exogen Impuls »renser ud« og endogent

¹⁾ Jfr. af nyere Fremstillinger *H. Wold: A Study in the Analysis of Stationary Time Series*, Uppsala, 1938, med Hensyn til Anvendelsen bl. a. *Johan Åkerman: Das Problem der sozialökonomischen Synthese* (Vetenskaps-Societetets Skrifter), Lund 1938.

frembringer et senere lige saa temporært Fald, altsaa sætter en Svingning i Gang; men det behøver blot ikke i alle Tilfælde at blive Konsekvensen; Impulsen kan ogsaa tænkes endogent at forstærke Stigningen, eller, hvis denne Virkning forsinkes, at neutralisere det senere Fald, som ellers kunde komme. Naar man særlig tænker paa Krig som den ligevægtsforstyrrende Aarsag, er det endelig nærliggende ogsaa at tænke sig denne Aarsag udstyret med en speciel Rigdom paa spontane Impulser, der da griber ind i en i Forvejen livlig Svingningsbevægelse.

Den Maade, hvorpaa de helt elementære Metoder søger at følge Dødeligheden, eller den, der sædvanlig anvendes ved periodiske Bestemmelser af Dødelighedens Form, f. Eks. i Forsikringsselskaberne, er derimod ganske enkelt den at benytte saa lange Observationstider, at Korttidsproblemet slet ikke kommer i Betragtning.

Til Illustration kan anføres nogle Eksempler angaaende Dødeligheden i Danmark under forrige Krig. De summariske Tal i Tabellen frembyder tilsyneladende intet bemærkelsesværdigt; men de afgiver netop derved Vidnesbyrd om, at Overfladeroen ikke med Nødvendighed indicerer Ro i Dybet.

Som det første kan benyttes det af Læge Hindhede fremdragne i hans i sin Tid meget omdebatterede Arbejde om Rationeringen og Dødeligheden i Danmark. Der gøres her opmærksom paa, at Antallet af Dødsfald i Tiden fra 1. Okt. 1917 til 1. Okt. 1918 var mærkeligt lavt; i nedenstaaende Oversigt er anført det aarlige Antal Dødsfald i hver af 12 Maaneders Perioderne Oktober-September fra 1. Okt. 1914 til 1. Okt. 1920 og disse Antals Forhold til Middelfolketallene i de samme Perioder:

Oktober 1914—September 1915.....	36.564	12,6 p. m.
» 1915— » 1916.....	38.950	13,3 »
» 1916— » 1917.....	40.860	13,7 »
» 1917— » 1918.....	30.989	10,3 »
» 1918— » 1919.....	45.931	15,1 »
» 1919— » 1920.....	40.375	13,1 »

Det vil ses, at Dødeligheden i Perioden 1917—19 ganske rigtig var paafaldende lav. Som det vil erindres, udpegede Hindhede med det samme den dengang etablerede Levnedsmiddellrationering som Aarsagen. Uden at komme ind paa den Strid, der heraf opstod, er det ganske lærerigt at bemærke, at et saadant betydeligt Fald i Dødeligheden, som fremhævet ovenfor, stiller os over-

for et Problem, som vi langt fra føler os tilsvarende sikre overfor, som hvis det havde drejet sig om en tilsvarende Stigning; for da var der vel adskillige, som ikke vilde have betænkt sig paa at af-færdige Problemet med Svaret: »Det maa jo være Krigen«, for ikke at tale om dem, der vilde sige, at det maatte vel skyldes Rationeringen.

Det er temmelig tydeligt at denne Maade at ræsonnere paa ikke kan have synderlig Værdi. Af Hindhedes egne Undersøgelser fremgaar, at Nedgangen med forbavsende Ensartethed (i statistisk Mening) genfindes i alle Grupper (Mænd, Kvinder, Aldersgrupper o. s. v.) og paa alle Dødsaarsager; hvis en enkelt nærmere angivelig Aarsag til Faldet virkelig eksisterer, følger heraf, at denne saaledes i hvert Fald ikke er paavist. En tilsvarende Beviskraft ønsker jeg derimod ikke tillagt den Anskuelse, jeg ved en tidligere Lejlighed har givet Udtryk for, at den Maade, den sædvanlige danske Kost kunde tænkes at bidrage til Vedligeholdelse af en unødvendig høj Dødelighed, vanskeligt kan gøre det særlig plausibelt, at den overordentlig milde Form, hvori Rationeringen optraadte endnu i dette Aar, skulde kunne have en saadan pludselig Virkning; en saadan kunde snarere tillægges Alkoholrestriktionernes Indførelse i 1917, hvis Virkning ikke kan bestrides, men som af andre Grunde er langt fra at strække til i denne Forbindelse.

Tager man endelig hele den Udvikling, som Anskuelserne om Ernæringshygiejnen siden er gennemløbet, i Betragtning og erindrer, at det næppe er sandsynligt, at denne Udvikling netop nu skulde være afsluttet, er det yderligere vanskeligt at tænke sig Forklaringen fundet i en saadan enkel og summarisk Formel. Er det i det hele vanskeligt i Enkeltheder at gøre Rede for den almindelige Nedgang i Dødeligheden, der dog er et socialt Fænomen af Rang, kan det næppe undre, om det i den Retning stiller sig vanskeligere med en Nedgang, der var saa temporær.

Et andet Eksempel til Belysning af Fremkomsten af Svingninger i Dødeligheden har man i de store Influenza-Epidemier. Medens det aarlige Antal Dødsfald i hvert af Kalenderaarene 1916—20 laa temmeligt konstant paa 39.000 og et kun varierende Antal Hundreder dækker disse Aar saavel den først omtalte Periode og nogle af Influenza-Perioderne. Disse sidste har været kommenteret saa mange Steder, ogsaa i den officielle Statistik, at det her maa være tilstrækkeligt at erindre om, at Dødeligheden blandt 20—30aarige steg til over det dobbelte af »det sædvanlige« under

disse Epidemier; som Følge af Anledningen vil der her vanskeligt kunne rejses Tvivl om Aarsagsforholdet. Den første af Epidemierne satte for Alvor ind netop i Oktober 1918, da Dødeligheden Aaret forud havde været meget lav; men allerede i Aaret 1919 vilde Dødeligheden efter sædvanlig Sprogbrug kunne være betegnet som normal, hvis ikke Svingningen fortsatte sig og hen paa Efteraaret 1919 frembragte en lige saa lav Dødelighed som i de »bedste« af Maaneder af 1917—18.

Spørger man nu om de her omtalte Svingninger i Dødeligheden skyldes Krigen, maa det vel anses for sikkert, at Levnedsmidde rationeringen i sin Tid skyldtes Krigen, og accepterer man Læge Hindhedes Forklaring som tilstrækkelig, maa man da ogsaa forlige sig med Tanken om, at Krige kan give ekstraordinær lav Dødelighed, et Resultat, der i sin udvendige Formalisme maa synes ganske indholdsløst og uinteressant. Det samme gælder det meget omdebatterede Spørgsmaal om »Influenzaen skyldtes Krigen«. Førrend det er klarlagt, ad hvilke Veje og i hvilket Omfang de mere svømmende Aarsangsangivelser som Krig, Rationering og mange flere gør sig gældende, kan der vanskeligt knytte sig større Interesse til den Slags »Forklaringer«; mellem Rationeringen og Influenzaen findes derimod den afgørende Forskel, at den sidstes Virkninger med forholdsvis enkle Midler statistisk tillod en Opdeling i Grupper, der afgørende skilte sig fra andre.

Vender vi os fra disse Spekulationer til det praktiske Spørgsmaal, hvilken Betydning en eventuelt ændret Krigsdødelighed, uden Hensyn til, hvad den beror paa, kan tænkes at ville faa paa Livsforsikringsvirksomheden, maa man naturligvis her i første Række fremhæve den Virkning paa Selskabernes Økonomi, som i de krigsførende Lande vanskeligt kan undgaa at blive Følgen.

Ganske vist kan man ved Begyndelsen af denne Krig lige saa lidt som ved Begyndelsen af den forrige vide noget om Muligheden af at kunne drage Slutninger fra Erfaringerne fra Fortiden. Nu som forrige Gang er Krigstekniken paany en anden, og dertil kommer saa Spørgsmaalet, om vore Erfaringer med Hensyn til Civilbefolkningens øgede Dødelighed ogsaa vil holde Stik denne Gang. Som nævnt ovenfor, synes Distinktionen mellem Militær og Civilbefolkningen snarest at faa mindre Valeur end nogen Sinde før.

Paa et andet Punkt staar vi ogsaa lige saa uvisse som sidste Gang. Da sagde man ofte, at den almindelige Nedgang i Dødeligheden, der for de fleste Selskaber hidtil gennem mange Aar havde været en omend langsomt rindende, saa dog ganske solid Indtægts-

kilde — ikke mere eller ikke foreløbigt kunde ventes at komme tilbage. De ændrede Krigsmaader og vel særligt Krigens usædvanligt omfattende Karakter fremkaldte Tvivl om, at den temporære Karakter, Krigsdødeligheden tidligere havde vist sig at besidde, den kunde man ikke længere regne med; men det gik faktisk ganske anderledes. Ogsaa mellem Krigen for 25 Aar siden og nu begyndte den almindelige Nedgang ret hurtigt at indfinde sig og den dermed følgende Fordel for Kapitalforsikringsforretningen ligeledes. Det rene ingen Ting var det jo ikke; det var netop i disse Mellemkrigsaar, man i alt Fald i Sverige tog dette Fænomens voksende Betydning for Renteforsikringerne op til Behandling.

Spørgsmaalet om en eventuel øget Krigsdødeligheds temporære Karakter er imidlertid et meget afgørende Spørgsmaal; for bliver Bevægelserne ikke voldsommere end under forrige Krig, skulde de Vanskeligheder, der kan komme fra Krigsdødeligheden næppe blive de værste — i alt Fald ikke i forsigtigt ledede Selskaber; anderledes, hvis man nu mindre end forrige Gang tør regne med Stigningernes temporære Karakter. Spaamand bør man her afholde sig fra at være. Thi det er hverken statistisk eller fornuftsmæssig i nogen anden Forstand rent udvendigt at ville slutte fra forrige Gang. Ganske vist kan man vanskeligt tvivle om det berettigede i at se hen til en Tid med fornyet og fortsat Nedgang i Dødeligheden; men hvor længe det vil vare, og hvad der vil hænde i Mellemtiden, turde være ganske usikkert.

Et særligt Spørgsmaal er det naturligvis igen, hvordan det under alt dette vil gaa med Dødeligheden i de ikke krigsførende Lande. Selv om disse Lande ikke har de direkte Krigshandlingers Ophør at falde tilbage paa som en Aarsag til en omtrent straks begyndende Nedgang i Dødeligheden, er deres Vilkaar nu om Dage igen saa langt nøjere knyttede til den øvrige Verdens end tidligere, at ogsaa Dødeligheden i disse Lande maa tænkes afhængig af Begivenhederne udenfor. For Forsikringsvirksomhedernes Vilkaar vil specielt her Spørgsmaalet om Kapitalmarkedernes Reorganisation rimeligvis blive af større Betydning end Dødelighedens Bevægelser.

ET STYKKE FRANSK DOGMEHISTORIE FRA EFTERKRIGSTIDEN

AF ARNE LUND

DER er i Økonomien Tradition for at skelne mellem forskellige nationale Skoler eller Dogmekomplekser. De nationaløkonomiske Systemværker taler om angelsaksiske, tyske, østrigske og svenske økonomiske Skoler, hver med sin særlige Metode, Problemstilling og teoretiske Lærebygning. Nu skal man ganske vist være forsigtig med at rubricere de økonomiske Forfattere og deres Bidrag efter Nationalitet, fordi et saadant Kriterium ikke altid er lige relevant, men det lader sig dog paa den anden Side ikke afvise, at de økonomiske Teorier ofte har taget Farve af det specielle, nationale Milieu, i hvilket de er kommet til Verden. Kan man sige dette om fransk økonomisk Tænkning, og indeholder den socialøkonomiske Literatur i Frankrig overhovedet originale og værdifulde Bidrag til den økonomiske Videnskabs Udvikling? Disse Spørgsmaal skal forsøges besvaret i det følgende for den Literaturs Vedkommende, der er skrevet i den forløbne Mellemkrigstid.

Besvarelsen prætenderer dog kun at være en Anmeldelse i Sammenhæng af de franske Forfattere, der synes at rage op i Efterkrigstidens omfangsrige Literatur paa godt og ondt om økonomiske Emner, og et Forsøg paa at placere disse Forfatters Bidrag i Relation til de Teorier, der har domineret Diskussionen i denne Periode i den omgivende Verden.

At Frankrig i det 18. og 19. Aarhundrede har skænket Nationaløkonomien fremragende og selvstændige Bidrag, behøver ikke nærmere Paavisning. Man behøver blot i Flæng at nævne Navne som Quesnay, Jean Baptiste Say, Walras og Cournot, og bevæger man sig over paa det statistiske Felt, vil Listen over store Navne blive endnu mere righoldig. Ses der bort fra disse

Navne, er der imidlertid meget, der tyder paa, at ældre fransk Nationaløkonomi navnlig i det 19. Aarhundrede er præget af Frankrigs Beliggenhed mellem den angelsaksiske og den tyske Skole, der førte an i Literaturen i denne Periode. Dette gælder saaledes om Bastiat's Harmonilære og den af Gide docerede historiske, deskriptive Socialøkonomi, der var en eklektisk Udformning eller rettere Udartning af henholdsvis den klassiske og den historiske Skoles Dogmer.

At dømme efter rent ydre Ry synes den økonomiske Tænkning i Frankrig ikke at have været særlig værdifuld i den sidste Snes Aar. Her spiller givetvis det franske Sprog vanskelige Tilgængelsesgrad en vis Rolle, men er dog langtfra Undskyldning nok; thi de Forfattere, der er nævnt ovenfor, er dog blevet læst i Udlandet, og hvorledes er da paa den anden Side svensk Nationaløkonomi blevet berømt? En anden og mere plausibel Forklaring ligger formentlig i den Omstændighed, at Frankrigs økonomiske Struktur og Udvikling i det sidste halve Aarhundrede har bevaret et ret ensartet og stillestaaende Præg og derfor ikke har givet Anledning til saa dybtgaaende Spekulationer, som man møder i Tyskland, England og Sverige, der hører til de førende Lande i Europas industrielle og merkantile Udvikling i dette Aarhundrede. Det er i saa Henseende tilstrækkeligt at pege paa det Forhold, at Frankrig ikke i Efterkrigstiden har haft et Arbejdsløshedsproblem at kæmpe med af blot tilnærmelsesvis samme Omfang som de nævnte andre, europæiske Stater, hvad der hænger sammen med Landbrugets og Smaabedrifternes stadig dominerende Plads i Frankrigs Erhvervsstruktur. Den økonomiske Debat i Frankrig kreser fortrinsvis om Budgettet og Francen og de Intriger af politisk Karakter, der mentes at influere paa disse Spørgsmaal, men kaster sig ikke ud i de strukturelle og konjunkturrelle Spørgsmaal omkring Beskæftigelsesproblemet, fordi dette simpelthen ikke har været akut.

Dette forhindrer naturligvis ikke, at den stille Videnskabsmand kan syse med de mere virkelighedsfjerne, teoretiske Spørgsmaal, der har været drøftet af Økonomerne i dette Aarhundrede. Her møder man imidlertid en tredje og ikke uvigtig Forklaring paa den franske Nationaløkonomis tilbagetrukne Position. Den økonomiske Disciplin er fremdeles underkastet en ret stedmoderlig Behandling ved de højere Lærestalter i Frankrig, idet den er fuldstændig underordnet Juraen og derfor kun udgør et Bifag til den juridiske og administrative Un-

der visning. Socialøkonomi som selvstændigt Fag drives kun som en Luksusbeskæftigelse af de faa udvalgte, der har Raad dertil efter at have taget deres »droit« paa Sorbonne eller gennemgaaet »École Libre des Sciences Politiques« i Paris, hvor Økonomi doceres ved enkelte, oftest frivillige Kurser i Tilslutning til den juridisk-administrative Uddannelse. Meget af den Literatur, der udgives under Prædikatet Økonomi, har i Virkeligheden saa kraftige juridiske, historiske, institutionalistiske, sociologiske eller rent ud politiske Islæt, at de økonomiske Betragtninger træder i Baggrunden, hvad der selvfølgelig ikke er ensbetydende med, at den paagældende Literatur er underlødigt som saadan. Den har blot ikke meget med Økonomi at gøre.

De franske Økonomer har iøvrigt selv en ofte officielt tilkendegivet Fornemmelse af, at deres Fag bliver stedmoderligt behandlet, og at den omfangsrige økonomiske Literatur staar tilbage i kvalitativ Henseende. Under Professor *Gaëtan Pirou's* Redaktion har de franske Økonomer derfor i 1930'erne paabegyndt Udgivelsen af en speciel videnskabelig Serie, *Collection Scientifique d'Économie Politique*, hvis Stempel borger for Bøgernes videnskabelige Standard, og hvori flere af de nedenævnte Arbejder er udkommet eller blevet optrykt. Den fremmede Læser vil desuden altid med Sindsro kunne benytte sig af det i 1886 af Professorerne ved Sorbonne grundlagte Tidsskrift, *Revue d'Économie Politique*¹⁾, som i Tidens Løb har bragt de bedste Bidrag fra de franske Økonomer. I denne Forbindelse fortjener det at nævnes, at de franske Nationaløkonomer i de senere Aar har ofret Dogmehistorien en betydelig Interesse, hvad der skyldes Trangen til en Orientering mod den udenlandske Teori og en Supplering af Lærebogsstoffet, der er fattigt paa Oversættelser. Lederen af den fri politiske Skole i Paris, Professor *Charles Rist*, har saaledes i 1938 udgivet et større Værk om Penge- og Kreditteoriernes Historie²⁾, *G. Pirou* har i Artikler og Forelæsninger beskæftiget sig med nyere amerikansk Teori og med Ligevægtsteoriernes Udvikling fra Walras, og Professor *F. Perroux* har specialiseret sig i Fortolkning af de yngre Østrigere³⁾. Til Vejledning for eventuelle Forskere skal der endelig peges paa

¹⁾ Findes paa Det kgl. Bibliotek.

²⁾ »Histoire des doctrines relatives au credit et à la monnaie depuis John Law jusqu'à nos jours«, Paris, 1938.

³⁾ *Perroux* begyndte i 1935 med Bogen: »La pensée économique de J. Schumpeter«.

Kvartalsskriftet: »l'Activité Economique«, der udgives af det for faa Aar siden i Tilknytning til det juridiske Fakultet oprettede Konjunkturinstitut: »Institut Scientifique de Recherches Économiques et Sociales«, der er blevet Arbejdsplads for unge franske Økonomer, og som arbejder i Forbindelse med tilsvarende Forskningsinstituter i andre Lande¹⁾.

I Modsætning til, hvad der er Tilfældet i andre Landes økonomiske Literatur, har de franske Skribenter siden Fysiokraterne og Walras ikke skrevet egentlige Systemværker, men fortrinsvis beskæftiget sig med fragmentariske *Detaillundersøgelser* og med de skiftende aktuelle Emner; navnlig er det af let forståelige Grunde *Penge- og Valutateoriene*, der har optaget Sindene i Efterkrigstiden, og som skal gøres til Genstand for nøjere Omtale nedenfor. Hvad der er præsteret af værdifuldt udenfor dette Omraade, er ret sparsomt og tilfældigt og skal derfor her kun omtales ganske kort²⁾.

I Valget af *Metode* indtager Fransk mændene en eklektisk Holdning, idet de betjener sig af en *ret sammensat Metodologi*, der har uddraget Kvintessensen af de forskellige Skolers Metoder, og som derfor kan betegnes som en *Modificering og Harmonisering* af paa den ene Side den klassiske og nyklassiske Tankebygning og de historiske, institutionalistiske Retninger. Hos de fleste Forfattere møder man et fælles Ønske om at undgaa de abstrakt formulerede, mekaniske Love, og de aftagende Abstraktioners Metode med dertil hørende nøje *Præcisering* af *Ræsonnementernes* *Forudsætninger* betjener man sig yderst sjældent af, hvad der gør Literaturen let læselig, men netop derfor heller ikke altid lige stringent. Paa den anden Side søger man at undgaa den anden Grøft, hvor Forskeren fortaber sig i Beskrivelser uden Teori. Som *Pirou* udtrykker det: De franske Økonomer betjener sig »ni de la théorie pure, ni de l'historisme allemand«. Snart sagt den eneste franske Nationaløkonom, der direkte har beskæftiget sig med Økonomiens Metoder, er den for faa Aar siden afdøde Professor *François Simiand*, der betragtes som en Nationaløkonomiens »grand old man«, til hvem Størsteparten af de nulevende Økonomer bekender sig som Elever. I sit Hovedværk om Lønudviklingen

¹⁾ Institutets Kvartalsskrift findes paa »Institutet for Historie og Samfundsökonomi«.

²⁾ Jvfr. herom: *G. Pirou*: »L'état actuel de la Science Économique en France« i *Revue d'Économie Politique*, 1929.

i Frankrig¹⁾ har han fremsat sit Syn paa den økonomiske Videnskabs Metode, der har vakt stor Opsigt i Frankrig og sat Fart i Metodediskussionen, uden at det dog staar den udenforstaaende særlig klart, hvori Simiand's originale Bidrag bestaar. Simiand vil anvende det væsentligste af den Metode, der har ført til Succes i Naturvidenskaberne, nemlig den experimentelle Metode, paa de økonomiske Fænomener, og han opnaar herved, som han selv udtrykker det, at gaa en Melle m v e j mellem Abstraktionen og Beskrivelsen. Nationaløkonomen kan ganske vist ikke som Naturvidenskabsmanden eksperimentere i sit Laboratorium, men den økonomiske Realitet frembyder selv en Række Variationer, der kan iagttages statistisk. Naar Økonomen da undersøger snart den ene, snart den anden Variation, som Virkeligheden byder paa, vil han kunne disponere sine Iagttagelser paa en saadan Maade, at han kan udlede Aarsagsforbindelser eller funktionelle Sammenhæng af sit Materiale. Statistikken er derfor hos Simiand »l'instrument essentiel de l'observation et la base naturelle de l'abstraction«, hvad han selv kalder den experimentelle eller p o s i t i v e Metodologi. Om denne Metode maa det siges, at den ikke lyder særlig original i vore Øren, al den Stund de Økonomer, der gaar Abstraktionens og Deduktionens Vej, altid har været rede til at lade deres Teorier efterprøve af Statistikerne, kun med den Forskel, at de i Modsatning til Simiand gemmer denne Undersøgelse til sidst. Intet Under imidlertid, at Simiand's Værk om Lønnen er blevet saa o m f a n g s r i g t, idet Lønudviklingen i Frankrig fra ca. 1800 til 1930 belyses paa kryds og tværs af Statistik, hvad en Forsker givetvis er nødsaget til, naar han arbejder uden en forudgaaende Teori eller Hypotese. Simiand's Metode²⁾ gaar imidlertid igen hos de fleste af de Forfattere, der har skrevet i Efterkrigstiden. Om dem alle gælder det, at de gaar d i r e k t e løs paa deres Emne ad empirisk Vej uden først at præcisere statiske eller modificeret dynamiske Forudsætninger for derefter gradvist at inddrage den komplicerede Virkelighed i deres Ræsonnementer. At denne empiriske Metode har sine Fordele, men ogsaa sine Mangler, vil fremgaa af det følgende.

¹⁾ F. Simiand: »Le Salaire, l'Evolution sociale et la Monnaie«, Paris 1932 i 3 Bind. Hans øvrige Arbejder behandler fortrinsvis Konjunktur- og Pengeteori.

²⁾ Blev første Gang fremsat af Simiand i: »La Méthode positive en science économique« i 1911.

Indenfor den centrale Værdi- og Pristeori har Fransk-mændene ikke skabt noget særlig nyt i Efterkrigstiden. Man har som andre Steder forladt Værdibegrebet til Fordel for Prisen, og matematisk skolede Økonomer som *F. Divisia* og *J. Rueff*, der begge er udgaaet fra »l'école polytechnique«, har i Artikler foretaget adskillige Detailundersøgelser over Priser og Prisbevægelser med Anvendelse af det matematiske Tankesæt og Formelapparat. Iøvrigt beskæftiger disse to Økonomer sig fortrinsvis med Penge- og Valutateori, hvor de begge i Opposition til de fleste andre Teoretikere i Frankrig i Kraft af deres matematisk-mekaniske Skoling er ivrige Kvantitets-Teoretikere¹⁾. Om Grænsenytte læren har der som andre Steder staaet Diskussioner, der imidlertid kun er en Fortsættelse af Førkrigstidens Debat, og opsigtsvækkende er i denne Forbindelse kun den Anvendelse, som franske Økonomer har forsøgt at gøre af Grænsenyttelæren i Pengeteorien. Ej heller spores der nogen særlig Interesse for Fordelingslæren. Simiand's førnævnte Bog om Lønnen i Frankrig hører hjemme i Konjunktur- og Pengeteorien.

Med Konjunkturteoriene nærmer man sig et Felt, hvor Frankrig har nye og værdifulde Bidrag at byde paa. Her træder Professorerne *Jean Lescure* og *Albert Aftalion* i Forgrunden. Det fælles Træk hos disse to Konjunkturforskere er, at de paa moderne Vis betragter Konjunkturen i hele dens Forløb som et Svingningsfænomen beroende paa det kapitalistiske Samfunds specielle Produktionsstruktur. Lescure's Hovedværk om dette Emne udkom i 1923 under Titlen: »Des Crises générales et périodiques de surproduction«, der indeholder en detailleret Analyse²⁾ af det 19. og 20. Aarhundredes Konjunkturer og i Tilknytning hertil teoretiske Betragtninger. Ledesnoren for det økonomiske Livs Rytmik er iflg. Lescure Profitsatsen, der bestemmer Investeringens Omfang, mens selve Rytmiken fremkaldes af Trægheden i de vigtigste Omkostningselementers Reagibilitet overfor den let bevægelige Profitsats, hvis Bevægelser skyldes tekniske Omskiftelser. I Konjunkturens Toppunkt indhentes Profitten af de langsomt stigende Omkostningselementer. I sin Bog om de seculære Svingninger, »Hausse et Baisses des Prix de longue Durée« fra 1933, overfører Lescure sine Konjunktur-

¹⁾ *Divisia*: »L'indice monétaire et la théorie de la monnaie«, Paris 1926 og *Rueff*: »Théorie des phénomènes monétaires, Statique«, Paris, 1927.

²⁾ Jvfr. Simiand's Metode.

tursynspunkter og imødegaar de klassiske Teorier om Guldproduktionens Indflydelse paa de seculære Perioder: »Nous devons montrer comment la baisse des prix a son origine dans le fléchissement de l'esprit d'entreprise et non l'inverse«, og videre hedder det, at »la hausse et baisse des prix varient avec les différentes branches de la production«¹⁾. Prisstigningen 1850—73 skyldes saaledes Jernbane-Investeringerne, Prisfaldet 1873—95 skyldes forøget Vareudbud gennem tekniske Opfindelser i Mine- og Metalindustrien (Højovnsprocessen) og Opdyrkningen af Amerikas Landbrugsarealer, mens Prisstigningen 1895—1912 falder samtidig med Elektricitetens og Forbrændingsmotorens Udvikling. Fra de nævnte Omraader startes de økonomiske Svingninger af Profittens op- og nedadgaaende Bevægelser²⁾.

Mest interessant er dog Aftalion's Bidrag til Konjunkturteorien, som han første Gang offentliggjorde i »Les Crises periodiques de Surproduction« i 1913, og som han senere har uddybet nærmere³⁾. Aftalion har her lagt Grunden til en speciel Form for den Overinvesterings-Teori, der for Tiden vel kan siges at dominere Konjunkturforskningen. Aftalion er ikke tilfreds med Lescure's Teori, der lader Konjunktursvingningerne opstaa over Vekselvirkningen mellem Driftsherrernes Dispositioner og Omkostningselementernes Træghed, thi i saa Fald vilde Op- og Nedgangsperioderne faa en ensartet Længde. Aftalion peger i Stedet paa den kapitalistiske Omvejsproduktions forskellige Længde og Varighed og dermed paa Kapitalgodeproduktionens vigtige Rolle i Konjunkturforløbet. Mens svenske og østrigske Økonomer⁴⁾ med deres monetære Overinvesterings-Teori finder Impulsen til Konjunkturbevægelsen i Pengerente-Realrente Forskydningerne, mener imidlertid Aftalion, at Impulsen udgaar fra Efterspørgslen⁵⁾ efter Færdigvarer, navnlig Konsum-

¹⁾ p. 41.

²⁾ Blandt Lescures Produktion bør her desuden nævnes: »L'épargne en France 1914—28«, der giver en i elegant Form fremstillet Redegørelse for den franske Opsparing og Sparernes Rolle i fransk Økonomi i Tiden før og efter Poincaré's Stabilisering (1926—28).

³⁾ Bl. a. i »Monnaie et Industrie«, 1929.

⁴⁾ Delvis paa et senere Tidspunkt end Aftalion, som iøvrigt ikke synes at kende meget til Wicksell.

⁵⁾ Jvfr. at Aftalion betragter Pengeteorien fra Behovs-Synspunktet, se nedenfor. Paa den anden Side er det ejendommeligt, at Aftalion her bygger paa noget saa konkret som Produktionsteknikken, mens han i sin Penge-teori nærmest er Psykolog.

goderne. Den kapitalistiske Produktionsstruktur er saaledes opbygget, at selv ubetydelige Ændringer i Konsumgode-Efterspørgslen fremkalder mange Gange kraftigere Svingninger i Efterspørgslen efter Investerings-Goder, fordi Omvejsproduktionen maa lægges om. Denne Teori, der først er fremsat af Aftalion, og som senere er nærmere udformet af andre Økonomer udenfor Frankrig under Betegnelsen: *Accelerations-Princippet*, bygger saaledes paa den geniale Betragtning, at Ændringer i Konsumgode-Efterspørgslen fremkalder afledede, større Ændringer i Ordretilgangen paa Kapitalgoder¹⁾.

Med Lescure og Aftalion er nævnt de største Navne i fransk Konjunkturteori, men adskillige andre, hvis Betydning er relativt stor, har beskæftiget sig med Konjunkturforskning, deriblandt *F. Simiand*, uden at disses Bidrag dog skal omtales her.

Størst Interesse knytter der sig imidlertid til de monetære og valutariske Teorier, som en Række franske Økonomer har fremsat i Efterkrigstiden. Paa dette Omraade har Teoretikerne haft rigelig Ansporing og Erfaringsmateriale i deres Samtids Begivenheder. Man tænke her blot paa Inflationen og Deprecieringen af den gamle »franc germinal« fra 1919 til 1925, den nedskaarne og stabiliserede Poincaré-Franc, der skabtes i Aarene 1926—28, Laval's mislykkede Deflations-Politik efter Sterlings og Dollarens Depreciering fra 1933 til 1935, Léon Blum's lige-saa mislykkede »new deal« og to Franc-Nedskæringer fra 1936 med deraf følgende Intensivering af Kapitalflugten: »la chute de la monnaie« og »la fuite des capitaux«, Chautemps-Francen og tilsidst Reynaud-Francen under Daladier's Regering fra 1938. Naar hertil føjes, at den franske Befolkning med vanligt Sparerinstinkt opmærksomt følger Regeringernes Valuta- og Budgetpolitik, og at Frankrig investerede Kapitaler i de af Versailles-Freden nyskabte Stater, Polen, Tjekoslovakiet og Balkan-Landene, hvis Valuta blev bragt paa Fode ved fransk Assistance, forstaar men, at det blev Penge- og Valutateorierne, der kom til at staa i Diskussionens Brændpunkt i Frankrig i de forløbne 20 Aar. De

¹⁾ Jvfr. *Haberler's* Fremstilling af Teorien i »Prosperity and Depression«, p. 80 ff. Aftalion er endvidere i: »Les crises économiques et financières«, 1932, inde paa en teoretisk Sammenkædning af de forskellige Cykler — ugentlige, sæsonmæssige, konjunkturrelle og sekulære Svingninger. *Bouinatian* fremsætter en tilsvarende Overinvesteringsteori i »Les crises économiques«, Paris 1922.

fleste nationaløkonomiske Kongresser i Frankrig i 1930'erne har haft Stabiliseringsspørgsmaalet og Guld fodens Fremtid som et fast Punkt paa Dagsordenen, og det samme gjaldt den internationale, økonomiske Kongres i Paris i 1937. I Rapporterne fra disse Kongresser kan man stifte Bekendtskab med de forskellige franske Opfattelser af Pengeteorien og Pengepolitikens Muligheder.

Det er i Pengeteorien, man møder virkelig originale Bidrag fra fransk Side til Efterkrigstidens økonomiske Forskning, og faa Steder bærer Teorierne i den Grad Præg af Milieu og Mentalitet i Forfatterens Hjemland som her. Hos disse franske Penge-teoretikere er det et fælles Træk, at de alle tager deres Udgangspunkt i en skarp Kritik af Kvantitetsteorien¹⁾ og for Valutakursteoriens Vedkommende i den paa kvantitetsteoretisk Grundlag udformede Købekraftsparitets-Teori, der tillægger Pengemængden (M og M_1) en afgørende, mekanisk Indflydelse paa det generelle Prisniveaus Bevægelser og de heraf bestemte valutariske Kursforandringer, hvad Samtidens Begivenheder i Retning af Kapitalflugt og Seddelhengemning i Frankrig kun altfor klart syntes at modbevise. Hertil kommer saa, at de franske Teoretikere i Kraft af en kontinental Paavirkning tager deres Udgangspunkt i Grænsenyttelæren og som en Modvægt mod de dominerende klassisk-angelsaksiske Skoler overfører dette Efterspørgselssynspunkt paa Pengeteorien, hvorved der foretages et første Skridt henimod en Integrering af den monetære Teori i den centrale Værdi- og Prislære.

Den centrale Skikkelse i fransk Pengeteori og dermed i Efterkrigstidens franske Nationaløkonomi overhovedet er *Albert Aftalion*, Professor ved Faculté de Droit i Paris, der har en anelig videnskabelig Produktion²⁾ bag sig, og hvis grundlæggende Tanker har dannet Skole for hans samtidige Pengeteoretikere. Disse grundlæggende Tanker knytter sig i første Række til Indkomst-Teorien, som Aftalion første Gang fremsatte i en Artikel³⁾ i *Revue d'Economie Politique* i 1925, og som han senere uddybede i

¹⁾ *Rueff* og *Divisia* er dog Undtagelser, jvfr. ovenfor.

²⁾ Foruden de allerede nævnte konjunkturteoretiske Værker skal der her peges paa følgende: »Monnaie, Prix et Change« (1927), »Monnaie et Industrie« (1929), »L'or et sa distribution mondiale« (1932), »L'équilibre dans les relations économiques internationales« (1937) og »L'or et la Monnaie« (1938).

³⁾ »Théorie du revenu«.

sit Hovedværk, »Monnaie, Prix et Change« fra 1927. Da der herhjemme gennem den Fremstilling og Kritik, som Professor Axel Nielsen har givet af Aftalions Teorier¹⁾, allerede foreligger et grundigt Kendskab til Indkomstteorien, skal dens væsentligste Indhold kun berøres i Korthed. Mens den klassiske Kvantitetsteori lader Pengenes Værdi og Prisniveauet fremgaa af KvantitetsLigningen, i hvilken M bestemmes som den uafhængige Variabel, P som den afhængige Variabel, og V og T som »ceterae pares«, saaledes at Aarsagsforbindelsen gaar fra Ligningens venstre til dens højre Side, tager Aftalion sit Udgangspunkt i Wiesers berømte Artikel²⁾ fra 1910 om Anvendelsen af Grænsenytte-læren paa Pengeteorien, hvorved Aftalion føres ind paa at understrege Pengebehovets Indflydelse paa Prisniveauets Forandringer. Aftalion blev herved for Pengeteorien, hvad Østrigerne blev for Pristeorien: Han lægger Vægten paa Efter-spørgselssiden. Iflg. Indkomstteorien bestemmes Pengeværdien P af Variationerne i Forholdet mellem Realindkomsten Q (Kvantitetsligningens T) og Pengeindkomsten R (Kvantitetsligningens M): $R = PQ$. Forskydninger i Penge-Kreditmængde faar kun Indflydelse paa Prisniveauet over en Øgning resp. Indskrænkning af Nominalindkomsten i Forhold til Realindkomsten, og det bliver derfor muligt at operere med Pengeudbudsrækker α : omvendte Vareefterspørgselsrækker. Det er indlysende, at Aftalions Problemstilling, der implicerer, at Konsumenternes »outlay«³⁾ er afgørende for Prisniveauets Svingninger, og at Kapitalgodernes Prisniveau afledes af Konsumgodeprisniveauet, giver rigelig Plads for Forklaringer paa de mange Prisforskydninger, som Kvantitetsteorien ikke kan forklare indenfor sin snævre Ramme uden at maatte henvise til, at V eller P alligevel kan variere. Konsekvensen af en Anerkendelse af Indkomstteoriens Gyldighed bliver i og for sig ikke en Forkastelse af Kvantitetsteoriens Princip, saa meget mere som Aftalion stadig bevæger sig indenfor det kvantitetsteoretiske Forklaringsskemas Rammer, men alene en Betoning af, at man ikke kommer udenom nærmere at maatte redegøre for den Proces eller det Kausalforløb, hvorover øget Pengemængde omsætter sig i Prisstigninger. Man

¹⁾ Jvfr. Bankpolitik II pp. 127—141, 156—158 og 240—243.

²⁾ »Der Geldwert u. seine Veränderungen«, Schriften des Vereins für Sozialpolitik.

³⁾ Jvfr. ovenfor om Konsumenternes Betydning i Aftalion's Konjunkturteori.

kan iflg. Aftalion ikke *a priori* paa Basis af en generel, automatisk virkende Lov udsige noget bestemt om Virkningerne af en given Ændring i Penge-Kreditvolumen. Virkningen vil nemlig afhænge af, om Ændringen fører til ændret Pengeindkomst eller ej, hvor og særlig hos hvilke Befolkningsklasser eller Erhverv, det være sig Tjenestemænd, Eksporterhvervene, Rustningsindustrien, Rentenyderne, Guldmineejerne el. a. Samfundsgrupper, den øgede, resp. mindske Pengeindkomst kommer frem, om den ændrede Indkomst overhovedet ændrer Forbruget eller blot hoardes, og hvorledes Indkomstmodtagerne overhovedet reagerer paa ændret Nominalindkomst ud fra deres Mentalitet og Evne til at bedømme Fremtiden. Opspares en Indkomstforøgelse, vil der saaledes ikke fremkomme noget øget Behov for Omsætningsmidler, ialtfald ikke øjeblikkeligt.

Samtidig med at der saaledes gives Pengeteorien en noget udflydende Karakter, har Aftalion aabnet vore Øjne for den vigtige Omstændighed, at Prisniveauets Forandringer i høj Grad bestemmes af Indkomstens Anvendelse og dermed af de psykologiske, menneskelige Faktorer, hvis Uberegnelighed kan narre mangan økonomisk Profet. Naar Aftalion derfor i sine Bøger efter Simiand's metodologiske Forbillede anfører en Rigdom af konkrete, statistiske Sammenligninger hentet fra de monetære Omskiftelser i Frankrig og andre europæiske Lande i Efterkrigstiden, der ofte modbeviser Kvantitetsteoriens simple Lære, opnaar han at faa indpasset snart sagt enhver Ejendommelighed, herunder ogsaa den franske Sparers Optræden og Indflydelse, i sin teoretiske Lærebygning. Det skal indrømmes, at Aftalions Bøger herved indeholder ikke saa lidt interessant Underholdningsstof, men undertiden gaar det udover Indholdets videnskabeligt stringente Linier.

Intet Under, at Aftalions Indkomstteori maatte før ham over i en saakaldt »*théorie psychologique de la monnaie*«, som han navnlig anvender paa Forklaringen af Efterkrigstidens valutariske Omskiftelser. Aftalion henviser her navnlig til de centraleuropæiske Lande, hvor Papirpengene og Valutakurserne undergik en voldsom Depreciering, uden at der samtidig kunde konstateres en tilsvarende fremadskridende Generalisering af Prisstigningen. Forklaringen er her den, at det er de udenlandske Vekselkursers Stigning, der over Eksportørernes og Valutaspekulanternes øgede Pengeindkomster fremkalder en Stigning i det indenlandske Prisniveau, hvad der kraftigt modbeviser

Købekraftsparitets-Teorien. Een Gang belært heraf vil Befolkningen i et Land, hvis Valuta begynder at dale, ikke afvente den Serie af Aktioner og Reaktionen, hvorover Prisstigningen sætter sig igennem. Prisstigningen *anticiperes* i de disponerende økonomiske Individuers Psykologi, hvorved man projicerer sine Erfaringer fra tidligere Tilfælde ud i Fremtiden og derved tillægger Pengene og Valutaen en lavere Værdi end den, de øjeblikkelige objektive Faktorer tilsiger, saaledes at *Dérouten* og Inflationen accelereres. »Le change depend de l'appréciation que nous portons à l'égard de l'unité de monnaie nationale et de l'unité de monnaie étrangère, c'est-à-dire de ce que nous attendons de chacune, de ce que nous espérons en obtenir«. Her har vi Forklaringen i en Nøddeskal paa Kapitalfulgt og Franc-Déroute i 1930erne! Der er kun den væsentlige Indvending at rette mod denne Vekselkursteori, at den er bygget paa den ekstraordinære Valutapanik i Efterkrigsaaarene, hvor det normale Skøn og de normale Forventninger til Fremtiden kom ud af Balance og havnede i Spekulation hos hele Befolkningsgrupper¹⁾.

De seculære Langtidsbevægelser i Prisniveauet og Guldproblemerne har ogsaa været underkastet Aftalions kritiske Behandling, navnlig i de før nævnte Bøger om Guld og dets Fordeling og om Guldstandarden. Guldproduktionens Indflydelse paa Priserne forklares ad indkomstteoretisk Vej over Svingningerne i Minearbejdernes og Mineaktionærernes Indkomster, hvorfra der finder Indkomstspredning og deraf følgende Guldspredning Sted, mens den klassiske Teori om den direkte Vej over Centralbankernes Kasser skydes i Baggrunden. Den Omstændighed, at Aftalion udfra sin psykologisk prægede Indkomstteori betragter Vekselkursen som en autonom Størrelse, fører ham i den interessante Bog, »L'or et la Monnaie« fra 1938, ind paa en Udredning af de Omstændigheder, der forklarer, hvorfor Guld i det sidste Tiaar ofte har bevæget sig i modsat Retning af den af Klassikerne paaviste, hvorefter Guld vandrers derhen, hvor dets Købeevne er størst. Sidstnævnte Bog er et typisk Eksempel paa Aftalions elegante Stil og fikse Ræsonnementer.

I nær Tilknytning til Aftalion staar Professor *Bertrand Nogaro*, der i sit Hovedværk om Nutidens monetære Fænomener²⁾ fra 1935

¹⁾ Jvfr. Axel Nielsen, Bankpolitik II, p. 240—43.

²⁾ »La Monnaie et les Phénomènes monétaires contemporains«. Her tilføjer sig en meget omfangsrig Produktion af Bøger, Pjecer og Artikler om monetære Emner, oftest formede som aktuelle Indlæg.

giver Udtryk for nogenlunde de samme Synspunkter. Selvom Nogaro er knap saa ensidig som Aftalion, lægger han dog en overvældende Vægt paa den psykologiske Teori og paa de autonome Vekselkursers Rolle ved Bestemmelsen af det indenlandske Prisniveau. Nogaro er en fanatisk Modstander af Cassel i monetære Anliggender, hvad der særlig fremgaar af hans Indlæg i Guld-Debatten ved Folkeforbundet i 1931, hvor Cassel præsenterede sin kendte Hypotese om de 3 pCt., Guldproduktionen maatte vokse, om Prisniveauet skulde opretholdes. I Overensstemmelse med fransk Tradition indeholder Nogaros Hovedværk desuden en detailleret Oversigt over snart sagt alle monetære Omvæltninger i Europa og Kolonierne efter 1920, der gør hans Arbejde til et værdifuldt Kildemateriale. Overalt er Nogaro her paa Jagt efter Kvantitetsteoretikerne, hvis Anskuelser han Gang paa Gang ser kuldkastede »par des faits réels«. Endnu mere optagne af Døgnets Pengepolitik er Teoretikere som Professorerne W. Ouatid, G. Pirou¹⁾ og Charles Rist, som alle har skrevet Indlæg i den permanente franske Debat omkring Francen's Skæbne og Budgettets Stilling. Som et karakteristisk Eksempel paa denne Literaturs Indhold kan tages Rist's Slutningsbemærkning i Bogen »La Déflation en Pratique« (1923): »Remettez d'abord votre budget en équilibre, et tout le reste vous sera donné par-dessus«! Samtlige disse Forfattere ønsker ikke paa Forhaand at anlægge en bestemt teoretisk Betragtning paa deres Undersøgelser, som derefter i Reglen resulterer i en ikke-quantitetsteoretisk Indstilling i mer eller mindre nær Tilknytning til Aftalions Indkomstteori og Behovssynspunkter. Man mærker atter her Læremesteren Simiand's positive Metodologi. Den ovenfor nævnte Bog af Jean Lescure om de seculære Prisbevægelser bør ogsaa nævnes blandt de originale, franske pengeteoretiske Indlæg mod Kvantitetslæren, idet Prisbevægelserne her tilskrives ekstra-monetære Omstændigheder. Lescure har desuden i Festskriftet til Cassel i Lighed med Nogaro fremsat en haard Kritik af Cassels Indlæg i Gulddiskussionen omkring 1931.

Som særlig original Pengeteoretiker skal endelig nævnes Louis Baudin, hvis Indsats kommer op paa Højde med Aftalion's, men som iøvrigt paa mange Omraader er en Elev af sidstnævnte. I sin Bog, »La Monnaie et la Formation des Prix« fra 1933, gaar Baudin

¹⁾ Baade Ouatid og Pirou har skrevet om »La Politique monétaire de la France depuis la Guerre«, henholdsvis 1935 og 1936.

ind paa en helt ny pengeteoretisk Problemstilling, som endog gaar videre end de Idéer, Aftalion har fremsat. Baudin kan ikke gaa med til, at Pengene i den økonomiske Teori blot betragtes som et ydre Fænomen ved Byttet¹⁾, og at derfor Prisdannelsen for de relative Prisers Vedkommende kan anskues uden Hjælp af nogen Pengeteori. I Fortsættelse af Aftalions Lære udarbejder Baudin en »Teori om Pengeindkomstens Anvendelse«, der navnlig lader Prissvingningerne fremgaa af de Ændringer, som finder Sted i Forholdet mellem cirkulerende Pengeindkomst og Pengeindkomst, der holdes i Kasse²⁾. Man mærker her klart de Synspunkter, der andre Steder er trængt ind i Konjunkturteori og Pengeteori i 1930'erne, ikke mindst hos Keynes, men vel at mærke, uden at de franske Teoretikere synes at være Elever af de udenlandske Teoretikere.

Rent umiddelbart vil det maaske forekomme Læseren, at de monetære Teorier, der er gengivet i Resumé ovenfor, ikke indeholder noget særlig nyt, men i det store og hele blot har understreget de Modifikationer, som de fleste Kvantitets-Teoretikere villigt tager med i deres Teori. Fransk Pengeteori er dog mere end dette, hvad der træder klart for Dagen, dersom den sættes i Relation til den moderne, pengeteoretiske Diskussion i andre Lande.

I den af Stockholmskolen og af de unge Østrigere formulerede Pengeteori er den monetære Problemstilling flyttet udenfor Kvantitets-Skemaets Rammer. De konjunkturrelle og sekulære Svingningers Forløb beskrives og forklares ved Kumulationsanalysens Hjælp, og Kausalforløbets Natur bestemmes entydigt over Renten paa den ene Side og Forholdet mellem Opsparing og Investering, respektive Forbrug og Konsumgodeproduktion paa den anden Side. Over Renterelationer og Produktionsstrukturens Længde, Begreber fra den centrale Pris- og Fordelingsteori beliggende udenfor Kvantitetsligningens Rammer, forener de moderne Teoretikere Pristeori og Pengeteori i en Tidsanalyse.

Imellem den klassiske Kvantitetsteori og denne moderne Problemstilling er det, de franske Teoretikere kan placeres.

¹⁾ Baudin taler om denne »L'habitude fâcheuse de considérer la monnaie comme un fait extérieur aux transactions« »elle (la monnaie) pénètre, elle imprègne l'offre et la demande« (nævnte Bog p. 96).

²⁾ »Théorie de l'emploi de revenu«. Baudin har iøvrigt en omfangsrig Produktion bag sig.

Franskmændenes Fortrin ligger deri, at de ubevidst har indset, at Kvantitetsteorien kun er en statisk Teori, og naar de forsøger at arbejde sig udover denne Teori, gør de en Række nye Opdagelser: De har udfra det specielle franske Milieu et vaagent Blik for Anticipationens («la prévision») Betydning i Konjunktur- og Pengeteori, de tumler med Problemet om Indkomstens Anvendelse efter den Psykologi, der behersker Samfundsgrupperne, hvorved de tidligt faar Øje paa det senere af Keynes uddybede Kasse- eller Likviditetssynspunkt, og de føres ind paa en Anvendelse af den centrale Pristeoris Redskaber paa Pengeteorien, først og fremmest udfra den kontinentale Grænsenytte-Teori, hvorved de baner Vej for den ovenfor skitserede, moderne Pengeteori¹⁾. I Lescures og Aftalions Penge- og Konjunkturteorier optræder endelig Indkomstspredningen, der først senere af andre er formuleret som et konjunkturteoretisk Begreb.

Naar det blev andre Landes Teoretikere forundt at forny Pengeteorien paa en klar og koncis Maade, skyldes det først og fremmest Franskmændenes af den økonomiske Disciplins Tilknytning til de juridisk-administrative Discipliner paavirkede Arbejds metode²⁾. Franskmændene er Empirister, der gaar løs paa deres Materiale uden klare Arbejdshypoteser, hvorved der kommer et udflydende Præg over deres Forfatterskaber. Begreberne Statik og Dynamik, der maaske anvendes overdrevent andre Steder, er saa godt som ukendt hos de Teoretikere, der er nævnt ovenfor. Deres Analyser er kasuistiske og lidet afklarede, og det blev derfor en ren Teoretiker som Wicksell, der lagde Grunden til en entydig Penge- og Kreditteori og dermed til en Konjunkturteori. Det er i Betoningen af Indkomststrømmens Forløb og Anvendelse gennem Enkeltindividernes mer eller mindre økonomisk motiverede Opførsel overfor givne Ændringer i Penge- og Kreditvolumen, at fransk teoretisk Forskning i Efterkrigstiden har givet nye Bidrag til den økonomiske Forskning.

¹⁾ Jvfr. *Hayek's Program* i »Prices and Production« (1931) p. 4: »Not the least harmful effect of this theory (Kvantitets-Teorien) is the present isolation of the theory of money from the main body of general economic theory«.

²⁾ Jvfr. ovenfor om *Simiand*.

INTERNATIONAL LITTERATUROVERSIGT

Udenlandske økonomiske Skrifter, indkøbte af det kgl. Bibliotek (Kgl.), Universitetets økonomisk-statistiske Laboratorium (St. L.), og Handelshøjskolens Bibliotek (H.) i Tiden 1. December 1939—1. Januar 1941, og vigtigere Afhandlinger i de nævnte Institutioners udenlandske videnskabelige Fagskrifter i samme Tidsrum¹⁾.

1. NATIONALØKONOMIENS TEORI.

Akerman, Johan: Økonomisk kausalitet. Malmö 1936. (St. L.)

— Økonomisk teori I, de økonomiska kalkylerna. Lund 1939. (St. L.)

— Das Problem der socialökonomischen Synthese. Lund 1938. (St. L.)

Brinkmann, C.: Gustav Schmoller und die Wirtschaftslehre. Stuttg. 1937. (Kgl.)

Cournot, Augustin: Recherches sur les principes mathématique de la théorie des richesses. Paris 1938. (St. L.)

Fisher, Irving: Mathematical investigations in the theory of value and prices. Lond. 1925. (St. L.)

Hall, R. L.: The economic system in a socialist state. Lond. 1937. (St. L.)

Hicks, J. R.: Value and capital. Oxf. 1939. (Kgl.)

Lindahl, E.: Studies in the theory of money and capital. Lond. 1939. [The Library of Economics. Lond. Section 2. New Works, 1]. (St. L.), (Kgl.) og (H.)

Margat, A. W.: The theory of prices. Vol. I. Lond. 1938. (Kgl.)

Strigl, R. V.: Einführung in die Grundlagen der Nationalökonomie. Wien 1937. (Kgl.)

Tautscher, Carl A.: Ernst Ludwig Carl (1682—1743), der Begründer der Volkswirtschaftslehre. Jena 1939. (Kgl.)

¹⁾ American Economic Review (A. E. R.), S. L. og Kgl. Economic Journal (E. J.), S. L. II. og Kgl. Econometrica (Ectr), S. L. Economica (Ec.), S. L. og H. Økonomisk Tidsskrift (Ek. T.), S. L., H. og Kgl. Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (J. f. N. S.), S. L. og Kgl. Journal of Political Economy (J. P. E.), S. L. og Kgl. Journal of the Royal Statistical Society (J. R. S. S.), S. L. Nordisk Tidsskrift for Teknisk Økonomi (T. Ø.), S. L. og H. Quarterly Journal of Economics (Q. J. E.), S. L. Review of Economic Studies (R. E. S.), S. L. Revue d'Economie Politique (R. d'E. P.), Kgl. Schmoller's Jahrbuch (Sch.), Kgl. Statsvetenskaplig Tidsskrift (Stv. T.), S. L. og Kgl. Statsøkonomisk Tidsskrift (St.-ø. T.), S. L., H. og Kgl. Zeitschrift für Nationalökonomie (Z. f. N.), S. L. og Kgl. og Weltwirtschaftliches Archiv (W. A.), S. L., Kgl. og H.

Paa Grund af Forholdene har det ikke været muligt at faa samtlige Tidsskrifter med. Saaledes mangler hele Aargang 1940 af Review of Economic Studies og Zeitschrift für Nationalökonomie og desuden Economic Journal for Sept. 1940 og Revue d'Economie Politique fra og med 1940 Hefte 3.

- Amoroso, L.*: The transformation of value in the productive process. Ectr. Jan. 1940.
- Backmann, I.*: The causes of price inflexibility. Q. J. E. Maj 1940.
- Bloch, H. S.*: Carl Menger: the founder of the Austrian School. J. P. E. Juni 1940.
- Bronfenbrenner, M.*: Applications of the discontinuous obligopoly demand curve. J. P. E. Juni 1940.
- Clark, J. M.*: Toward a concept of workable competition. A. E. R. Juni 1940.
- Copeland, M. A.*: Competing products and monopolistic competition. Q. J. E. November 1940.
- Czikós-Nagy, Bela*: Theorie des Dualismus der Ökonomie und der Wirtschaft. Sch. 1940, Heft 2.
- Denis, H.*: Le sens et la portée du principe des coûts comparés. R. d'E. P. Jan.-Febr. 1940.
- Douglas, P. H. and G. Gunn*: Further measurements of marginal productivity. Q. J. E. Maj 1940.
- Edson, A. W.*: A suggestion for notation in mathematical economics. Q. J. E. Nov. 1939.
- Ellsworth, P. T.*: A comparison of internationale trade theories. A. E. R. Juni 1940.
- Eucken, Walter*: Der Wirtschaftsprozess als zeitlicher Hergang. Z. f. N. S. August 1940.
- Wissenschaft im Stile Schmollers. W. A. November 1940.
- Gestrich, Hans*: Kredittheorie und Wirklichkeit. W. A. September 1940.
- Goumas, L.*: Zur volkswirtschaftlichen Orientierung der Begriffe Bedürfnis und Bedürfnisbefriedigung. Z. f. N. S. Maj 1940.
- Gross, G. A.*: Das Rentabilitätsprincip. Grundsätzliches zur Kapitalzins-theorie Walter Euckens. J. f. N. S. Juli 1940.
- v. Hayek, F. A.*: Socialist calculation: the competitive »solution«. Ec. Maj 1940.
- Helander, Sven*: Zur Theorie des imperialistischen Verkehrs. Sch. 1940, Heft 5.
- Henderson, A. M.*: A further note on the problem of bilateral monopoly. J. P. E. April 1940.
- Hicks, J. R.*: The foundation of welfare economics. E. J. Dec. 1939.
- The valuation of the social income. Ec. Maj 1940.
- Ise, John*: Monopoly elements in rent. A. E. R. Marts 1940.
- Keynes, J. M.*: The concept of national income. E. J. December 1939.
- Knight, F. H.*: What is truth in economics? J. P. E. 1940 Nr. 1.
- Kozlik, A.*: Conditions for demand curves whose curves of total revenue, consumers' surplus, total benefit, and compromise benefit are convex. Ectr. Juli 1940.
- Lazere, M.*: Welfare economics a misnomer. A. E. R. Juni 1940.
- Leland, J. L.*: Interest rates: long-term vs. short-term. Ectr. Juli 1940.
- Leontief, W.*: The theory of limited and unlimited discrimination. Q. J. E. Maj 1940.
- Liefmann-Keil, Elisabeth*: Leibniz und Cournot. Z. f. N. Dec. 1939.
- Theoretische Probleme der direkten Auslandsinvestierung. Z. f. N. S. Sept. og Okt. 1940.

- Lutz, F. A.*: The structure of interest rates. Q. J. E. November 1940.
- Manoïlesco, Mihail*: Pour un vocabulaire international de la science économique. Essai de définition de ses trois notions axiales: utilité, valeur, richesse. R. d'E. P. 1939, No. 5/6.
- Die theoretische Problematik des Aussenhandels. Synthese — Beweisführung — Polemik. W. A. Januar 1940.
- Mund, Vernon A.*: The »freight allowed« method of price quotation. Q. J. E. Februar 1940.
- Møller, Hans*: Die Grenzkosten als Grundlage der Preispolitik der Betriebe. Z. f. N. December 1939.
- Neisser, H.*: A note on Pareto's theory of production. Ectr. Juli 1940.
- Nieby, K. H.*: The need for a concept of value in economic theory. Q. J. E. Februar 1940.
- Norris, Ruby Turner*: The analysis of demand. Q. J. E. November 1939.
- Schmidt, L. B.*: Internal commerce and national economy. J. P. E. December 1939.
- Schorer, Edgar*: Das Sensibilitätsprincip. Z. f. N. S. Februar 1940.
- Smithies, A.*: Equilibrium in monopolistic competition. Q. J. E. November 1940.
- and *L. J. Savage*: A dynamic problem in duopoly. Ectr. April 1940.
- Stackelberg, Heinrich v.*: Die Grundlagen der Nationalökonomie. Nach dem gleichnamigen Buch von Walter Eucken. W. A. Marts 1940.
- Stahle, H.*: Elasticity of demand and social welfare. Q. J. E. Februar 1940.
- Stolper, W. F.*: The possibility of equilibrium under monopolistic competition. Q. J. E. Maj 1940.
- Welinder, Carsten*: Grundzüge einer dynamischen Inzidenstheorie. W. A. Jan. 1940.
- Vleugels, Wilhelm*: Volkswirtschaftslehre als Lehre von der geschichtlichen Wirklichkeit der Wirtschaft. Zu Walter Euckens neuem Werk »Die Grundlagen der Nationalökonomie«. Z. f. N. E. Nov. 1940.
- Wolfe, A. B.*: »Full utilization« equilibrium, and the expansion of production. Q. J. E. August 1940.
- v. Zwiedineck-Südenhorst, Otto*: Entwicklung und Fortschritt in der nationalökonomischen Theorie Frankreichs. Z. f. N. S. Januar 1940.

2. PENGE OG BANKVÆSEN.

- The effect of the war on America's idle men and idle money. Ed. by J. A. Krout. [New York. Academy of political science. Columbia University. Vol 18, nr. 4]. 1939. (Kgl.)
- Föhl, C.*: Geldschöpfung und Wirtschaftskreislauf. Münch. 1937. (Kgl.)
- Glembin, Herbert*: Theorie und Technik der Konversionen. Jena 1838. (Probleme der Weltwirtschaft 64). (H.)
- Hawtrey, R. G.*: A century of bank rate. Lond. 1938. (St. L.) og (H.)
- Kalveram, Wilhelm*: Bankbetriebslehre. Berl. 1939. (H.)
- Keynes, J. M.*: How to pay for the war. A radical plan for Chancellor of the Exchequer. Lond. 1940. (Kgl.)
- Krishna, V. S.*: Goldverteilung und Güterpreise. Lpz. u. Wien 1937. [Wiener Staats- u. rechtswissenschaftliche Studien. Bd. 26]. (Kgl.)

- Mann, F. A.*: The legal aspect of money. Lond. 1938. (Kgl.)
Müller, C.-H.: Grundriss der Devisenbewirtschaftung. Berl. 1939. (Kgl.)
Nussbaum, A.: Money in the law. Chic. 1939. (Kgl.)
Pecora, P.: Wall Street under oath. The story of our modern money-changers. Lond. 1939. (Kgl.)
Pfeiffer, Fritz-Herbert: Bankenkrise und Bankenreorganisation in Belgien. Würzburg 1939. (H.)
Robertson, D. H.: Money. Lond. 1937. (Kgl.)
Saulnier, R. J.: Contemporary monetary theory. N. York 1938. (Kgl.)
Schmidt, Hermann: Die Struktur der französischen Bankwirtschaft. Jena 1940. (Probleme der Weltwirtschaft 66). (H.)
Stucken, R.: Deutsche Geld- und Kreditpolitik. Hamb. 1937. (Kgl.)
Tideman, F.: Helsingfors börs 1912—1937. Helsingfors 1937. (Kgl.)
Wagemann, E.: Wo kommt das viele Geld her? Geldschöpfung und Finanzlenkung im Kriege. Düsseldorf 1940. (Kgl.)
Weber, Adolf: Depositenbanken und Spekulationsbanken. Ein Vergleich des deutschen und englischen Bankwesens. 4. bearb. Aufl. München 1938. (H.)
Weber, A.: Geld, Banken und Börsen. Lpz. 1939. (H.)

-
- Andrae, Wilhelm*: Die Bedeutung von Geld und Gold für die Fruchtbarkeit der Wirtschaft. Z. f. N. S. April 1940.
Balogh, T.: Foreign exchange and export trade policy. E. J. Marts 1940.
Bernstein, E. M.: Exchange rates under the gold standard. J. P. E. Juni 1940.
Brown, H. G.: Objections to the 100 per cent reserve plan. A. E. R. Juni 1940.
Dickens, P. D.: Criteria for determining the creditor-debtor position of a country. J. P. E. December 1939.
Egle, W.: The spreading of the goldpoints as a means of controlling the movement of foreign short-term balances. J. P. E. December 1939.
Einzig, P.: The unofficial market in sterling. E. J. Dec. 1939.
Ellis, Howard S.: Exchange control in Austria and Hungary. Q. J. E. November 1939. Suppl.
 — Exchange control in Germany. Q. J. E. August 1940.
Goodbar, Joseph E.: Die funktionellen und strukturellen Grundlagen eines stabilen Bankwesens. W. A. Marts 1940.
Graham, Frank D.: Achilles' heels in monetary standards. A. E. R. Marts 1940.
Hohlfeld, Hans Herbert: Kriegsfinanzierung und Kreditwirtschaft. W. A. Maj 1940.
 — Sterbende Goldwährung. W. A. November 1940.
Horsefield, J. H.: The bank and its treasure. Ec. Maj 1940.
Husband, W. H.: Interest rates for home financing. A. E. R. Juni 1940.
Madrow, Nicola: Die Versorgung der Landwirtschaft mit Notenbankkrediten in den Agrarstaaten. W. A. September 1940.
Malterud, Otto Chr.: Norsk penge- og valutapolitik. (St.-ø. T.) 1940, Hefte 4.
Miller, Henry S.: Italian monetary policies and Fascism. A. E. R. Sept. 1940.

- Neubauer, Julius*: Das Problem der Kriegsfinanzierung und die Fragen der Vor- und Nachkriegsfinanzierung. W.A. November 1940.
- Niebye, Karl H.*: Some dynamic aspects of mercantile concepts of money. Sch. 1940. Heft 4.
- Pallauf, Johannes*: Vom Werden und Sein des Geldes. Sch. 1939, Heft. 6.
- Scultz, T. W.*: Capital rationing, uncertainty, and farm-tenancy reform. J. P. E. Juni 1940.
- Simmons, E. C.*: Treasury deposits and excess reserves. J. P. E. Juni 1940.
- Thomas, R. G.*: 100 per cent money — the present status of the 100 per cent plan. A. E. R. Juni 1940.
- Wilbrandt, Robert*: Vom automatischen zum manipulierten Geldwesen. Sch. 1940. Heft 4.
- Vining, Rutledge*: A process analysis of bank credit expansion. Q. J. E. August 1940.

3. KONJUNKTURER.

- Abel, W.*: Agrarkrisen und Agrarkonjunktur in Mitteleuropa vom 13. bis zum 19. Jahrhundert. Berl. 1935. (Kgl.)
- Beiträge zur Konjunkturlehre. Festschrift zum zehnjährigen Bestehen des Instituts für Konjunkturforschung. Mitarbeiter: Ch. J. Bullock, F. Vito m. fl. Hamb. 1936. (Kgl.)
- Binder, Paul*: Die Schalthebel der Konjunktur. Kaufkrafteinsatz und Kaufkraftstilllegung als Bestimmungsgründe des Volkseinkommens. München 1939. (H.)
- Haberler, Gottfried von*: Högkonjunktur och depression. Sthlm. 1940. (St. L.)
- Montgomery, Arthur*: Hur Sverige övervann depressionen 1930—1933. Sthlm. 1938. (St. L.)
- Schumpeter, J. A.*: Business cycles. Vol. I—II. N. York 1939. (Kgl.) og (H.).
- Werhahn, Peterheinz*: Kapitalexport und Schuldentransfer im Konjunkturverlauf. Jena 1937. (Probleme der Weltwirtschaft 60). (H.)

-
- Akerman, Gustaf*: Produktivitetsförsämring och inflationsrisk. Ek. T. 1940, Nr. 4.
- Akerman, Johan*: Konjunkturrella relationer mellan pris och kvantitet i Sveriges utrikeshandel 1920—1937. Ek. T. 1940, Nr. 2.
- Anderson, M. D.*: Employment, investment, and the multiplier. Ectr. Juli 1940.
- Barbarino, Otto*: Konjunkturstatistik und öffentliche Finanzen. Z. f. N.S. Sept. 1940.
- Bernstein, E. M.*: War and business cycles. A. E. R. Sept. 1940.
- Binder, Paul*: Investitionsmultiplikator oder Kaufkraftstilllegungsquote? T. Ø. April 1940.
- Caplan, Benjamin*: Reinvestment and rate of interest. A. E. R. Sept. 1940.
- Derksen, I. B. D.*: Long cycles in residential building: an explanation. Ectr. April 1940.

- Koopmans, T.*: The degree of damping in business cycles. Ectr. Jan. 1940.
- Kuznets, S.*: Schumpeter's business cycles. A. E. R. Juni 1940.
- Lachmann, L. M.*: A reconsideration of the Austrian theory of industrial fluctuations. Ec. Maj 1940.
- Machlup, Fritz*: Period analysis and multiplier theory. Q. J. E. November 1939.
- Meuldijk, J. Jr.*: Der englische Schiffbau während der Periode 1870—1912 und das Problem des Ersatzbaues. W. A. November 1940.
- Michelsen, Albert*: Die Bedeutung von Kaufkraft- und Zinssatzveränderungen für die Konjunkturpolitik. W. A. November 1940.
- Pribram, K.*: Residual, differential, and absolute urban ground rents and their cyclical fluctuations. Ectr. Jan. 1940.
- Reed, H. L.*: Economists on industrial stagnation. J. P. E. April 1940.
- Samuelson, A.*: A synthetis of the principle of acceleration and the multiplier. J. P. E. 1939. No. 6.
- Timm, Herbert*: Über die Gefahr einer allgemeinen Unterbeschäftigung. Sch. 1940, Heft. 2.
- Welinder, Carsten*: Hayek och »Ricardoeffecten«. E. K. T. 1940, Nr. 1.

4. ERHVERVSPOLITIK.

- Brückner, Herbert*: Bedarf und Versorgung des skandinavischen Kohle- und Koksmarktes. Jena 1938 (Probleme der Weltwirtschaft 61). (H.)
- Bösselmann, K.*: Die Entwicklung des deutschen Aktienwesens im 19. Jahrhundert. Berl. 1939. (Kgl.)
- Clark, S. D.*: The Canadian manufacturers association. [University of Toronto. Studies, History and economics series Vol. 7]. Toronto 1939. (Kgl.)
- Coudray, J. et L. Maure*: Éléments de commerce. 5 éd. Par. 1937. (H.)
- East, R. A.*: Business enterprise in the American revolutionary era. N. York 1938. (Kgl.)
- Economic nationalism, trade barriers and the war. Ed. by J. A. Krout. New York 1940. [Academy of political science, Columbia university. Proceedings. Vol. 19, Nr. 1.] (Kgl.)
- Gaskill, Nelson B.*: The regulation of competition. N. York and London 1936. (St. L.)
- Gegenwartsfragen der Wirtschaftswissenschaft. Hrsg. v. E. Hunke und E. Wiskemann. Berlin 1939. (Kgl.)
- Heckscher, Eli F.*: Till belysning af järnvägarnas betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling. Sthlm. 1907. (St. L.)
- Heuser, H.*: Control of international trade. Lond. 1939. (H.)
- Langheuser, Kurt*: Valorisationen. Eine Studie über ihre Methoden und Wirkungen. Frankfurt a. M. 1935. (H.)
- Petersen, Erling*: Memorandum on the repercussions of modern commercial policies on economic conditions in Norway. Paris 1939. (St. L.)
- Pigou, A. C.*: The political economy of war. Lond. 1940. (Kgl.)
- Procopé, H. J.*: Riktlinjer i internationell och nordisk handelspolitik. Sthlm. 1935. (Kgl.)

- Schiller, K.*: Marktregulierung und Marktordnung in der Weltagrarswirtschaft. Jena 1940 (Probleme der Weltwirtschaft 67). (Kgl.) og (H.)
- Schweigmann, F.*: Die dänische Industriewirtschaft. Hamb. 1940. [Aus Hansischem Raum. Schriftenreihe der Hansischen Gilde. Hamburg. Bd. 12]. (Kgl.)
- Tschierschky, S.*: Kartell-Organisation. Berl. 1928. (St. L.)
- Warriner*: Combines and rationalisation in Germany 1924—28. Lond. 1931.
- Veblen, T.*: Imperial Germany and the industrial revolution. Lond. 1939. (Kgl.)
- Welk, William G.*: Fascist economic policy. An analysis of Italy's economic experiment. Harvard 1938. (Kgl.)
- Fascist economic policy. Cambr. 1938. (Harvard economic series). (Kgl.)
- Wiedenfeld, Kurt*: Die Eisenbahn im Wirtschaftsleben. Berl. 1938. (H.)
-
- Albrecht, G.*: Methoden und Mittel der gewerblichen Güterbewirtschaftung in der deutschen Kriegswirtschaft. Z. f. N. S. September 1940.
- Beckett, Grace*: The effect of the reciprocal trade agreements upon the foreign trade of the United States. Q. J. E. November 1940.
- The problem of reclassification in the reciprocal trade agreements. J. P. E. April 1940.
- Beyer-Arnesen, Knut*: og *Hans Gröner*: Offentlig prisregulering. — Formaalsystem og virkninger. St.-ø. T. 1940, Hefte 3.
- Bronfenbrenner, M.*: The Cobb-Douglas function and trade-union policy. A. E. R. Dec. 1939.
- Bronfenbrenner, M.* and *Poul H. Douglas*: Cross-section studies in the Cobb-Douglas function. J. P. E. December 1939.
- Buchanan, Norman S.*: The economics of corporate reorganisation. Q. J. E. November 1939.
- Carlson, Sune*: Prisövervakning och kostnadsberäkning under en avspärrningskris. Ek. T. 1939, Nr. 4 og 1940, Nr. 2.
- Heckscher, Eli F.*: Den svenska järnhanterings ekonomiska historia i fågelperspektiv. Ek. T. 1940, Nr. 1.
- Hoffmann, Walther*: Probleme der englischen Kriegsfinanzierung. W. A. Maj 1940.
- Homan, Paul T.*: Notes on the anti-trust law policy. Q. J. E. November 1939.
- Jecht, Horst*: Stand und Probleme der deutschen Kriegsfinanzierung. W. A. Maj 1940.
- Joder, D.*: Economic changes and industrial unrest in U. S. J. P. E. April 1940.
- Kapp, K. W.*: Economic regulation and economic planning: a theoretical classification of different types of economic control. A. E. R. Dec. 1939.
- Kock, Karin*: Hur skall kriget betalas? Ek. T. 1940, Nr. 2.
- Kristensson, Robert*: Aktuelle problemer i prispolitikken. St.-ø. T. 1940, Hefte 1—2.
- Neal, A. C.*: The »Planning Approach« in public economy. Q. J. E. 1940, No. 2.
- Ohlin, Bertil*: Produktionsmöjligheternas utnyttjande under partiell avspärrning. Ek. T. 1940, Nr. 3.

- Pitigliani, F. R.*: The development of Italian cartels under fascism. J. P. E. Juni 1940.
- Preinreich, G. A. D.*: The economic life of industrial equipment. Ectr. Jan. 1940.
- Rittershausen, Heinrich*: Die staatliche Preispolitik auf den deutschen Hauptmärkten der Gegenwart. W. A. November 1940.
- Schorer, Edgar*: Autarkie — eine neue Form der Weltwirtschaft. W. A. September 1940.
- Unsichtbare Preiswellen. Z. f. N. S. Dec. 1940.
- Sinding, Thomas*: Norsk økonomisk politik under denne krig. St.-ø. T. 1940, Hefte 1—2.
- Sweezy, M. Y.*: German corporate profits: 1926—1938. Q. J. E. Maj 1940.
- Wilson, G. L. and J. R. Rose*: Recent trends in public utility regulation. A. E. R. Dec. 1939.
- Viner, Jacob*, Short and long view in economic policy. A. E. R. March 1940.

5. SOCIALPOLITIK.

- Betänkande avg. av sakkunniga för utredning rörande Västernorrlands läns försörjningsmöjligheter. Sthlm. [Statens offentliga utredningar 1939. Socialdepartementet]. (Kgl.)
- Betänkande med förslag til ändring i lagen om förenings- och förhandlingsrätt, avgivet av inom Socialdepartementet tillkallad sakkunnig. Sthlm. 1939. [Statens offentliga utredningar. Socialdepartementet]. (Kgl.)
- Betänkande med utredning och förslag rörande till godoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler. Sthlm. 1939. [Statens offentliga utredningar 1939. Socialdepartementet]. (Kgl.)
- Facilities for the use of workers' leisure during holidays. [International labour office. Studies and reports, Ser. G. Nr. 5]. Geneva 1939. (Kgl.)
- Hohman, Helen Fisher*: Old age in Sweden. Washington 1940. (St. L.)
- Mc Dougall, F. L.*: Föda och välbefinnande. Sthlm. 1939. (St. L.)
- Promemoria rörande bostadsbyggnadsverksamheten och bostadsförsörjningen, av Bostadssociala utredningen. Sthlm. 1939. [Statens offentliga utredningar. Socialdepartementet].
- Rationaliseringsutredningens betänkande, Del I: Motov och förslag. Sthlm. 1939. Del II: Verkställda undersökningar. Sthlm. 1939. (St. L.)
- Reddaway, W. B.*: The economics of a declining population. Lond. 1939. (St. L.)
- Sommarin, E.*: Befolkningsfrågan och jordbruket. Lund 1935. (Kgl.)

-
- Arndt, Paul*: Das Lohngesetz des Feudalismus. Sch. 1940, Heft 5.
- Bissell, R. M. Jr.*: Price and wage policies and the theory of employment. Ectr. Juli 1940.
- Ezekiel, M.*: Productivity, wage rates and employment. A. E. R. Sept. 1940.
- Fisher, W. E.*: Union wage and hour policies and employment. A. E. R. Juni 1940.
- Fleming, J. Marcus*: Secular unemployment. Q. J. E. November 1939.

- Humphrey, D. D.*: Alleged »additional workers« in the measurement of unemployment. J. P. E. Juni 1940.
- Liwchen, R.*: Niveau de vie des ouvriers allemands en 1927 et en 1937. R. d'E. P. Jan.—Febr. 1940.
- Mac Dougall, G. D. A.*: Inter-war population changes in town and country. J. R. S. S. 1940, part 1.
- Parrish, J. B.*: Women in the nation's labor market. Q. J. E. Maj 1940.
- Quensel, Carl-Erik*: Landsbygdens avfolkning och flykten från jordbruket. Ek. T. 1940, Nr. 3.
- Ruggles, Richard*: The relative movements of real and money wage rates. Q. J. E. November 1940.
- Rydberg, Helge*: En studie över anställningsfaktorernas inverkan på lönen. Stv. T. 1940, Häft. 3—4.
- Schorer, Edgar*: Qualitative Bevölkerungsprobleme. Sch. 1940, Heft 3.
- Spengler, J. J.*: Population movements and economic equilibrium in the United States. J. P. E. April 1940.
- Sweezy, A. R.*: Population growth and investment opportunity. Q. J. E. November 1940.
- Thorndike, E. L.*: The variation in wage-ratios. Q. J. E. Maj 1940.
- Underhill, H. F.*: Recent Canadian labor relations legislation. J. P. E. Juni 1940.

6. OFFENTLIGE FINANSER.

- v. Eheberg-Boesler*: Grundriss der Finanzwissenschaft. 8. umarb. Aufl. Leipzig 1939. (St. L.)
- Földes, Béla*: Finanzwissenschaft. 2. Aufl. Jena 1927. (St. L.)
- Lotz, W.*: Finanzwissenschaft. 2. umarb. Aufl. Tüb. 1931. (St. L.)
- Myrdal, Gunnar*: Finanspolitikens ekonomiska verkningar. (St. L.)

-
- Bullers, J. Keith*: Discriminatory effects of the annual computation of the corporation income tax. Q. J. E. November 1939.
- Holden, G.*: Rationing and exchange control in British war finance. Q. J. E. 1940, No. 2.
- Petersen, Erling*: Realøkonomiske og pengetekniske sider ved statsbudgettet. St.-ø. T. 1940, Hefte 3.

7. STATISTIK (TEORI OG BESKRIVELSE).

- Frisch, Ragnar*: Statistical confluence analysis by means of complete regression system. Oslo 1934. (St. L.)
- Hoffmann, W.*: Wachstum und Wachstumsformen der englischen Industriewirtschaft von 1700 bis zur Gegenwart. Jena 1940 (Probleme der Weltwirtschaft 63). (Kgl.) og (H.)
- Koller, S.*: Graphische Tafeln zur Beurteilung statistischer Zahlen. Dresden 1940. (St. L.)
- Lyle, Alan*: Die Industrialisierung Norwegens. Jena 1939 (Probleme der Weltwirtschaft 65).

- Mc Laughlin, Glenn M.*: Growth of American manufacturing areas. A comparative analysis with special emphasis on trends in the Pittsburgh district. Publ. by the Bureau of business research, University of Pittsburgh. Pittsburgh c. 1939. (H.)
- Mises, R. V.*: Wahrscheinlichkeit, Statistik und Wahrheit. Wien 1936. (Kgl.)
- Müller, Johannes*: Theorie und Technik der Statistik. (Ein Grundriss für Studium und Praxis). Jena 1927. (St. L.)
- Pechartschek, Karl*: Neugestaltung der Industriestatistik. Eine wehrwirtschaftliche Forderung. Berlin 1939. (H.)
- Schlote, W.*: Entwicklung und Strukturwandlungen des englischen Aussenhandels von 1700 bis zur Gegenwart. Jena 1938 (Probleme der Weltwirtschaft 62). (Kgl.)
- Yule and Kendall*: An introduction to the theory of statistics. 11. Udgave. Lond. 1937.

-
- Bartlett, M. S.*: The present position of mathematical statistics. J. R. S. S. 1940, part 1.
- Kalecki, M. and B. A. Tew*: A new method of trend elimination. Ectr. April 1940.
- Madlé, Arnold*: Wirtschaftsordnung und Statistik. Z. f. N. Dec. 1939.
- Rhodes, E. C.*: Population mathematics I. J. R. S. S. 1940, part 1.
- Sarle, C. F.*: The possibilities and limitations of objective sampling in strengthening agricultural statistics. Ectr. Jan. 1940.
- Tout, H.*: Statistical note on family allowances. E. J. 1940, No. 197.
- Wald, A.*: The approximate determination of indifference surfaces by means of Engel curves. Ectr. April 1940.
- Wishart, J.*: Some aspects of the teaching of statistics (with discussion). J. R. S. S. 1939, part IV.

8. DRIFTSØKONOMI.

- Altmann, Hans*: Die Zusammenarbeit des Luftverkehrs mit anderen Verkehrszweigen. Berl. 1939 (Neue deutsche Forschungen 14). (H.)
- Bergler, Georg und Ludwig Erhard*: Marktwirtschaft und Wirtschaftswissenschaft. Eine Festgabe aus dem Kreise der Nürnberger Schule zum 60. Geburtstag von Wilhelm Vershofen. Berl. 1939. (H.)
- Bliss, Charles A.*: The structure of manufacturing production. N. York 1939 (Publications of the National Bureau of Economic Research No. 36). (H.)
- Bores, Wilhelm*: Konsolidierte Erfolgsbilanzen und andere Bilanzierungsmethoden für Konzerne und Kontrollgesellschaften. Lpz. 1935. (Veröffentlichungen der Schmalenbach-Vereinigung 4). (H.)
- Camman, E. A.*: Basic standard costs. N. York 1932. (H.)
- Choinowski, A., Herbert Mende und Z. Warlimont*: Grössere Wirtschaftlichkeit durch geordnetes Rechnungswesen und Betriebsuntersuchungen. Hrsg. vom R. K. W. Lpz. 1937. (R. K. W.-Veröffentlichungen 101). (H.)
- Enderlen, Elise*: Nominale und reale Bilanz. Stuttgart. 1936. (H.)
- Fischer, G.*: Betriebswirtschaftslehre. Lpz. 1935. (H.)

- Hauch, Wilhelm Chr.*: Bilanztheorien. Eine rechnerische Grundlegung. Bühl-Baden 1933 (Wirtschaftswissenschaft — Wirtschaftspraxis 1.) (H.)
- Jores, Artur*: Bilanzkritik. 3. bearb. Aufl. Stuttg. 1937. (H.)
- Keller, Max Leo*: Der Betriebsvergleich. St. Gallen 1938. (H.)
- Koch, Wilhelm*: Kurzfristige Erfolgsrechnung und Standardkostenrechnung. Würzburg 1939. (H.)
- le Coutre, Walter*: Praxis der Bilanzkritik. Berl. 1926. (Bücherei für Bilanz und Steuern 14). (H.)
- Mahlberg, Walter*: Der Tageswert in der Bilanz. Lpz. 1925. (Betriebswirtschaftliches Archiv 1, 2). (H.)
- Mason, P.*: Principles of public-utility depreciation. Chic. 1937. [American accounting association]. (Kgl.)
- Michel, Eduard*: Handbuch der Plankostenrechnung. 2. Aufl. Berl. 1941. [d. v. s. 1940]. (H.)
- Nertinger, Josef*: Betriebsvergleich und Betriebsanalyse. Stuttg. 1939. (Betriebszahlen auswerten 3). (H.)
- Rieger, Wilhelm*: Schmalenbachs dynamische Bilanz. Eine kritische Untersuchung. Stuttg. 1936. (H.)
- Ritter, Ewald*: Die kaufmännische Budgetrechnung. Was leistet sie für Planung und Kontrolle im Betriebe. Lpz. 1939. (H.)
- Schnettler, Albert*: Das Rechnungswesen industrieller Betriebe. 3. Aufl. Berlin 1939. (H.)
- Der Zins im Wirtschaftsbetrieb. Stuttg. 1939. (H.)
- Schäfer, Erich*: Grundlagen der Marktforschung, Marktuntersuchung und Marktbeobachtung. 2. bearb. Aufl. von Grundlagen der Marktbeobachtung. Nürnberg 1940. (H.)
- Spieß, W.*: Die Betriebswissenschaft des Eisenbahngütertarifs. Berl. 1939. (H.)
- Steinmann, Helmut*: Die Plankostenrechnung. Darstellung der Methode, Beurteilung ihrer Anwendbarkeit und Untersuchung der in ihr enthaltenen Möglichkeiten. Berl. 1939. (Neue deutsche Forschungen, Abteilung Betriebswirtschaftslehre 16). (H.)
- Sällfors, Tarras*: Arbetsstudier inom industrien. På uppdrag av Sveriges Industriförbund och Ingeniörvetenskapsakademiens kommitte för arbetsstudier. Sth. 1939. (H.)
- Weigmann, W.*: Selbstkostenrechnung und Preispolitik in der Industrie. Lpz. 1939. (H.)
- Vershofen, Wilhelm*: Handbuch der Verbrauchsforschung. Erster Band: Grundlegung. Berl. 1940. (H.)
- Wahl, Karl Hermann*: Lagerkontrolle im Einzelhandel. Zürich 1933. (H.)
- Walb, Ernst*: Kaufmännische Betriebswirtschaftslehre. Lpz. 1938. (H.)

Ashton, H.: Railroad costs in relation to the volume of traffic. A. E. R. Juni 1940.

Hellern, B.: Industriens behov for produksjonsteknisk forskning. T. Ø. Desember 1940.

- Herches, H. H.*: Ueber die Beziehungen zwischen Finanz- und Betriebs-Buchführung im Rahmen des industriellen Rechnungswesens. T. Ø. December 1940.
- Hintner, Otto*: Entwicklung und Stand des deutschen Revisions- und Treuhandwesens. Sch. 1940, Heft. 5.
- Kristensson, Robert*: Om planeringens ekonomi. T. Ø. April 1940.
- Sethne, Mogens*: Vurdering av igangsetnings- og prøvedriftsomkostninger i industriens regnskapsvesen. T. Ø. April 1940.
- Svennitson, Ingvar*: Ersättningsproduktionens ekonomiska förutsättningar. Ek. T. 1940, Nr. 40.

9. SOCIOLOGI.

- Briem, E.*: Antisemitismen genom tiderna. Sthlm. 1940. (Kgl.)
- The Church and the state.* Ed. by K. G. Grubb. The Tambaram Madras series. Vol. VI. Lond. 1939. (Kgl.)
- Croner, Fritz*: De svenska privatanställda, en sociologisk studie. Sthlm. 1939. (St. L.)
- The economic basis of the Church.* Compiled by J. M. Davis. The Tambaram Madras Series Vol. V. Lond. 1939. (Kgl.)
- Geiger, A.*: Die indoarische Gesellschaftsordnung. Grundlagen und Aufbau. Tüb. 1939. (Kgl.)
- Gihl, Torsten*: Neutralitetsproblem. Sthlm. 1938. (St. L.)
- Hessler, C. A.*: Engelsk statsliv. Ett perspektiv. Sthlm. 1940. (Kgl.)
- Hägerström, A.*: Socialfilosofiska uppsatser. Med inledning av M. Fries. Sthlm. 1939. (Kgl.)
- Jennings, W. I.*: Parliament. Cambr. 1939. (Kgl.)
- Laski, H. J.*: The danger of being a gentleman and other essays. Lond. 1939. (Kgl.)
- Milleis, B.*: Der Staat des hohen Mittelalters. Grundlinien einer vergleichenden Verfassungsgeschichte des Lehnzeitalters. Weimar 1940. (Kgl.)
- Neumark, F.*: Neue Ideologien der Wirtschaftspolitik. Lpz. u. Wien 1936. [Wiener Staats- u. rechtswissenschaftliche Studien. Bd. 25]. (Kgl.)
- Parkes, I.*: The Jewish problem in the modern world. Lond. 1939. (Kgl.)
- Sarkar, B. K.*: The sociology of races, cultures and human progress. Studies in the relations between Asia and Eur-Amerika. Calc. 1939. (Kgl.)
- Schaefer, H.*: Staatsform und Politik. Untersuchungen zur Griechischen Geschichte des 6. u. 5. Jahrhunderts. Lpz. 1932.
- Sitermann, V.*: Die historische Tragik der sozialistischen Idee. Zürich 1939. (Kgl.)
- Skottsberg, Brita*: Der österreichische Parlamentarismus. [Diss.] Göteb. 1940. (Kgl.)
- Spiegelberg, B.*: Gesetz und Sittengesetz. Zür. 1935. (Kgl.)
- Tingsten, H.*: Regeringsmaktens expansion under och efter världskriget. Malmö 1930. (Kgl.)

-
- Hashagen, Justus*: Geschichtsphilosophie und Wirtschaftsphilosophie. Sch. 1940, Heft. 3.

10. ANDET.

- Bosman, G. C. R.*: The industrialization of South Africa. Middelburg 1938. (Kgl.)
- Cassel, Gustav*: I förnuftets tjänst. I. En ekonomisk självbiografi. Sthlm. 1940. (Kgl.)
- Corsten, H.*: Hundert Jahre deutscher Wirtschaft in Fest- und Denkschriften. Eine Bibliographie. Köln 1937. (Kölner bibliographische Arbeiten 2). (H.)
- Dickinson, H. D.*: Economics of socialism. Oxf. 1939. (Kgl.)
- Grüneberg, C. L.*: Der Sozialismus in Frankreich. Berl. 1936. (Kgl.)
- Handbuch der schweizerischen Volkswirtschaft I—II. Hrsg. v. d. Schweizerischen Gesellschaft. Bern 1939. (Kgl.)
- Henning, Richard*: Wege des Verkehrs. Lpz. c. 1939. (H.)
- Hoffmann, W.*: Stadien und Typen der Industrialisierung. Jena 1931. (Probleme der Weltwirtschaft). (Kgl.)
- Raw materials. (Royal Institute of International Affairs). Lond. 1939. (St. L.)
- Ridgeway, G. L.*: Merchants of peace. 20 years of business diplomacy through the International Chamber of Commers, 1919—1938. N. York 1938. (Kgl.)
- Sapper, K.*: Die Ernährungswirtschaft der Erde und ihre Zukunftsaussichten für die Menschheit. Stuttg. 1939. [Strömungen der Weltwirtschaft]. (Kgl.)
- Stolpe, Herman*: Tysklands krav på kolonier. Sthlm. 1939. (St. L.)
- Takekosti, Y.*: The economic aspects of the history of the civilisation of Japan. Vol. 1—3. Lond. 1930. (Kgl.)
- Twenty years of social welfare in the Czechoslovak republic. Prague 1938. [Social Institute of the Czechoslovak Republic]. (Kgl.)
-

NATIONALØKONOMISK FORENING

GENERALFORSAMLING NOVEMBER 1940

FREDAG den 8. November 1940 afholdt Foreningen sin aarlige Generalforsamling.

Efter Forslag af Formanden, Nationalbankdirektør C. V. *Bramsnæs*, valgtes Direktør i »Bikuben« *Jens Toftegaard* til Dirigent.

Formanden aflagde Beretning om Foreningens Virksomhed i Aaret 1939 og gennemgik Aarets Regnskab, hvoraf Eksemplarer var omdelt til Medlemmerne. Kassebeholdningen udgjorde ved Aarets Begyndelse Kr. 11,091.57. Saavel Foreningens Kontingent-indtægt som Tidsskriftets Abonnementsindtægt viste Fremgang, og desuden havde Tidsskriftet haft særlige Indtægter ved Salg af Særtryk og ved den i Aarets Løb foretagne Realisation af ældre Aargange til nedsat Pris. Paa den anden Side var Mødeudgifterne steget noget, bl. a. fordi man nu i Modsætning til tidligere havde maattet betale Leje af Lokale, og Tidsskriftet havde haft en særlig Udgift til Udgivelse af en Indholdsfortegnelse for Aargangene 1913—37. Det samlede Aarsresultat var et mindre Underskud, saaledes at Kassebeholdningen ved Aarets Udgang udgjorde Kr. 10,634.67. Udover denne Kassebeholdning ejede Foreningen 1500 Kr., som udgjorde en endnu ikke forbrugt Del af et Tilskud til Tidsskriftet fra Overretssagfører Zeuthens Mindelegat. Nationaløkonomisk Forenings Fond ejede den 31. December 1939 Obligationer til nominel Værdi Kr. 58,000 samt en Kassebeholdning paa Kr. 6,531.45. Fondens Renteindtægt var i 1939 Kr. 2840.55. Den havde ydet et Tilskud paa 800 Kr. til Socialøkonomisk Samfund til Dækning af Udgifterne ved Udgivelse af en Beretning om det nordiske Møde for yngre Økonomer, der i Foraaret 1939 blev afholdt i København.

Sparekassedirektør *Winkel Smith*, der paany havde vist Foreningen den Velvilje at revidere Regnskabet, havde forsynet det med følgende Paategning:

Jeg har gennemgaaet foranstaaende Regnskaber med tilhørende Bilag for 1939 for »Nationaløkonomisk Forening« og for »Nationaløkonomisk Fond« og har intet fundet imod Regnskaberne at erindre. Jeg har konstateret Tilstedeværelsen saavel af Kassebeholdningen den ³¹/₁₂ 1939 Kr. 10,643.67 + Kr. 1.500 som af de »Nationaløkonomisk Fond« tilhørende Aktiver.

København, den 11. Oktober 1940.

Winkel Smith.

Generalforsamlingen gav uden Bemærkninger Bestyrelsen Decharge for Regnskabet.

Dirigenten fremsatte paa den samlede Bestyrelses Vegne Forslag om Genvalg af Formanden, hvis treaarige Funktionstid var udløbet. Valget skete med Akklamation.

Af Bestyrelsens Medlemmer afgik efter Tur Professor, Dr. polit. *F. Zeuthen*, som genvalgtes, og Bankdirektør *Olaf Hedegaard*, der efter Lovene ikke kunde genvælges; efter at Formanden havde rettet en varm Tak til Bankdirektør Hedegaard for hans Arbejde i Foreningen, valgtes i hans Sted Bankdirektør *Oluf Nielsen*.

Bestyrelsen har derefter følgende Sammensætning: Nationalbankdirektør C. V. Bramsnæs, Formand, Ingeniør R. G. Andersen, Forretningsfører Josef Andersson, Kontorchef Ebbe Groes, Bankdirektør Oluf Nielsen, Direktør i »Bikuben« Jens Toftegaard og Professor, Dr. polit. *F. Zeuthen*.

Endelig genvalgtes Sparekassedirektør *Winkel Smith* til Revisor.

BOGANMELDELSER

Walter Eucken: DIE GRUNDLAGEN DER NATIONALÖKONOMIE. Gustav Fischer. 1940. 300 S.

Trods Forfatterens Benægtelse i Forordets første Linie er det en Bog, der handler om Metode, samtidig med at den fremdrager nogle Hovedpunkter vedrørende den økonomiske Virkelighed. Det er bl. a. Afstanden mellem den historiske og teoretiske Forskning, Eucken angriber, samt begge Retningers Uvirkelighed. Han vil naa helt frem til Dagliglivets Problemer, men ser iøvrigt her Videnskabens Opgave i at overvinde Dagliglivets interesse- og magtbetonede Meninger og Ideologier, hvad der synes at lykkes ham selv meget godt.

Han angriber Troen paa væsensforskellige historiske Perioder, der hver kan behandles som indadtil ensartede, hver efter sin tidsbundne Teori, og han hævder, at baade den klassiske Oldtid, Middelalderen og Nutiden hver for sig maa ses som en Samling af stærkt uensartede Tilfælde, samtidig med, at de alle kan forstaas som forskellige Kombinationer af de samme økonomiske Grundelementer.

Man vil i alle Perioder finde større eller mindre centralledede økonomiske Grupper og Grupper med Bytteøkonomi. Og hvor Bytteøkonomien hersker, vil man finde en Række forskellige Markedsformer paa henholdsvis Køber- og Sælgerside. Eucken interesserer sig ikke for alle Teoriens abstrakte Muligheder, men nævner som Former, der alle har spillet en væsentlig Rolle i Praksis baade i Fortid og Nutid, følgende: 1) Monopol, 2) Delmonopol (d. v. s. en Køber eller Sælger, der fører Prispolitik, og et Antal, der tager Prisen som givet), 3) Oligopol (flere, der hver for sig fører Prispolitik), 4) Del-Oligopol (do. samt et Antal, som ikke fører Prispolitik), 5) fri Konkurrence. Ved at kombinere de fem Typer paa henholdsvis Køber- og Sælgerside faas — som en Modifikation af Stackelbergs tilsvarende Skema — 25 Markedsformer, og tager man Hensyn til, at Tilgangen af ny henholdsvis Købere og Sælgere kan være aaben eller lukket, faas lige saa nydeligt 100 Rubrikker eller Skuffer. Forholdet kompliceres iøvrigt ved, at Tilgangen kan være mere eller mindre hæmmet, og dette paa mange Maader, og ved, at de enkelte Købere og Sælgere ligeledes paa mange forskellige Maader kan optræde mere eller mindre i Fællesskab. Andre »Formelementer«, som Eucken genfinder i forskellige Kombinationer i forskellige Perioder, vedrører Pengevæsenets Organisation (om Omsætningsmidlet tillige er Værdimaal, og i hvilket Omfang Pengene er Varer eller Skyldbeviser fra en betalende eller fra en Kreditgiver).

Den fortidige eller nutidige Virkelighed maa forstaas ved Hjælp af Teoriens Tankemodeller »Idealtyper« (i Modsætning til den økonomiske

Histories ofte urealistisk stiliserede »Realtyper«, der ligesom Alfabetets Bogstaver kan optræde i skiftende Kombinationer. De teoretiske Sætninger skal ikke være en Quintessens af Erfaringer, men Redskaber til alternativ Anvendelse over for skiftende Forudsætninger, efter at det enkelte konkrete Tilfælde vigtigste, relevante Forudsætninger er fundet ved en »pointierende hervorhebende« Abstraktion (i Modsætning til den »generaliserende«, som Forfatteren angriber).

Forskellighederne er større inden for Perioderne end mellem disse. Eucken tror f. Eks. ikke paa en afgørende Modsætning mellem en gammeldags, traditionsbunden, fast begrænset Behovsdækningsøkonomi og en moderne kapitalistisk Erhvervsøkonomi uden Grænser for de enkeltes Behov. Naar Eucken lægger saa stor Vægt paa den økonomiske Historie, er det, fordi de nu anvendelige Forklaringer hurtigt kan blive uaktuelle. Da en rigtig Teori bygger paa Forudsætninger og ikke taler om Tingenes Eksistens, bliver den ikke usand, men blot uaktuel.

Eucken finder det praktisk ved Forklaringen af de økonomiske Forhold at begynde med den centralledede økonomiske Enhed, f. Eks. den selvfor-synende Gaard med en stor Familiegruppe. Man ser her det økonomiske Liv som en systematisk Enhed, medens man i Bytteøkonomien for at faa det hele med haade maa studere Livet inden for Produktions- og Forbrugs-enhederne og Forbindelsen mellem disse gennem Prissystemet. I først-nævnte Samfund kan man forstaa Sammenhængen som Hensigter og Vurderinger fra Ledelsens Side. Efterhaanden som Staten faar større Magt over det økonomiske Liv, bliver Værditeorien — i Modsætning til Pristeorien — derfor atter aktuel.

Forfatteren advarer mod Forsøg paa at finde økonomisk Lovmæssighed for Udviklingen, d. v. s. for Ændringer af saadanne Forhold, som den økonomiske Teori maa tage som Data. Lovgivning og Teknik paavirkes ganske vist af rent økonomiske Forhold; men hvad Resultatet vil blive af en Paavirkning, kan ikke siges uden at tage de mange andre Forhold med i Betragtning, som indgaar i det samlede historiske Udviklingsforløb. Noget lignende gælder med Hensyn til Konjunkturbevægelserne ikke mindst i Tiden efter Verdenskrigen 1914—18. — Eucken advarer endvidere mod ved teoretiske Undersøgelser at tage Ændringen af en Pris eller en anden af de indbyrdes afhængige økonomiske Variable som Udgangspunkt. Undersøgelsen bliver da ufuldstændig, idet Prisforandringen maa bero paa en eller anden Ændring i de økonomiske Data, som alt efter sin Beskaffenhed maa antages ogsaa at have virket paa anden Maade.

Bogens Behandling af Nationaløkonomiens mest omfattende og abstrakte Emner er paa en morsom og levende Maade stadig illustreret af praktiske Eksempler fra Fortid og Nutid. Den skal næppe tages alt for højtideligt som et forsigtigt og velafbalanceret sidste Ord om Kernen i den økonomiske Virkelighed og den økonomiske Videnskab. Den giver imidlertid en Række personligt prægede og interessante Synspunkter, hvoraf en Del er kort gengivet i foranstaaende Anmeldelse — til Trods for at Forfatteren selv nægter at give noget Resumé, da han (med et Citat af Schopenhauer) ikke kan finde nogen kortere Vej til Gengivelse af sine Tanker end hele Bogen.

F. Zeuthen.

Tarras Sällfors: ARBETSSTUDIER INOM INDUSTRIEN. Udgivet af Sveriges Industriforbund 1939. 410 S.

Professor Sällfors' Bog er udarbejdet paa Foranledning af det svenske Industriforbund og Ingeniørvidenskabsakademiets Komité for Arbejdsstudier, og man kan gaa ud fra, at den indeholder vor Tids Industris Indstilling overfor Problemer, der tidligere har været stærkt diskuteret i mange Kredse, og det er da interessant først at lægge Mærke til, hvor meget Taylor er kommet paa Afstand og hvor udpræget historisk hans Indsats behandles.

De grundlæggende Kapitler om Arbejdsfysiologi og Træthed sætter Mennesket i Problemets Centrum, og Forfatteren behandler indgaaende Spørgsmaal om unødvendigt Energiforbrug, unødvendig Træthed og for hurtig Opslidning, og man faar et meget fyldigt Referat af Arbejdsfysiologiens Maalemetoder og den store Forskel i Anstrængelse, der er ved mere eller mindre vel tilrettelagt Arbejde samt den praktiske Anvendelse, der mere i Almindelighed faas ved Erfaringernes Udnyttelse. Et mere kendt Eksempel herpaa er Indførelse af den hensigtsmæssige Arbejdsstol.

Derefter behandles Bevægelsesstudierne, saaledes som disse er udviklet ved et Samarbejde mellem Frank Gilbreth, der var Ingeniør, og hans Hustru, der var Psykolog. Man faar en nærmere Redegørelse for de enkelte Arbejdsselementer (de saakaldte Therbligs), hvoraf Gilbreth anvendte 17 til i forskellige Kombinationer at beskrive de forskellige Arbejdsprocesser. Bevægelsesstudiet gaar nu ud paa at finde den hensigtsmæssigste Kombination af forskellige Arter af Værktøj. Særlig Interesse har Forfatterens Henviisning til Arbejdsrytmen, der bliver lettest, naar de forskellige Kropsdele kan følge en naturlig Bane, der bestemmes af Længden og Tyngdepunktets Beliggenhed (Pendulloven).

I de følgende Afsnit kommer Forfatteren nærmere ind paa Arbejdsstudiets Tilrettelæggelse, og man mærker da Gang paa Gang, at han ikke har de internationale Kæmpevirksomheder, men mindre skandinaviske Virksomheder i Tankerne, og man forstaar derfor, at det ikke kan være den mest absolutte Nøjagtighed, men derimod den økonomisk mest fordelagtige Nøjagtighed, der haves for Øje. Ud fra dette Grundsynspunkt deles Tidsstudiet i Metodestudium (Oplysning om Arbejdets Art, Arbejdspladsen og Arbejdsmetoden) og den egentlige Tidtagning, og det fremhæves, at det er den første Del, der har størst Interesse. Paa Grundlag af en efter rationelle Principper foretagen Tidtagning er der bedre Basis for en retfærdig Akkordfastsættelse, og det fremhæves som Eksempel paa, hvor paakrævet et saadant Arbejde er, at 40 Fagmænd i Tyskland i et givet Tilfælde skønnede, om Tiden for et bestemt Arbejdes Udførelse, og Resultatet heraf var Tider mellem 22 og 100 Minutter, medens den paa Grundlag af Tidsstudier beregnede Tid var 44 Minutter; man maa give Forfatteren Ret i, at hvor Skønnet er saa stort, bliver der megen Mulighed for Vilkaarlighed fra Værkstedsledelsens Side, og dette kan ikke fremme den almindelige Interesse for Arbejdet.

Bogen slutter med en længere Redegørelse for Arbejdsstudier foretaget ved 28 forskellige Virksomheder i mange forskellige Industrigrene. Af denne Redegørelse faar man foruden mange meget interessante Oplysninger om, hvorledes Tidsstudiet gaar for sig paa Virksomheder, der er stærkt

beslægtet med vore danske, en Følelse af, at Forfatteren i sin Fremstilling af de mere teoretiske Sider af Problemerne har en meget indgaaende Basis i sit Kendskab til de faktiske Forhold.

Professor Sällfors' Bogs store Værdi for økonomisk og specielt drifts-økonomisk interesserede Læsere ligger i dens solide Forankring i Kendskab til de faktiske Forhold i svensk Industri og til den almindelige Teori og Forsøgsvirksomhed foretaget af Arbejdsviologer og Ingeniører. Derimod mangler jeg stærkt Forsøg paa en egentlig økonomisk Vurdering; det burde være fremhævet, at den optimale Kombination af Produktionsfaktorer ikke kan være entydig, men maa bestemmes af Relationen mellem Produktionsfaktorernes Priser. Det vilde være af Betydning, hvis Industriens Driftsledere og Ingeniørerne, blandt hvem Bogen vel nok faar sine fleste Læsere, blev gjort opmærksom paa, at de forskellige Prisrelationer gjorde forskellige Grupper af Produktionsproblemer aktuelle, og at Tidsstudier f. Eks. i Tider med megen Arbejdsløshed kan fremhæves for stærkt. Det afgørende Kriterium for, hvilke Problemer det under en given Prissituation vilde have særlig Betydning at faa løst, maa efter min Opfattelse være af økonomisk Karakter, og Professor Sällfors vilde have gjort sin iøvrigt meget interessante Bog endnu værdifuldere ved at fremhæve den økonomiske Maalestok, som de paagældende Virksomheder maa have i et velordnet Regnskabsvæsen.

P. P. Sveistrup.

Eilif W. Paulson: NORSK REGNSKAPSLØVGIVNING. Udgivet af Forretningsøkonomisk Institutt ved Norges Handelshøyskole. H. Aschehoug & Co. 1940. 145 S.

Norge har hidtil savnet en almindelig Lov om Bogføring og Regnskabsvæsen i Næringslivet, og de gældende Bestemmelser har været at finde i Handelsloven, Aktieselskabsloven, Lov om Haandværksnæring, Skatteloven og andre Love. Docent Poulson har i den foreliggende Bog redegjort for de gældende Bestemmelser paa en saadan Maade, at den almindelige Forretningsvirksomhed derigennem har faaet en klar og letfattelig Vejledning.

Af stor Interesse er Paavisningen af, at de forskellige Love stiller indbyrdes afvigende Krav til den enkelte Virksomheds Regnskabsvæsen, og at de opstillede Krav er lidet tilfredsstillende formuleret. Jeg er saaledes enig med Forfatteren, naar han Side 131 hævder, at enhver Definition af Status som en Opstilling af sande Værdier kun kan føre til Forvirring, saafremt man ikke samtidig i Detailler fastslaar, efter hvilke Synspunkter den sande Værdi af de forskellige Aktiver skal bestemmes. Der foreligger jo i Virkeligheden adskillige Muligheder, som vil føre til hver sine indbyrdes afvigende Resultater.

Det vilde være ønskeligt, om nærværende Bog kunde danne Udgangspunktet for en Drøftelse af, hvilke Krav Statsmagten gennem Lovgivningen bør stille til Virksomhedernes Regnskabsvæsen og at en saadan Drøftelse atter førte til en almindelig Lov om Bogføring og Regnskabsvæsen. En saadan Lov er for øvrigt ikke alene tiltrængt i Norge men ogsaa i Danmark, og det er forøvrigt et Omraade, hvor en fælles skandinavisk Lovgivning vilde kunne være af Betydning.

P. P. Sveistrup.

MEDLEMSLISTE 31. DECEMBER 1940

MF = Medlem af Folketinget. — ML = Medlem af Landstinget. — MB = Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. — MFK = Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse. — MGK = Medlem af Gentofte Kommunalbestyrelse. — En Stjerne (*) foran Navnet betyder, at vedkommende er Medlem af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse.

Abrahamsen, S. A., cand. polit., Kontorchef i Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation.

Ahnfelt-Rønne, Ø., Højesteretssagfører.

Albeck, Georg, cand. polit., Fuldmægtig i 1. Hovedrevisorat.

Albrethsen, P. Høeg, cand. polit., Fuldmægtig under Kbh.s Magistrat.

Almdal, Holger, Inspektør ved Handelshøjskolen.

Alsing Inger, cand. act., Fuldmægtig i Statistisk Departement.

Andersen, Aksel, cand. polit., Kontorchef under Kbh.s Magistrat.

Andersen, Børge, stud. polit.

Andersen, C. F., Sparekassedirektør, Hilerød.

Andersen, C. L., cand. polit., Revisor i Centralanstalten for Revision.

Andersen, E. R., Hovedkasserer i Sparek. f. Kbh. og Omegn.

Andersen, Ferd., Grosserer.

Andersen, Knud B., cand. polit., Programsekretær i Statsradiofonien.

Andersen, Kr., Grosserer.

Andersen, N. P., Civilingeniør, Direktør, Lektor v. Landbohøjskolen.

Andersen, Poul, adm. Direktør i Privatbanken.

**Andersen, R. G.*, Ingeniør.

Andersen, Signe, cand. polit., Fuldmægtig i Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler.

Andersen, Svend, cand. polit.

**Andersson, Josef*, Forretningsfører i Dansk Skræderforbund. ML, MB.

Angelo, A., Civilingeniør, Direktør for N. E. S. A.

Arnborg, H., statsautoriseret Revisor.

Arnholdt, Louis, Vekselerer.

Axelsen Drejer, A., cand. polit., Redaktør af Andelsbladet.

Baaring, Bernh., Prokurist i Magasin du Nord.

Banck, Percy, Assistent.

Bang, Axel, Overretssagfører.

Bang, Chr. Hjelm, Grosserer.

Bang-Jensen, Poul, Landsretssagfører.

Banke, Elsebet, Frue.

Banke, Niels, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Priskontrolraadet, Lektor ved Handelshøjskolen.

Barfod, Børge, cand. polit., Afdelingsleder i Aarhus Oliefabrik.

Barlyng, H., Kontorchef under Nykøbing F. Kommune.

Bech, B., cand. polit., Sekretær i Kbh.s statistiske Kontor.

Bech, Holger, Underdirektør i Handelsbanken.

Bech, Karen, Frue, cand. polit., Kontorchef i Direktoratet for Vareforsyning.

Bech, Oluf, fhv. Filialdirektør i Danmarks Nationalbank.

Begtrup, Aksel L., cand. polit., Ligningsinspektør i Ligningsdirektoratet.

- Begtrup, Birgit*, Frue, stud. polit.
Begtrup, Bodil, Frue, cand. polit., Film-censor.
Beildorff Petersen, Aage, Afdelingsbestyrer i Handelsbanken.
Bendix, A. B., adm. Direktør i De forenede Papirfabrikker.
Bengtsson, Holger, Prokurist.
Bengtsson, K., Kasserer.
Benzon, Aage v., Vekselerer.
Berg, Robert, Sekretær i Købmandsstandens Oplysningsbureau.
Bergendorff, Carl, statsautoriseret Revisor.
Beyer, A. F., Revisor.
Bierbum, Frederik, Vekselerer.
Bierbum, R. P. C., Bankdirektør, Holbæk.
Biilmann, Vagn, Overassistent i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Bille, Steen, cand. jur., Sekretær i Danmarks Nationalbank.
Bing, Otto, Overretssagfører.
Birck, Ruth, Professorinde.
Bjarne, H., Finanshovedbogholder.
Bjerke, Kjeld, cand. polit., Fuldmægtig i Statistisk Departement, Lektor ved Handelshøjskolen.
Bjerregaard, Knud, Direktør under Kbh.s Magistrat.
Bjørner, Bue, Grosserer.
Bjørner, J. L., Direktør.
Black, Clara, cand. polit., fhv. Kontorchef i Fabriktilsynet.
Blinkenberg Nielsen, O., cand. polit., Inspektør i Sparekassetilsynet.
Bodenhagen, Ib, stud. polit.
Boelsmand, Max, Assistent.
Boesen, Per, stud. polit.
Boldsen, F. C., Direktør i Københavns almindelige Boligselskab.
Bonde, Chr. N., cand. polit., Fuldmægtig i Statistisk Departement.
Bondesen, S. H., cand. polit., Kontorchef i Landmandsbanken.
Borberg, Lisbeth, cand. polit., Sekretær i Statens Kornkontor.
Borup-Svendsen, N., Landsretssagfører.
Boserup, Mogens, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Boserup, William, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.
Brahe Christensen, L., Direktør i Tekstilfabrikantforeningen.
Bramsen, Eigil, Direktør i Nye Danske af 1864.
**Bramsnæs, C. V.*, cand. polit., Nationalbankdirektør, fhv. Finansminister.
Brandt, G., Direktør i Hellerup og Omegns Bank.
Bretting, H. A., Arbitrageur.
Breuner, Ove, statsautoriseret Revisor.
Brink, S., Bankdirektør, Frederikssund.
Brock, Jørgen, cand. jur. & polit., Kaptajn.
Brorson Christensen, H., Inspektør i Banktilsynet.
Brosted, C., Direktør i Krak.
Brun, Alice, cand. polit., Fuldmægtig i Finansministeriet.
Brusendorff, Ernst, Afdelingschef.
Bruun, Aksel, Fuldmægtig i Haandværkerbanken.
Bruun, Frans, statsautoriseret Revisor.
Bruun, V., Hovedbogholder i Landmandsbanken.
Bryning, Knud E., Overassistent.
Bryning, Svend, Kontorchef i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Buch Larsen, J. L., cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Budde, Erik, stud. polit.
Buhl, Vilh., Finansminister, MF.
Bülów, A. H., Bankkasserer.
Bülów, F. v., cand. polit., fhv. Kontorchef i Det internationale Arbejdsbureau.
Bülów, Frits, Højesteretssagfører.
Bülów, Johan, Overpræsident, Kammerherre.
Byrdal, Karsten, cand. jur.
Byrdal, V., Overretssagfører.
Bülzow, O., Vekselerer.
Bøgelund-Jensen, S., Direktør i Magasin du Nord.
Børresen, Johs. E., Belysningsdirektør.
Børup, Olaf, cand. mag. & polit., Lektor ved Handelshøjskolen.

- Carstens, Einar*, cand. polit., Sekretær.
Christensen, A., Direktør i Fyens Landmandsbank, Odense.
Christensen, Birger.
Christensen, Carl, Vekselerer.
Christensen, E., Direktør i Den danske Mælkekondenseringsfabrik, Nakskov.
Christensen, E., Prokurist i Handelsbanken.
Christensen, Frantz, Direktør, Langelinies Pavillon.
Christensen, H., Prokurist.
Christensen, Kjeld, stud. polit.
Christensen, Knud, Direktør i Københavns Brandforsikring.
Christensen, Leif, cand. polit., Direktør.
Christiani, Rud., Civilingeniør, Dr. techn., MF.
Christiansen, Alex, Redaktør ved Ministeriernes Pressesekretariat.
Christiansen, Hans C., cand. merc., Salgschef.
Christoffersen, M., Dr. polit., Sekretær i Ø. K.
Christrup, G. L., Landsretssagfører, Underdirektør i Haand i Haand.
Clausen, Sven, Dr. jur., Forfatter, Kasserer i Kreditkassen for Husejere i Kbhvn.
Clausen, V., Civilingeniør, Overingeniør i K. T. A. S.
Cohn, Einar, cand. polit., Chef for Statistisk Departement.
Cohn, Hans, Direktør, Dansk Hattefabrik, Skodsborg.
Colding-Jørgensen, H., cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.

Dahlgaard, Bertel, cand. polit., fhv. Indenrigsminister, MF.
Dahlgaard, Lauge, stud. polit.
Dahlgaard, Poul, cand. polit., Sekretær i Kbh.s statistiske Kontor.
Dalgaard, Fr., Forretningsfører for Det kooperative Fællesforbund, Landsretssagfører, MF.
Dalgaard, Knud, cand. polit., Direktør under Kbh.s Magistrat.

Dalhoff, Johs., cand. polit., Departementschef.
Dam, Gunnar, cand. polit., Kontorchef i Sygekassedirektoratet.
Damgaard Nielsen, H. O., Direktør i Danisco.
Damm, V. F., Fuldmægtig i Handelsbanken.
Davidsohn, Joseph, cand. polit., Dr. phil., Fuldmægtig i Direktoratet for Ulykkesforsikringen.
Dehn, E., cand. polit., Redaktør.
Dessau, Axel, Salgschef.
Dessau, Einar, Civilingeniør, Direktør i De forenede Bryggerier.
Dich, Jørgen, cand. polit., Kontorchef i Arbejds- og Socialministeriet.
Diemer, D. G., Direktør, H. D.
Dige, E., cand. polit., Kontorchef i Finansministeriet.
Ditlevsen, L. N., Underdirektør i Handelsbanken.
Doberck, Knud, Afdelingschef.
Dons, P. M., Underdirektør i Danmarks Nationalbank.
Dragheim, Chr., Bankdirektør, Næstved.
Drewes, Poul A., Direktør i Kaffesurrogatfabriken Danmark.
Dreyer, J., Fuldmægtig i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Dybbholm, Georg, Kontorchef og Direktionssekretær i Landmandsbanken.

Ebbe, Johs., Direktør for Husmandskreditforeningen for Østifterne.
Ehrenreich-Hansen, N. J., Direktør f. Patent- og Varemærkevæsenet.
Einfeldt, Rob., Kontorchef ved Foreningen Dansk Arbejde.
Elkær Hansen, Niels, cand. polit., Sekretær i Landbrugsministeriet.
Elsass, Adam, Prokurist.
Elsass, L., Direktør i Sophus Berendsen.
Engberg Pedersen, Harald, stud. polit.
Engberg Pedersen, Signe, stud. polit.
Engmann, H., cand. polit., Fuldmægtig i Finansministeriet.
Eriksen, Axel, Prokurist i Handelsbanken.
Essen, Harry v., Prokurist.

Essen, Preben v.

Ewald, Jørgen, Korrespondent.

Fabricius, Louis, cand. jur., Sekretær i F. D. B.

Fagerholt, G., Toldkasserer.

Falbe-Hansen, V., Overretssagfører.

Falkesgaard, J., Sagfører, Direktør i Frederiksberg Sparekasse.

Fasting, L. V., fhv. Hovedbogholder i Danmarks Nationalbank.

Faurholt, Johs., Direktør i Bikuben.

Faurholt, O. P., Kontorchef i Privatbanken.

Finsen, Aa., Direktør i Københavns Kredittforening.

Flux, Sir Alfred W., C. B., M. A., Ll. D.

Franck, Aage, Kontorchef i Privatbanken.

Frandsen, G., cand. polit., Kontorchef i Direktoratet for Vareforsyning.

Frederiksen, H. P., Kontorchef i Handelsbanken.

Friedmann, Karen, Frue, cand. polit.

Friis, Charles Rud., cand. polit., Kontorchef i Grønlands Styrelse.

Friis, E., Grosserer.

Friis, Finn T. B., cand. polit., fhv. Medlem af Folkeforbundets Sekretariat.

Friis, N. W., cand. jur. & polit., Ekspeditionssekretær i Finansministeriet.

Friis-Skotte, J., fhv. Trafikminister, MF.

Frølich, Gerda, Frue.

Frørup, Holg., Prokurist.

Funder, K. V., Afdelingsbestyrer i Sparek. i Kbh. og Omegn.

Gammelgaard, Hj., cand. polit., Forstander i Arbejderhøjskolen, Roskilde.

Gammelgaard Jacobsen, S., cand. polit., Fuldmægtig i Priskontrolraadet.

Gammeltoft, Carl, Direktør i De danske Sukkerfabrikker.

Gandil, Chr., Forstkandidat, stud. polit.

Geistrup, Povl, Assistent i Sparek. f. Kbh. og Omegn.

Georg, Carl, Direktør under Kbh.s Magistrat.

Gille, Halvor, stud. polit.

Glashof, E., Afdelingsbestyrer i Handelsbanken.

Glavind Hansen, Ole, stud. polit.

Glindemann, Poul, Kontorchef i Handelsbanken, kgl. Translatør.

Gloerfelt-Tarp, B., cand. polit., Kontorchef i Store Nordiske Telegrafelskab.

Gloerfelt-Tarp, Kirsten, Frue, cand. polit., Kontorchef i Fabriktilsynet.

Glud, Troels, cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.

Godske-Nielsen, Bankdirektør, Middelfart.

Godske-Nielsen, O., fhv. Kontorchef i 4. Hovedrevisorat.

Godske-Nielsen, Vøgg, Afdelingsleder.

Goldschmidt, Valdemar, Bankier.

Gormsen, E. M., cand. polit., Underdirektør i Landmandsbanken.

Graae, Erik, Overretssagfører, Vicedirektør i Sparek. f. Kbh. og Omegn.

Graae, Poul, cand. polit., Redaktør, Politiken.

Graessler, Herbert, cand. polit., Fuldmægtig i Sygekassedirektoratet.

Graff, Ivar, stud. polit.

Gram, Jørgen, Gaardejer, MF.

Gredsted, M., cand. polit., Kontorchef i Generaldir. for Post- og Telegrafv.

Gregersen, J., cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.

Griis, H. K., Ekspeditionssekretær i Sparek. f. Kbh. og Omegn.

Grill, Margrethe, Frue, cand. polit.

Groes, Anne Lisbeth, Frue, cand. polit.

**Groes, Ebbe*, cand. polit., Kontorchef i Priskontrolraadet.

Groes-Petersen, N. C., Grosserer.

Grünbaum, I., cand. polit., Fuldmægtig i 4. Hovedrevisorat.

Grüner, G., Premierløjtnant.

Grøn, A. Howard, Dr. polit., Professor v. Landbohøjskolen.

Grøndahl, H., cand. polit., Sekretær under Kbh.s Magistrat.

Gyde-Jørgensen, H. J. E., cand. polit., Kontorchef i Handelsbanken.

Gyde-Jørgensen, S. D., Frue.

- Gyldentorp, R.*, Direktør for Kreditreformforeningen, Konsul.
- Gønss-Jensen, P. E.*, Prokurist.
- Gøtrik, H. P.*, cand. polit., Sekretær i Tolddepartementet.
- Haagentoft, E. Haagen*, cand. polit., Inspektør, Tuborgs Bryggerier.
- Haffner, Hans v.*, stud. polit.
- Hagbard, Jytte*, stud. polit.
- Hagen, Gunnar*, cand. polit. & jur., Kontorchef ved Invalidforsikringsretten.
- Hammerum, Folmer*, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.
- Hannover, Hans*, Direktør.
- Hannover, Knud*, Direktør i Glud & Marstrand.
- Hansen, Carla*, stud. polit.
- Hansen, Carsten*, Grosserer.
- Hansen, C. P. M.*, Kabinetsekretær, Kammerherre.
- Hansen, Curt*, stud. polit.
- Hansen, Enrico*, cand. polit., Ligningsinspektør i Ligningsdirektoratet.
- Hansen, Georg*, cand. polit., Kontorchef i Jærnindustriens Sammenslutning.
- Hansen, Gregers*, cand. polit., Kontorchef under Kbh.s Magistrat.
- Hansen, Helga*, stud. polit.
- Hansen, Henning*, cand. jur., Kontorchef i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
- Hansen, Jens Henrik*, Underdirektør i Landmandsbanken.
- Hansen, Johs.*, Ingeniør.
- Hansen, Julius*, Borgmester i København.
- Hansen, Lisbeth*, stud. polit.
- Hansen, Marius*, Direktør i R. Collstrop.
- Hansen, M. B.*, cand. polit., Sekretær i Ligningsdirektoratet.
- Hansen, Niels*, cand. polit., Ligningschef i Ligningsdirektoratet.
- Hansen, Palle*, statsaut. Revisor, Lektor ved Handelshøjskolen.
- Hansen, Th.*, Direktør for De danske Stavefabrikers Fælleskontor.
- Hansen, Thomas*, Afdelingsbestyrer i Sparekassen f. Kbh. og Omegn.
- Harhoff, Poul*, cand. jur., Underdirektør i Landmandsbanken.
- Harlang, Frantz*, Direktør.
- Hartogsohn, S.*, cand. polit., Kontorchef i Danmarks Nationalbank.
- Harts, G. E.*, Civilingeniør, Direktør for Industriraadet.
- Hasselbalch, K. G.*, cand. polit., Inspektør i Banktilsynet.
- Haugen-Johansen, H.*, Nationalbankdirektør.
- Haunsø, Sigurd*, cand. polit., Sekretær i Kbh.s statistiske Kontor.
- Hedebøl, Peder*, fhv. Borgmester i København.
- Hedegaard, Olaf*, Direktør i Handelsbanken.
- Heering, Peter*, Grosserer.
- Hegner, Henry*, Kontorchef.
- Heiberg, Esther*, cand. polit., Sekretær i 4. Hovedrevisorat.
- Heilbuth, Niels*, Landsretssagfører.
- Helmer, Kurt*, stud. polit.
- Helsted, Viggo*, fhv. Direktør i Landbrugsministeriet.
- Henius, Hugo*, Direktør.
- Henningsen, H. C.*, Direktør for Ligningsdirektoratet.
- Henriksen, V.*, Afdelingsbestyrer i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
- Henriques, Adam*, stud. mag.
- Henriques, Carl Otto*, Vekselerer.
- Henriques, Leif*.
- Henriques, Walter H.*, Vekselerer.
- Herlevsen, E.*, Fuldmægtig i Danmarks Nationalbank.
- Hertz, Emil C.*, Grosserer.
- Hertz, Jørgen*, Civilingeniør, Fabrikant.
- Hertz, Karsten*, Civilingeniør.
- Hessel, Karen*, Frue, fhv. Protokolsekretær i Rigsdagen.
- Himmelstrup, Uffe*, stud. polit.
- Hirsch, Julius*, Dr., Professor ved Handelshøjskolen.
- Hirschsprung, Holger*, Direktør.
- Hjelle, B. H.*, Landsretssagfører.
- Hjelm-Hansen, Aage*, cand. polit., Redaktør, Berlingske Tidende.
- Hjorth-Hansen, Lili*, stud. polit.
- Hoelgaard, Vagn*, cand. polit., Sekretær i Udenrigsministeriet.

- Hoff-Hansen, Erik*, Fabrikant.
Hoffmann, A., Fuldmægtig i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Hoffmeyer, Gunnar, Korrespondent i Industriraadet.
Holbæk, Svend A., Sekretær i De danske Spritfabrikker.
Holck, Victor, Hovedbogholder, Tuborgs Bryggerier.
Hollensen, Frede, stud. polit.
Holm, Anker, Direktør i Silkehuset.
Holm, August, adm. Direktør i Otto Mønsted, Formand for Industriraadet.
Holm, Axel, cand. polit., Kontorchef i Kbh.s statistiske Kontor.
Holm, Jacob, Overretssagfører, Holbæk.
Holm, J. C., Sekretær i Otto Mønsted.
Holstein, Per, cand. polit.
Horn, Max Wm., Bankier.
Horwitz, Alfred, Vekselerer.
Hostrup-Schultz, J., cand. polit. & jur., Sagfører.
Hude, Paul v. d., Underdirektør i Danmarks Nationalbank.
Husted, K., Direktør, Dampskibsrederiet J. Lauritzen.
Huusom, Kai, cand. polit., Kontorchef i Tolddepartementet.
Hvass, F., Kontorchef i Udenrigsministeriet.
Hvidtfeldt, Arild, stud. polit.
Høeg, E., Vekselerer.
Høper, G., Prokurist i Handelsbanken.
Høst, H., cand. polit., Hovedrevisor.
Høst, Inger, Frue, stud. polit.
Høyer, P., Kontorchef i Bikuben.
Høytrup, C. A., cand. polit., Direktør i Dansk Folkeforsikringsanstalt.
- Jacobsen, Carl*, Civilingeniør, Professor, Direktør i De forenede Bryggerier.
Illum, Svend, Direktør i A. C. Illum.
Infeld, Heinrich, Direktør.
Ingemann Larsen, Jeppe, stud. polit.
Ingholt, Poul, Direktør i Landmandsbanen.
Ipsen, Kaj, cand. polit., Fuldmægtig under Kbh.s Magistrat.
- Irven, Christian*, Underdirektør i De forenede Papirfabriker.
Israelsen, Karen, stud. polit.
Iversen, Axel, Direktør i L. E. Bruun.
Iversen, Carl, Dr. polit., Professor ved Københavns Universitet, Docent ved Handelshøjskolen.
Iversen, Dorrit, Frue, cand. polit.
Iversen, Johs., Grosserer.
Iversen, L., Dr. phil., Direktør i Statsanstalten for Livsforsikring.
Iversen, Mads, Dr. rer. pol., Kontorchef i Statistisk Departement.
- Jacobsen, Andreas*, Direktør.
Jacobsen, Bent, cand. jur., Sagførerfuldmægtig.
Jacobsen, John, Fabrikant.
Jacobsen, Niels Peter, stud. polit.
Jacobsen, Poul, Højesteretssagfører.
Jacobsen, Sven, Civilingeniør.
Jacobsen, Waldemar, Direktør for Hellsen's Enke og V. Ludvigsen, Generalkonsul.
Jakobsen, Jakob, Grosserer.
Jansen Petersen, P., Ingeniør, Direktør, Holbæk.
Jantzen, Ivar, Civilingeniør, Dr. techn.
Jarl, C. F., Civilingeniør, Fabrikant, Øresunds kemiske Fabriker.
Jebjerg, Arne, stud. polit.
Jensen, A., Afdelingsbestyrer i Handelsbanken.
Jensen, Aa., Direktør i Pensionsforsikringsanstalten.
Jensen, Aage, Prokurist i Handelsbanken.
Jensen, Adolph, cand. polit., fhv. Chef for Statistisk Departement.
Jensen, Aksel, Direktør i Creditkassen f. Landejendomme i Østifterne.
Jensen, Carl, cand. polit., Underdirektør i Nordisk Ulykkesforsikring.
Jensen, Georg, Direktør i Oscar Siesbye.
Jensen, H., Prokurist.
Jensen, Helge, Kasserer.
Jensen, J., Formand for Træindustriarbejderforbundet.
Jensen, Jørgen, stud. polit.

Jensen, Jørgen P., stud. polit.
Jensen, Mogens, Sekretær i Fælleskontoret for Valutasager.
Jensen, Thorkel, Kontorchef i Kreditforeningen af Kommuner i Danmark.
Jensen, Vilh., statsautoriseret Revisor.
Jepsen, Ove, Nationalbankdirektør.
Jepsen, Poul, cand. oecon.
Jerichow, Herbert P. A., adm. Direktør i De forenede Bryggerier.
Jernert, C. V., cand. polit., Direktør i Oluf Rønberg.
Jervig, Axel, Vekselerer.
Jespersen, C., statsautoriseret Revisor.
Jespersen, Vilh., fhv. Regnskabsdirektør under Kbh.s Magistrat.
Jessen, Flemming, Prokurist.
Jessen-Schmidt, Bent, stud. polit.
Johannesen, J. Chr., Sekretær.
Johansen, A., Hovedkasserer for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund. ML.
Johansen, Kjeld, cand. polit., Chef for Kbh.s statistiske Kontor.
Johnsen, C. W. N., cand. polit., Fuldmægtig i Landmandsbanken.
Juhl, J. T., cand. polit., Redaktør.
Junker, Thomas, cand. polit. & agric., Godsejer, Avnsøgaard.
Juul, Jon A., cand. polit.
Jørgensen, Alb., Direktør.
Jørgensen, Georg, Revisor.
Jørgensen, J. A., Kontorchef i Arbejdernes Landsbank.
Jørgensen, J. C., cand. polit., Fuldmægtig i Udenrigsministeriet.
Jørgensen, Knud Tage, Fuldmægtig i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Jørgensen, Peter, Bogholder.

Kallestrup, Lauge R., cand. polit., Sekretær i Arbejdsdirektoratet.
Kampmann, Viggo, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Karnøe, Aage, stud. polit.
Kauffmann, E. v., cand. polit., Direktør i Handelsbanken.
Kier, Fr., Direktør i Arbejdernes Landsbank.

Kierulf Simonsen, Ingrid, Frue, cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Ulykkesforsikringen.
Kirkeby, H., cand. polit., Sekretær i De danske Spritfabrikker.
Kjær, Edith, cand. polit., Fuldmægtig i Sygekassedirektoratet.
Kjær Hansen, Max, cand. polit., Dr. rer. pol., Professor ved Handelshøjskolen.
Kjærbøl, Johs., Arbejds- og Socialminister. MF.
Kjærgaard, Poul, Assistent i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Klausen, C. M., Prokurist.
Klausen-Møller, K. E., cand. polit., Fuldmægtig i Ligningsdirektoratet.
Klein, Johs. M., Grosserer.
Knudtson, H., Underdirektør i Landmandsbanken.
Koch, H. H., cand. jur., Fuldmægtig i Arbejds- og Socialministeriet.
Koch-Jensen, P., cand. polit., Redaktionssekretær, Dagbladet Børsen.
Koed, Holger, cand. polit., Økonomidirektør i København.
Koefoed, P. R., Hovedbogholder i Bikuben.
Kofod, Frank, cand. jur., Sekretær i Finansministeriet.
Kofoed, O. B., cand. jur. & polit., Næstformand i Forsikringsraadet.
Kolbjørn, Ib, Sekretær i Arbejdernes Oplysningsudvalg, Raadmand.
Korsgaard, K., cand. polit., Kontorchef i Arbejdsdirektoratet. MB.
Korst, Knud, cand. polit., Generaldirektør for Skattevæsenet. MGK.
Krabbe, Jon, cand. jur. & polit., Kommitteret i Udenrigsministeriet.
Krag, Erik, fhv. Direktør i Østifternes Kreditforening.
Krag, J. O., cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.
Krag, Oluf, Dr. phil., Direktør i Københavns Kreditforening, fhv. Indenrigsminister. MF.
Krarup, Børge, cand. jur., Sagfører.
Kretz, Poul G., cand. jur., Kontorchef i Finansministeriet.

Kringelmosen, Karl, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Ligningsdirektoratet.
Kristensen, K. J., cand. polit., Ligningschef i Ligningsdirektoratet.
Kristensen, Thorkil, cand. polit., Professor ved Aarhus Universitet.
Kristiansen, Erling, stud. polit.
Krog-Meyer, H., Direktør i Den sjællandske Bondestands Sparekasse.
Kryger, Poul, cand. polit., Sekretær under Kbh.s Magistrat.
Kunst, Aage, Grosserer.
Kygd, Johs., Gaardejer, Mejeriejer, Beldringe.
Kæstel, R., cand. jur., Underdirektør i Handelsbanken.
Kølle, O., Prokurist i Handelsbanken.
Køningsfeldt, C., Kontorchef i Direktoratet for Vareforsyning.
Køningsfeldt, W., Kaptajn, Underdirektør i Privatbanken.

Langebæk, Tage Holm, Direktør i A. M. Hirschsprung & Sønner.
Langeskov, Sv. A., statsautoriseret Revisor.
Langkjær, H., Bogtrykker.
Larsen, Aage, Kontorchef i Privatbanken.
Larsen, Aage G. E., Fuldmægtig i Handelsbanken.
Larsen, Albinus, Direktør, Grosserer.
Larsen, A. P., Dommer, Hillerød.
Larsen, Edvin, Fuldmægtig i Handelsbanken.
Larsen, Gustav, cand. polit., Sekretær ved Importørudvalget for de grafiske Fag.
Larsen, Hans K., Grosserer.
Larsen, Helge, cand. polit., Fuldmægtig i Statistisk Departement.
Larsen, L. P., fhv. Kontorchef i Landbrugsministeriet.
Larsen, O. H., Professor ved Landbohøjskolen.
Lassen, Johs., Prokurist.
Lauritzen, Knud, Skibsreder.
Lauritzen, Svend, cand. polit., Sekretær i 3. Hovedrevisorat.
Laursen, Agnete, Frue, stud. polit.
Laursen, Johannes, cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.
Laursen, Svend, cand. polit.

Lautman, Jules, Dr. jur., Generalsekretær hos den franske Handelsattaché.
Lemche, Fritz, Direktør.
Lersey, Hans, Prokurist.
Levin, Azur, cand. polit., fhv. Kontorchef under Kbh.s Magistrat.
Levysohn, William, Grosserer.
Levysohn, Willie W., Grosserer.
Lihme, Wm., cand. jur., Afdelingsbestyrer i Landmandsbanken.
Lind, Lise, Frue, stud. polit.
Lind, Volmer, Landsretssagfører, Holbæk.
Lindberg, Niels, cand. polit., Kontorchef i Arbejderbevægelsens Erhvervsraad.
Lindgren, Erik, cand. polit., Direktør for Direktoratet for Vareforsyning.
Lindhardt, Marie, cand. polit., Sekretær i Sundhedsstyrelsen.
Lohse, T. F., Civilingeniør, Overinspektør i Statskontrollen med Smør og Æg m. m.
Lomholt, Einar, cand. polit., Statistiker.
Lorentzen, J. Alb., Kontorchef i Direktoratet for Vareforsyning.
Lorentzen, P., Kontorchef i Danmarks Nationalbank.
Ludvigsen, H. P., Direktør.
Lund, Arne, cand. polit., Sekretær i Industriraadet
Lund, E., Prokurist.
Lund, Fin, Gesandt, Argentina.
Lund, Palle, Sparekasseassistent.
Lund, Svend Aage, Civilingeniør, Chefredaktør, Berlingske Tidende.
Lunding, Elias, Direktør.
Lunn, Vögg R., cand. polit., Prokurist.
Lyngesen, Lyng, cand. polit., Redaktør, Social-Demokraten.
Lystbæk, Sven, stud. merc.
Løppenthien, F., Direktør i Haand i Haand.

Madsen, Chr., Disponent, Hellerup Skolæstefabrik.
Madsen, Jørgen, cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.
Madsen, Karl, Sekretær i De samvirkende danske Landboforeninger.
Madsen, O. H., cand. polit., Sekretær under Gentofte Kommune.

Madsen, Willy, Skotojsfabrikant.

Madsen-Mygdal, Th., Godsejer, fhv. Statsminister.

Malling, V., Civilingeniør, Dansk Byplanlaboratorium.

Marboe, Johs., Grosserer.

Marckman-Hansen, G., Direktør i Amagerbanken.

Marhauer, C. J., Underdirektør i C. F. Rich & Sønner.

Marstrand, Even, cand. polit., Valgmenighedspræst, Allerslev.

Martens, Hans E., cand. polit., Fuldmægtig i Nordisk Livsforsikring.

Martensen-Larsen, Florian, cand. jur. & polit., Sekretær i Indenrigsministeriet.

Meyer, Ernst, Grosserer.

Meyer, Karsten, Højesteretssagfører.

Meyer, Knud, Civilingeniør, Direktør, Krystalisværket.

Meyer, Knud, Fuldmægtig.

Meyer, Otto, Ingeniør, adm. Direktør i Glud & Marstrand.

Meyer, Ove, Civilingeniør.

Michaelsen, Hugo, Direktør.

Michelsen, J., Direktør i Revisions- og Forvaltnings-Institutet.

Mik-Meyer, Philip, fhv. Direktør i Landmandshanken.

Mogensen, P. E., cand. polit., Sekretær i Banktilsynet.

Mohr, O., Direktør i Udenrigsministeriet.

Moltesen, P. A., Statskonsulent, London.

Monies, Kaj A., cand. polit., Vekselerer.

Mortensen, Erik, cand. polit., Sekretær i Landbrugsministeriet. Assistent ved Københavns Universitets økon.-stat. Laboratorium.

Munch, P., Dr. phil., fhv. Udenrigsminister. MF.

Munch-Petersen, Finn, cand. polit., Sekretær i Arbejds- og Socialministeriet.

Munck, David, stud. polit.

Munck, Ove, fhv. Maskinchef ved Statsbanerne.

Munk, Sigvard, Borgmester i København.

Müller, Flemming, stud. polit.

Müller, Kristian, Kontorchef.

Müller, Otto, cand. polit., Sekretær i Handelsministeriet.

Møller, A. P., Skibsreder.

Møller, Christen, Professor, Dr. phil., Direktør for Handelshøjskolen.

Møller, F. J., stud. polit.

Møller, Helmuth, Vicekonsul, New York.

Møller, Henning, stud. polit.

Møller, Kristian, cand. polit., Kontorchef i Brødkornskontoret.

Møller Mikkelsen, Carl, cand. jur., Kontorchef under Kbhs Magistrat.

Møller, Poul, statsautoriseret Revisor.

Møller, Viggo, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.

Mørck, L. E., cand. jur., Kontorchef i Forsikringsraadet.

Nalbandian, Svend, cand. polit., Sekretær i Tolddepartementet.

Neckelmann, Hother, Grosserer.

Nellemann, A. W., stud. polit.

Nelson, George R., stud. polit.

Netterstrøm, S. E., cand. polit., Kontorchef i Industriraadet.

Neubert, Jørgen, stud. polit.

Neubert, Poul, Fabrikant.

Nielsen, Anton E., cand. polit., Grosserer.

Nielsen, Axel, Dr. polit., Professor ved Københavns Universitet.

Nielsen, Axel, Landbrugskandidat, Sekretær i Landhusholdningsselskabet.

Nielsen, Carl, Direktør i Københavns Hypotekforening.

Nielsen, Einar, cand. polit., Kontorchef under Københavns Sporveje.

Nielsen, Frederik, Direktør i F. D. B.

Nielsen, H. C., Civilingeniør.

Nielsen, Johs., cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.

Nielsen, Jørgen, Assistent i Sparek. f. Kb. og Omegn.

Nielsen, K. M., cand. polit., Hospitalsdirektør.

**Nielsen, Oluf*, Direktør i Landmandsbanken.

Nielsen, Svend, cand. polit., Vicedirektør i Danmarks Nationalbank.

Nissen, Børge, cand. polit.

Nissen, Flemming Valeur, cand. polit., Sekretær i Ligningsdirektoratet.

Nordentoft, Sv., cand. polit., Ekspeditionssekretær i Ligningsdirektoratet.

Normann, A. C., Forretningsfører, Odense.

Normann, Henning, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.

Nutzhorn, Fr., Assistent i Nordisk Livsforsikring.

Nyboe Andersen, P., cand. polit., Universitetsmanuduktør.

Nybølle, Hans Cl., Professor ved Københavns Universitet.

Nyholm, Carl, cand. jur., Formand for Landsskatteretten.

Ohland, Gunnar, Korrespondent.

Olesen, Chr. H., Direktør i De danske Spritfabrikker.

Olsen, Albert, Bogtrykkeribestyrer.

Olsen, A., cand. polit., Kontorchef i De statsanerkendte Sygekassers Genforsikring af Begravelseshjælp.

Olsen, Christian, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Statistisk Departement.

Olsen, H. F. V., Direktør.

Otterstrøm, Vagn, stud. polit.

Ottesen, Carl J., Civilingeniør, Fabrikinspektør.

Ørholm, W., fhv. Stiftamtmand, Kammerherre.

Pade, H. N., Direktør i Nordiske Kabel- og Traadfabrikker.

Paldam, Jørgen, stud. polit.

Palna Hansen, H., Assistent, Skelskør.

Palsberg, C. A., Bankdirektør, Roskilde.

Palsby, E. M., Prokurist.

Palsby, L., Vekselerer.

Palsby, Palle, Prokurist.

Parkov, Inger, cand. polit., Ekspeditionssekretær under Kbh.s Magistrat.

Pedersen, Aage, stud. polit.

Pedersen, Alfred, Sekretær i Danisco.

Pedersen, Clemens, stud. polit.

Pedersen, Erling, cand. polit., Sekretær under Kbh.s Magistrat.

Pedersen, J. C., Landbrugskandidat, Redaktør.

Pedersen, L., Prokurist.

Pedersen, Niels, Direktør i Østifternes Kreditforening.

Pedersen, Ole Erik, stud. polit.

Pedersen, P. O., Civilingeniør, Professor, Dr. phil., Rektor for Danmarks tekniske Højskole.

Permin, P. H., cand. polit., Ekspeditionssekretær i Sygekassedirektoratet.

Petersen, Einar, fhv. Hovedbogholder i Sparek. f. Kbh. og Omegn.

Petersen, Hugo, Vekselerer.

Petersen, Ib Gottlieb, stud. polit.

Petersen, I. C., Direktør i Gutenberghus.

Petersen, Wald., cand. jur., Redaktør, Slagelse.

Philipson, Paul, Vekselerer.

Pio, Frantz, Dr. polit., Overretssagf., MB.

Plesner, K. I., cand. polit., Sekretær i Direktoratet for Vareforsyning.

Plesner, Rachel, cand. polit., Sekretær.

Pontoppidan, Erik, Landsretssagfører.

Poulsen, Karen, Frue, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.

Poulsen, P., Direktør for Det danske Mælkekompani.

Priemé, Ernst, cand. polit., Redaktionssekretær, Politiken.

Prieme, William, Grosserer, MF.

Prior, Aage, cand. jur., Ekspeditionssekretær i Østifternes Kreditforening.

Prætorius, S. H., cand. polit., Ekspeditionssekretær ved Invalideforsikringsretten.

Raaschou, Gudme, Vekselerer.

Raaschou, H., Direktør i Magasin du Nord.

Ramm, Godfred, cand. polit., Assistent i Handelsbanken.

Rand, Artom, Direktør i Københavns Frugtauktioner.

Ranløv, A. P., Civilingeniør, Direktør for Foreningen af danske Handelsmøller og Handelsmøllernes Fælleskontor.

Rasmussen, Gunnar, stud. polit.

Rasmussen, Hans, Formand for Folketinget.

Rasmussen, Knud, stud. polit.
Rasmussen, Tage, cand. polit., Ekspeditionssekretær i 4. Hovedrevisorat.
Rasmussen, Uffe, Vekselerer.
Ravnholt, Henning, cand. polit., Sekretær i F. D. B.
Rée, I. M., Vekselerer.
Reeh, Erik, cand. polit., Fuldmægtig i Finansministeriet.
Reeh, Inge, stud. polit.
Rehder, M. C., Frk., Dr. rer. pol.
Reinhard, Erik, Direktør i Otto Mønsted.
Repsdorph, E., cand. jur., Landsretssagfører.
Repsdorph, H., Overretssagfører.
Riemann, G. E., cand. polit., Direktør i Nordisk Livsforsikring.
Riise-Knudsen, O., Mejeriejer.
Ringlöv, Poul, cand. polit., Fuldmægtig i Østifternes Kreditforening.
Ringsholm, P. G., Revisor.
Ringsted, S., Civilingeniør.
Rode, Svend, cand. polit., fhv. Ekspeditionssekretær i Statistisk Departement.
Rolf-Larssen, Fanny, cand. polit., Sekretær i Forsikringsraadet.
Rosenberg, Moritz, stud. polit.
Rosenkjær, Ole, Assistent.
Rosentoft, A. M., Direktør.
Rostrup, Otto, Civilingeniør.
Rothe, Frederik, cand. polit., Kontorchef i Hypotekbanken.
Rothenberg, Max, Overretssagfører.
Rottensten, Johan, Fuldmægtig i Landbrugsraadet.
Rubin, Carl, Fuldmægtig i Landmandsbanken.
Rubin, D. A., Fabrikant.
Rubow, Herluf, cand. pharm., Fabrikant.
Rubow, Svend, cand. polit., Vekselerer.
Rygner, Bent, H. A.
Rytter, Aage L., Direktør for Tobaksindustriens Kontor.
Ryyd, Tove, stud. polit.
Røgind, Sven, cand. polit., Direktør for Forenede Danske Motorejeres Forsikringsafdeling, Lektor ved Danmarks tekniske Højskole.

Rønne, O., cand. jur., Kontorchef i Østifternes Kreditforening.
Rønne, Torben, stud. polit.
Rønsted, Karmark, Landsretssagfører, Formand for Københavns Borgerrepræsentation.
Røper-Petersen, W., Grosserer.
Rørdam, Thomas, stud. polit.

Sachs, Aage, Kriminaldommer, Roskilde.
Salløv, Erik, Prokurist.
Salomon, Jacob, cand. polit., Landsretssagfører.
Salomonsen, Carl, Direktør i De danske Cikoriefabriker.
Sander, Fr., Direktør, Carlsberg Bryggerierne.
Sandholt, Paul, Dr. oec. polit., Fuldmægtig i 2. Hovedrevisorat.
Schaarup, cand. polit., Departementschef i Finansministeriet.
Schack Eriksen, Landsretssagfører.
Schepelern, Frederik, cand. polit., Sekretær i Sparekassetilsynet.
Schibler, J. F., Direktør i Magasin du Nord.
Schiøtz, Grete, Frue, stud. polit.
Schmidt, C. J. W., Regnskabschef i Overformynderiet.
Schmidt, Gerda, stud. polit.
Schoch, Aage, cand. polit., Chefredaktør, Nationaltidende.
Schou, Holger H., Direktør i C. Schous Fabrikker.
Schultz Petersen, Kaj, stud. polit.
Sehested Hansen, Poul, Vekselerer.
Sehested Rasmussen, Ejner, cand. polit., Fuldmægtig i Arbejdsdirektoratet.
Selig, Paul, Salgschef.
Seligmann, E., cand. jur., Formand for Priskontrolraadet.
Senn, Bjarne, Direktør.
Sevel, Aage, Kontorchef i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
Siesbye, Gottlieb, Grosserer.
Siesbye, Oscar, Grosserer.
Simonsen, Jacob, Civilingeniør, Vekselerer.

- Simonsen, J.*, cand. polit., Sekretær i Industriraadet.
- Simonsen, Kai*, Landsretssagfører.
- Simonsen, Marius*, cand. polit., Sekretær i Statens Kornkontor.
- Simonsen, Poul*, Direktør i Bing & Grøndahl.
- Sindballe, Jørgen*, cand. jur., Fuldmægtig i Foreningen socialt Boligbyggeri.
- Sindballe, Kristian*, Dr. jur., Professor ved Københavns Universitet.
- Skade, H. N.*, cand. polit., Kontorchef i Statistisk Departement.
- Skade, Rigmor*, Frue, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Statistisk Departement.
- Skjerbæk, Gunnar*, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.
- Skou, Martin*, Direktør i Crome & Goldschmidt.
- Skouboe, Esther*, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.
- Skovgaard, Hugo*, Bankdirektør, Holbæk.
- Skovmand, Knud*, stud. polit.
- Smith, G.*, Fuldmægtig i Handelsbanken.
- Smith, Helge*, cand. polit., Inspektør ved Tobaksbeskatningen.
- Smith, Oscar*, Direktør, Viborg.
- Smith, Winkel*, Direktør i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
- Smitt, A. Wagner*, Grosserer.
- Sommer, Stig*, stud. polit.
- Sonne, Adolf*, cand. polit., Sekretær i Priskontrolraadet.
- Spangenberg, Jens*, Kontorchef i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
- Stauning, Th.*, Statsminister. MF.
- Steen Hansen, H. C.*, statsautoriseret Revisor.
- Steenstrup, C. F.*, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Statistisk Departement.
- Steffensen, Johannes*, Vekselerer.
- Stegmann, Sv.*, Fuldmægtig.
- Stenhus, Poul*, stud. polit.
- Stensballe, J. P.*, fhv. Trafikminister, Direktør. ML.
- Stibjerg, L.*, Fuldmægtig i Handelsbanken.
- Stjernqvist, Henry*, cand. polit., Kontorchef i Statistisk Departement, MB.
- Storgaard, Knud*, stud. polit.
- Strange Petersen O.*, cand. polit., Undervisningsassistent ved Aarhus Universitet.
- Strobel, J. P.*, statsautoriseret Revisor.
- Struck, Paula*, Frue, stud. polit.
- Strøm Tejsen, Aage V.*, cand. polit., Journalist, Konsulent.
- Strøm Tejsen, Johs.*, Architekt.
- Suenson, Bent*, Civilingeniør, Direktør i Store Nordiske Telefrafelskab.
- Sundø, Ole*, Direktør for Ugebladet Hjemmet.
- Sveinbjørnsson, E.*, cand. polit., Kontorchef i Handelsministeriet.
- Sveistrup, Elisabeth*, Frue.
- Sveistrup, P. P.*, cand. polit., Kontorchef i Grønlands Styrelse, Lektor ved Københavns Universitet.
- Sørensen, C. J.*, cand. polit., Fuldmægtig ved Invalideforsikringsretten.
- Sørensen, E.*, Afdelingsbestyrer i Sparek. f. Kbh. og Omegn.
- Sørensen, Frøde*, cand. polit., Handelsgartner, Lektor ved Landbohøjskolen.
- Tallov, F.*, Prokurist i C. Olesen.
- Thalbitzer, Carl*, cand. polit., Redaktør, Finanstidende, Direktør i Kongeriget Danmarks Hypotekbank.
- Thalbitzer, K.*, stud. polit.
- Thalbitzer, V.*, cand. jur., Amtsforvalter.
- Thaulow, E.*, Professor ved Danmarks tekniske Højskole.
- Theilgaard, W.*, Disponent i Dansk Galoche- og Gummifabrik.
- Thiele, Vald.*, Direktør i Nordisk Gjenforsikrings Selskab.
- Thomsen, Anton*, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Ligningsdirektoratet.
- Thomsen, T. C.*, Civilingeniør, Direktør.
- Thorborg, Johs.*, cand. polit., Redaktionssekretær, Finanstidende.

- Thorborg, Margrethe*, stud. polit.
Thorkilsen, A. M., Kontorchef i Finansministeriet.
Thornsø, V., Vekselerer.
Thott-Hansen, P., cand. jur., Sekretær i Finansministeriet.
Thrane, Hans Erik, stud. polit.
Thygesen, J. C., Landsretssagfører, Sekretær i De danske Spritfabriker.
Thygesen, J. V., cand. jur., Fuldmægtig i Handelsministeriet.
Tiemroth, Chr., Overretssagfører.
Tillge, Poul, Direktør.
Tillisch, C. J., Vekselerer.
Tobiesen, Poul, cand. polit., Kontorchef under Kbh.s Magistrat.
Toftegaard, Børge, Revisor.
**Toftegaard, Jens*, cand. polit., Direktør i Bikuben.
Toftegaard, Margrete, Frue.
Toftegaard, Ole Henrik, stud. polit.
Toft-Nielsen, K. E., cand. polit., Direktør.
Tork, J. A., cand. polit., Ekspeditionssekretær i Generaldirektoratet for Statsbanerne.
Tribler, Axel, Sekretær.
Trier, Ludvig, Vekselerer.
Trier, Ulf, cand. polit., Sekretær i Arbejdsdirektoratet.
Trock-Jansen, E., Grosserer.
Tryggvason, Klemens, cand. polit., Sekretær i Islands Landsbank.

Uhrskov, Tage, stud. polit.
Uldall-Hansen, Helge, stud. polit.
Ussing, Alf, cand. polit., Direktør i Store Nordiske Telegrafelskab.

Wad, T., cand. jur., Direktør i Haandværkerbanken.
Vagn-Hansen, Cai, cand. jur., Sekretær i Indenrigsministeriet.
Vang Lauridsen, O., Civilingeniør, Direktør i Margarinefabriken Alfa, Vejen.

Wassard, M. A., Afdelingschef i Udenrigsministeriet.
Weitemeyer, R. E., cand. polit., Kontorchef i 2. Hovedrevisorat.
Venge, Mogens, stud. polit.
Vensild, P. Th., cand. polit., Fuldmægtig i Danmarks Nationalbank.
Werdelin-Larsen, H., cand. jur., Fuldmægtig i Handelsbanken.
Wesche, Oskar, Grosserer.
Wessel, A., Fuldmægtig i Privatbanken.
Vestberg, Jens, cand. polit., Børssekretær.
Vestbirk, Anthon, cand. polit., Kontorchef i Udenrigsministeriet.
Westenholz, Ellen, stud. polit.
Westh, Folmer, stud. polit.
Westlund, Knud, cand. polit., Fuldmægtig i Østifternes Kreditforening.
Wiingaard, R. F., Vekselerer.
Wilkens, Fritze, cand. polit., Ekspeditionssekretær i Direktoratet for Ulykkesforsikringen.
Villadsen, Niels Kristian, stud. polit.
Villadsen, Viggo H., cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Winblad, Carl, Grosserer.
Vind, Ove, cand. polit., Hofjægermester, Kammerherre, Sanderumgaard.
Vinding, Poul, Civilingeniør, Dr. techn., Brandchef.
Winding Pedersen, H., cand. polit., Lektor ved Københavns Universitet og Handelshøjskolen.
Winkelhorn, Kjeld, Assistent i Handelsbanken.
Winkel Smith, Erik, cand. jur., Direktionssekretær i Handelsbanken.
Viskum, Folmer, stud. polit.
With, Kai, Underdirektør i Landmandsbanken.
Voegtke, P., Fabrikant.
Wolffhagen, Fritz, cand. jur., Fuldmægtig i Finansministeriet.
Vollmond, Aage, Skibsreder.
Vollmond, Carl, Vekselerer.

Wroblewsky, Otto, Afdelingsbestyrer i Handelsbanken.

Wulff, Flemming G., Vekselerer.

Wulff, Hans, Prokurist hos P. Wulff.

Wulff, Hertel, cand. polit., Hovedrevisor.

Wærum, E., cand. polit., Afdelingschef i Udenrigsministeriet.

Vöhtz, Aage, Civilingeniør, K. T. A. S.

Zeuthen, Else, Frue, mag. art.

*Zeuthen, F., Dr. polit., Professor ved Københavns Universitet.

Østerberg, A. L., cand. jur., Direktør i Bryggeriforeningen. MGK.

Østergaard, Svend Stubbe, stud. polit.

Ialt 761 Medlemmer.

Guld
Korre
Veksl
Clear
Veksl

Laan

Laan

Laan
Laan
Finan
Konte
Oblig
Skille
Forsk
Bank
Staten

Sedde
Grunc
Reser
Regul
Dann
Folio

Konte
Finan
Korre
Korre
Cleari
Forsk

DANMARKS NATIONALBANK

BALANCE DEN 31. DECEMBER 1940.

AKTIVER.

	Kr.	Øre
Guld i Mønt og Metal	114.608.912.	45
Korrespondenter i Udlandet	11.238.346.	42
Veksler paa Udlandet og fremmed Mønt	52.531.	41
Clearing Konti med Udlandet	412.200.259.	62
Veksler paa Indlandet	10.181.804.	51
heraf ved Hovedbanken	3.007.489.	19
ved Filialerne	7.174.315.	32
Laan paa Panteobligationer	1.514.900.	00
heraf ved Hovedbanken	705.600.	00
ved Filialerne	809.300.	00
Laan paa Børspapirer	21.342.554.	83
heraf ved Hovedbanken	10.197.214.	85
ved Filialerne	11.145.339.	98
Laan i faste Ejendomme	847.399.	92
Laan mod Statens Garanti	17.551.546.	80
Finansministeriet		
Konto-Kurant	47.017.076.	00
Obligationer og Aktier	157.113.019.	01
Skillemønt	2.891.825.	16
Forskellige Debitorer	465.815.407.	48
Bankens Bygninger	4.743.000.	00
Statens Grundfondsforskrivning	42.051.593.	79
	<u>1.309.170.177.</u>	<u>40</u>

PASSIVER.

	Kr.	Øre
Seddelcirkulation	741.459.550.	00
Grundfond	50.000.000.	00
Reservefond	17.055.180.	43
Regulerings-Konto	15.257.567.	00
Danmarks Nationalbanks Obligationer af 1936	46.000.000.	00
Folio Konto	315.443.522.	89
heraf ved Hovedbanken	307.226.764.	99
ved Filialerne	8.216.757.	90
Konto-Kurant	34.893.062.	60
Finansministeriet	169.830.	66
Korrespondenter i Udlandet		
Korrespondenter i Udlandet i danske Kroner	2.400.434.	96
Clearing Konti med Udlandet	17.418.620.	50
Forskellige Kreditorer	69.072.408.	36
	<u>1.309.170.177.</u>	<u>40</u>

PRIVATBANKEN I KJØBENHAVN

AKTIESELSKAB — STIFTET 1857

Hovedkontor: Børsgade 4 • Telefon Central Nr. 1

BALANCE ULTIMO DECEMBER 1940.

DEBET.

	Kr.	Øre
Kassebeholdning	119.114.662.	21
Indenl. Banker og Sparekasser: Indskud.....	Kr. 3.311.035.	97
Kreditter og Laan. »	1.820.149.	88
Udenlandske Korrespondenter (Banker og Bankiers)	5.131.185.	85
Fremmed Mønt og Veksler paa Udlandet.....	8.276.979.	89
Udenlandske Obligationer og Aktier.....	109.699.	57
Indenlandske Obligationer og Aktier	93.483.	00
Egne Aktier (nom. Kr. 0)	78.436.273.	30
Panteobligationer	0.	00
Indenlandske Veksler.....	11.717.720.	56
Kasse Kredit	26.771.142.	49
Konto Kurant: indenlandsk Regning	123.042.617.	96
udenlandsk Regning..... »	73.556.590.	91
Forskellige Debitorer	869.025.	63
Blandt deponerede Sikkerheder under de 4 sidste Poster udgør egne Aktier nom. Kr. 766.040. 00.	27.354.014.	94
Garantier.....	11.605.000.	00
Faste Ejendomme.....	0.	00
Inventar og Boksanlæg	16.027.173.	55
Kuponer, Børs- og Stempelmærker.....	7.454.918.	50
Omkostninger	510.060.488.	36

KREDIT.

	Kr.	Øre
Aktiekapital	40.000.000.	00
Lovmæssig Reservefond.....	10.000.000.	00
Andre Reserver: Ekstra Reservefond	7.500.000.	00
Dispositions- og Udbyttereguleringsfond. 2.000.000. 00	11.277.149.	05
Overført fra forrige Aar	12.299.928.	61
Folio-Konto	166.239.086.	21
Konto Kurant: indenlandsk Regning.....	Kr. 163.894.204.	18
udenlandsk Regning..... »	2.344.882.	03
Indlaan paa Bankbog m. v. med kortere Opsigelsesvarsel end 1 Maaned	70.766.742.	24
Indlaan paa 1 Maaned eller længere Tid	81.219.789.	35
Indenl. Banker og Sparekasser: Indskud	Kr. 57.656.591.	25
Kreditter og Laan »	0.	00
Udenlandske Korrespondenter (Banker og Bankiers).....	57.656.591.	25
Rediskonterede Veksler: indenlandske.....	4.444.108.	80
udenlandske	0.	00
Garantier.....	27.854.014.	94
Accept Konto	0.	00
Forskellige Kreditorer (herunder Konto for Skatter Kr. 1.000.000 00)....	14.631.664.	55
Prioritetsgæld i faste Ejendomme	0.	00
Rente og Provision m. m.	13.671.413.	36
	510.060.488.	36

AKTIESELSKABET

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

STIFTET 1873

Hovedkontor: Holmens Kanal 2

BALANCE ULTIMO DECEMBER 1940.

DEBET.

	Kr.	Øre
Kassebeholdning	89.377.081.	83
Indenl. Banker og Sparekasser: Indskud	Kr. 426.840. 42	
Kreditter og Laan. »	1.544.831. 38	
Udenlandske Korrespondenter (Banker og Bankiers)	1.971.671.	80
Fremmed Mønt og Veksler paa Udlandet	11.604.997.	89
Udenlandske Obligationer og Aktier	307 089.	46
Indenlandske Obligationer og Aktier	1.625 305.	85
Egne Aktier (nom. Kr. 0)	132.029.033.	47
Panteobligationer	0.	00
Indenlandske Veksler	14.117.288.	14
Udlaan	73.647.724.	93
Kasse Kredit	39.339.507.	87
Konto Kurant: indenlandsk Regning	169.816.871.	85
udenlandsk Regning	16.138.427.	77
Forskellige Debitorer	11.892.669.	89
Blandt dep.Sikkerhed. under de sidste 5 Poster udg. egne Aktier nom. Kr. 1.208.700.00		
Garantier	35.818.575.	07
Faste Ejendomme	22.390.281.	82
Inventar og Boksanlæg	0.	00
Kuponer, Børs- og Stempelmærker	12.433.943.	39
Omkostninger	10.559.423.	31
	Kr. 643.069.894.	34

KREDIT.

	Kr.	Øre
Aktiekapital	50 000.000.	00
Lovmæssig Reservefond	12.500.000.	00
Andre Reserver: Ekstra Reservefond	Kr. 11.243.901. 27	
Kursreguleringsfond	» 3.000.000. 00	
Overført fra forrige Aar	» 3.309.389. 16	
Folio Konto	17.553.290.	43
Konto Kurant: indenlandsk Regning	29.894.846.	02
udenlandsk Regning	Kr. 183.084.490. 09	
Indlaan paa Bankbog m.v.m. kortere Opsigelsesvarsel end 1 Md.	» 5.722.469. 83	
Indlaan paa 1 Maaned eller længere Tid	188.806.959.	92
Indenl. Banker og Sparekasser: Indskud	90.210.965.	02
Kreditter og Laan »	115.120.051.	42
Udenlandske Korrespondenter (Banker og Bankiers)	58.971.600.	86
Rediskonterede Veksler: indenlandske	0.00	
udenlandske	5.057.333.	92
Garantier	12.599.	00
Accept Konto	35.818.575.	07
Forskellige Kreditorer	0.	00
Herunder Konto for Skatter Kr. 1.200.000 00	25.117.256.	90
Prioritetsgæld i faste Ejendomme	0.	00
Rente og Provision m. m.	14.006.415.	78
	Kr. 643.069.894.	34

Sin **LIVSFORSIKRING**

tegner man i

Nordisk

Livsforsikrings-A/S af 1897

Grønningen 17.

Telefon 2860.

Selskabet er **statsanerkendt** og **statskontrolleret**

SØSTERSELSKABET

Nordisk Ulykkesfors.-A/S af 1898

tegner alle Arter af

Ulykkesforsikringer

Ansvarsforsikringer m.v.

BIKUBEN

Forsørgelsesforening og Sparekasse

Silkegade 8 · København K.

Forvaltningsafdelingen

overtager Bestyrelsen af Kapitaler, der vil være at baandlægge i H. t. Testamente, Gavebrev, Skilsmissevilkaar eller lignende, herunder Forvaltning af Legatkapitaler.

De i Afdelingen pr. 31. Marts 1940 forvaltede Kapitaler udgjorde Kr. 239.243.284,46.

Vedtægt og Reglement udleveres paa Afdelingens Kontor.

Depot- og Laanefaget

modtager Værdipapirer til Opbevaring; forfaldne Kupons-Beløb godskrives paa Konto i Sparekassen eller tilsendes. Køb og Salg af Obligationer besørger. Yder bl. a. Laan mod Haandpant i Obligationer.

Vedtægt og Reglement udleveres paa Afdelingens Kontor.

Telefon Central 133.

BOGANMELDELSER I NÆRVÆRENDE HEFTE

	Side
<i>Walter Eucken: Die Grundlagen der Nationalökonomie (F. Zeuthen).</i>	338
<i>Tarras Sällfors: Arbetsstudier inom industrien (P. P. Sveistrup)..</i>	340
<i>Eilif W. Paulson: Norsk regnskapslovgivning (P. P. Sveistrup)..</i>	341

MODTAGEN LITTERATUR

- Beretning fra Forsikringsraadet for Aaret 1938. II. Skadesforsikring. Kbhvn. 1940.
- Beretning fra Forsikringsraadet for Aaret 1939. I. Livsforsikring. Kbhvn. 1940.
- Clemmensen, Wolmer: De religiøse Systemers Indflydelse paa de erhvervs-
etiske Princippers Udvikling i Danmark. Fra Reformationen indtil
det nittende Aarhundredes Begyndelse. Kbhvn. 1940.
- Dansk Industrieretning for Aaret 1939. Kbhvn. 1940.
- Grünbaum, I.: Økonomisk Træghed og Langtidsanalysen. Kbhvn. 1941.
- Hansen, Palle: Den industrielle Kontoplan. Kbhvn. 1940.
- Jensen, Adolph: Tallenes Tale. Kbhvn. 1941.
- Kruse, Alfred: Preisstop und Produktionskosten. Jena 1940.
- Københavns Kommunalkalender 1940. Kbhvn. 1940.
- Marstrand, Even, m. fl.: Den danske Stat. Tredie omarbejdede Udgave.
Kbhvn. 1940.
- Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold. XXIII. Regnskabsresultater
fra danske Landbrug i 1938—39. Kbhvn. 1940.
- Winding Pedersen H.: Omkostninger og Prispolitik. Kbhvn. 1940.
-

C.L.O.C.
CACAO
LIQUEUR.

End

Redaktionens Adresse: Østerbrogade 116, København Ø.
Annonceekspedition: Gyldendalske Boghandels Annonce-Afd., Klareboderne 3, Tlf. 775
Tidsskriftets Bogladepris: 12 Kr. pr. Aargang. Enkelt salg 3 Kr. pr. Hefte.

